

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

**«Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΟΠΛΩΝ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ,
ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ , ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»**

Διπλωματική Εργασία

του

Βάιου Ευθυμίου

Επιβλέπων Καθηγητής: Νικόλαος Ζάικος

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2022

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Βάιος Ευθυμίουπουλος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Θέλω να αφιερώσω την παρούσα Διπλωματική Εργασία στην οικογένειά μου, για την ηθική στήριξη και συμπαράσταση καθόλη τη διάρκεια της εκπόνησής της.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή, κ. Νικόλαο Ζάικο, ο οποίος μου έδωσε τη δυνατότητα να εργαστώ χωρίς περιορισμούς στο αντικείμενο της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας και παράλληλα παρείχε την κατάλληλη καθοδήγηση καθ' όλη τη διάρκεια της υλοποίησής της. Οι συμβουλές του, η καθοδήγηση και οι υποδείξεις του, ήταν απαραίτητες για την εξέλιξη και την ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας.

Βάιος Ευθυμίουπουλος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Η παγκόσμια Συνθήκη Εμπορίας Όπλων (Arms Trade Treaty - ATT), είναι εν ισχύ σχεδόν μια δεκαετία και εστιάζει σε μέτρα για τη ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου συμβατικών όπλων, με σκοπό την πρόληψη και την εξάλειψη του παράνομου εμπορίου τους καθώς και της εκτροπής τους στην παράνομη αγορά ή/και τη μη εξουσιοδοτημένη τελική χρήση τους. Ούσα η πρώτη διεθνής νομικά δεσμευτική συνθήκη που στοχεύει στον έλεγχο των μεταφορών όπλων, αποτελεί θεμελιώδες εργαλείο για τη διασφάλιση της διατήρησης της ειρήνης, της ασφάλειας και της μείωσης του ανθρώπινου πόνου.

Ωστόσο η αποτελεσματικότητά της τίθεται επ'αμφιβόλω, καθόσον τα οικονομικά στοιχεία του παγκόσμιου εμπορίου όπλων αποτιμώνται σε δεκάδες δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, με τον όγκο των μεταφορών όπλων να αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου και συχνά να επηρεάζει άμεσα την εκπλήρωση των ανθρωπιστικών υποχρεώσεων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συνεπώς, εμποδίζεται ένας από τους στόχους της ATT που είναι η διεθνής και περιφερειακή ειρήνη, ασφάλεια και σταθερότητα. ενώ παράλληλα όλες οι νέες εξελίξεις δυνητικά μπορούν να οδηγήσουν στη διάδοση των όπλων, καθιστώντας τις προσπάθειες για την πρόληψη της διάδοσης πιο επίκαιρες από ποτέ.

Παρά το γεγονός ότι είναι ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, η ATT παρέχει στα κράτη σημαντικό βαθμό διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά στην ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων αυτής, κάτι το οποίο ενδεχομένως να περιορίζει την αποτελεσματικότητά της. Αυτό οφείλεται τόσο στην αμφισημία που διέπει την έκφραση των διατάξεων, όσο και στην απουσία ενός εποπτικού μηχανισμού. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει κεντρική ερμηνευτική αρχή που να μπορεί να ερμηνεύσει και να επιβάλει αυτές τις υποχρεώσεις την καθιστά εν μέρει αναποτελεσματική. Η εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων διαμέσου της Συνθήκης, καθιστά αναγκαία την τροποποίηση των υφιστάμενων διατάξεων που εγείρουν σημαντικούς περιορισμούς στην καθολική εφαρμογή τους αδιακρίτως, χωρίς να αφήνουν την εφαρμογή της στην καλή πίστη των κρατών.

Στο πλαίσιο αυτό, το διεθνές δίκαιο σε συνδυασμό με την κρατική πρακτική και την ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων από διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς, μπορούν

να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στο να καταστεί πιο αποτελεσματική η ΑΤΤ. Δεδομένου ότι υπάρχουν αυξανόμενα σημάδια έντασης στο διεθνές περιβάλλον ασφάλειας, η σημασία της ΑΤΤ γίνεται ακόμη πιο κρίσιμη, καθώς είναι η μόνη παγκόσμια συνθήκη που στοχεύει στη διασφάλιση της διαφάνειας, της ευθύνης και της λογοδοσίας στις διεθνείς διακινήσεις συμβατικών όπλων.

ABSTRACT

The Arms Trade Treaty (ATT) has been in force for almost a decade and focuses on measures to regulate the international trade in conventional arms, aiming on preventing and eliminating their illicit trade as well as their diversion to illegal market and/or their unauthorized use. As the first international legally binding treaty aimed at controlling arms transfers, it is a fundamental tool for ensuring the maintenance of peace, security and the reduction of human suffering.

However, its effectiveness is questionable, as the financials of the global arms trade are valued in tens of billions of US dollars, with the volume of arms transfers increasing over time and often directly affecting the fulfillment of humanitarian obligations and humanitarian rights. Therefore, one of the goals of ATT which is international and regional peace, security and stability is hindered, while at the same time all new developments can potentially lead to proliferation, making efforts to prevent it more urgent than ever

Despite the fact that it constitutes a step in the right direction, ATT provides the states with a significant degree of discretion in the interpretation and application of its provisions, which may limit its effectiveness. This is due both to the ambiguity that governs the expression of the provisions and to the absence of a supervisory mechanism. The fact that there is no central interpretative authority that can interpret and enforce these obligations makes it partially ineffective. The serving of national interests through the Treaty, makes it necessary to modify the existing provisions that raise significant limitations on their universal application indiscriminately, without leaving its application to the good faith of the states.

In this context, international law combined with state practice and the exchange of experiences and views from various stakeholders can play an important role in making the ATT more effective. As there are increasing signs of tension in the international security environment, the importance of the ATT becomes even more critical as it is the only global treaty that aims to ensure transparency, responsibility and accountability in international conventional arms trade.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

vii	vii
ix	ix
xi	xi
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	xii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΟΠΛΩΝ.....	4
ΓΕΝΙΚΑ.....	4
1.1 Το χρονικό της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων	5
1.2 Το κείμενο της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων	8
1.3 Η σημασία της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΟΠΛΩΝ.....	18
ΓΕΝΙΚΑ.....	18
2.1 Αποτελεσματικότητα της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων.....	18
2.2 Μελέτες σχετικά με την αποτελεσματικότητα της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων.....	41
2.3 Εποπτικός μηχανισμός της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	53
3.1 Αποτελεσματικότητα και εποπτεία της ΑΤΤ	53
3.2 Εποπτικός Μηχανισμός.....	53
3.3 Προοπτικές της ΑΤΤ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	64

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	66
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παγκόσμια Συνθήκη Εμπορίας Όπλων (Arms Trade Treaty, στο εξής: ΑΤΤ), η οποία επιβάλλει αυστηρούς κανόνες για τη ρύθμιση των διεθνών διακινήσεων όπλων ισχύει ήδη από το 2014, ωστόσο το παγκόσμιο εμπόριο όπλων εξακολουθεί να αυξάνεται και συνεχίζει να τροφοδοτεί τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ορισμένοι από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς όπλων, όπως η Ρωσία και οι ΗΠΑ, δεν έχουν επικυρώσει τη συνθήκη. Ακόμη όμως και οι χώρες που έχουν επικυρώσει τη συνθήκη δεν συμμορφώνονται με αυτήν και μεταφέρουν όπλα και πυρομαχικά σε μέρη όπου κινδυνεύουν να χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων πιθανών εγκλημάτων πολέμου (Amnesty International, 2022). Τα ανωτέρω, επομένως, οδηγούν στο ερώτημα κατά πόσο η ΑΤΤ είναι εν τέλει αποτελεσματική.

Σε παρόμοιο πλαίσιο κινείται και η διαπίστωση του Kologlu (2022, σελ. 118), πως παρά την ύπαρξη της ΑΤΤ, το παγκόσμιο εμπόριο όπλων εξακολουθεί να αυξάνεται και συνεχίζει να τροφοδοτεί τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό επηρεάζεται από το γεγονός ότι ορισμένοι από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς όπλων, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ρωσία, δεν έχουν επικυρώσει τη συνθήκη με αποτέλεσμα να μην emπίπτουν στις νομικές υποχρεώσεις που απορρέουν από την υπογραφή. Ωστόσο, ακόμη και πολλά συμβαλλόμενα κράτη φαίνεται να παραβιάζουν ευθέως τις νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις της ΑΤΤ, ειδικά εκείνων που βρίσκονται στο επίκεντρο της συνθήκης (άρθρα 6 και 7).

Πράγματι, στοιχεία από το Διεθνές Ινστιτούτο Ερευνών για την Ειρήνη της Στοκχόλμης (SIPRI) επίσης οδηγούν σε αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας της ΑΤΤ. Επί παραδείγματι, το 2019, πέντε έτη αφότου η ΑΤΤ τέθηκε σε ισχύ, το SIPRI ανέφερε ότι το παγκόσμιο εμπόριο όπλων αποτιμάται σε περίπου 95 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, με τον όγκο των μεταφορών όπλων να αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου και συχνά να επηρεάζει άμεσα την εκπλήρωση των ανθρωπιστικών υποχρεώσεων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό αφού η Γαλλία, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο (επίσης τρεις από τις δέκα

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

κορυφαίες χώρες εξαγωγής όπλων) ήταν κράτη συμβαλλόμενα μέρη της ΑΤΤ πριν καν τεθεί σε ισχύ. Το πρόβλημα επιδεινώνεται σε ζώνες ενεργών συγκρούσεων όπως η Συρία και η Υεμένη, μέρη όπου ρέουν ευρωπαϊκά όπλα. Αυτή η άφθονη και σταθερή προμήθεια όπλων εντός των ενεργών ζωνών σύγκρουσης όχι μόνο συνεχίζει να διευκολύνει τις παραβιάσεις του ανθρωπιστικού δικαίου και του νόμου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και καθυστερεί και υπονομεύει οποιοσδήποτε προσπάθειες αποκατάστασης και ανοικοδόμησης μετά τη σύγκρουση. Ενώ οι σύγχρονες ένοπλες συγκρούσεις είναι πράγματι πολύπλοκης φύσης και απαιτούν μια πολύπλευρη προσέγγιση για την επίτευξη πολιτικής διευθέτησης, ο διευκολυντικός ρόλος που διαδραματίζει το εμπόριο όπλων δεν μπορεί να αγνοηθεί (Research Society of International Law, 2019).

Η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ και το UNDP θεωρούν ότι οι στρατιωτικές δαπάνες εμποδίζουν την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων. Οι στρατιωτικές δαπάνες μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και η μείωση των μη εξουσιοδοτημένων ροών όπλων είναι σημαντικός παράγοντας για την προώθηση ειρηνικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνιών, την παροχή πρόσβασης στη δικαιοσύνη και την οικοδόμηση αποτελεσματικών, υπεύθυνων και χωρίς αποκλεισμούς θεσμών σε όλα τα επίπεδα. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα λεγόμενα «ευάλωτα κράτη». Οι παράγοντες ευθραυστότητας των κρατών σχετίζονται συχνά με τη διάχυτη βία, την κοινωνική αδικία, την έλλειψη καλά δομημένων θεσμών, τη μειωμένη ανθεκτικότητα των κρατικών δομών, καθώς και το υψηλό ποσοστό των δαπανών σε όπλα ως ποσοστό του ΑΕΠ (Nave, 2019, σελ. 308). Συνεπώς, εμποδίζεται ένας από τους στόχους της ΑΤΤ που είναι η διεθνής και περιφερειακή ειρήνη, ασφάλεια και σταθερότητα.

Το σύστημα καθεστώτων ελέγχου των εξαγωγών, όπως η ΑΤΤ, είναι ένα σημαντικό μέσο για την πρόληψη της διάδοσης των συμβατικών όπλων. Ωστόσο, αυτό το σύστημα αντιμετωπίζει αρκετές προκλήσεις. Τα καθεστώτα είναι άτυπα και, κατά συνέπεια, τα μέτρα τους δεν είναι δεσμευτικά για τα κράτη. Δεύτερον, τα καθεστώτα αποτελούνται από μια επιλεκτική ομάδα κρατών, εξαιρουμένων ορισμένων κυρίαρχων εξαγωγέων όπλων. Η νέα τεχνολογία αλλάζει ταχέως το

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

στρατιωτικό πεδίο και είναι δύσκολο για τα καθεστάτα ελέγχου των εξαγωγών να συμβαδίσουν με αυτές τις εξελίξεις. Επιπλέον, τα περισσότερα από τα καθεστάτα σχεδιάστηκαν όταν τα κράτη ήταν οι πιο σημαντικοί διεθνείς παράγοντες, ενώ επί του παρόντος οι νόμιμοι και παράνομοι μη κρατικοί παράγοντες διαδραματίζουν διαρκώς αυξανόμενο ρόλο για τους ελέγχους των εξαγωγών. Επιπλέον, δεν είναι σαφές πώς θα προχωρήσουν τα καθεστάτα με την πολυπολική παγκόσμια τάξη πραγμάτων του 21^{ου} αιώνα. Όλες οι νέες εξελίξεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην εξάπλωση των όπλων, καθιστώντας τις προσπάθειες για την πρόληψη της διάδοσης πιο επίκαιρες από ποτέ (de Bruin, 2022, σελ. 31).

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, σκοπός αυτής της εργασίας είναι να εξετάσει την αποτελεσματικότητα, τον εποπτικό μηχανισμό και τις προοπτικές που παρουσιάζει η ΑΤΤ. Πιο συγκεκριμένα, οι επί μέρους στόχοι της εργασίας είναι:

- α) Να παρουσιαστεί το υπόβαθρο και η αναγκαιότητα της ΑΤΤ,
- β) Να διερευνηθεί η αποτελεσματικότητα της ΑΤΤ στη βάση των διατάξεών της και αποτελεσμάτων υφιστάμενων ερευνών,
- γ) Να προσδιοριστεί το καθεστώς ελέγχου και εποπτείας της ΑΤΤ,
- δ) Να κατατεθούν προτάσεις για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της ΑΤΤ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΟΠΛΩΝ

ΓΕΝΙΚΑ

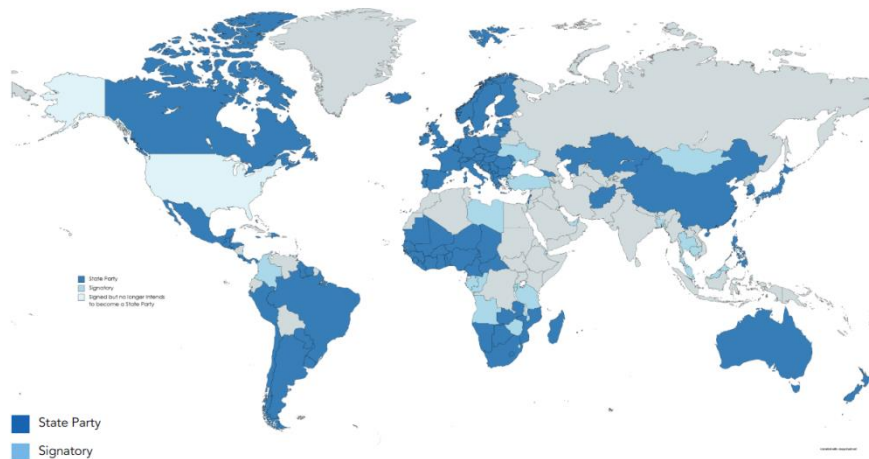
Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα εξελισσόταν το διεθνές δίκαιο που ίσχυε κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύγκρουσης. Το δίκαιο που σχετίζεται με τα όπλα, τις μεθόδους και τα μέσα πολέμου επικεντρώθηκε σε συνθήκες που διαπραγματεύτηκαν κυρίως στη Χάγη. Οι νομικοί κανόνες που προστάτευαν τα θύματα των ένοπλων συγκρούσεων υιοθετήθηκαν σε μεγάλο βαθμό στη Γενεύη. Ωστόσο, η διαπραγμάτευση σημαντικών πρωτοκόλλων, πλέον των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, βοήθησε στη συνένωση αυτών των δύο νομικών οργάνων. Ενώ μεγάλο μέρος του δικαίου των όπλων αποτελεί μέρος του δικαίου των ένοπλων συγκρούσεων, ορισμένα στοιχεία του δικαίου των όπλων μπορούν να κατηγοριοποιηθούν με μεγαλύτερη ακρίβεια ως συνθήκες ελέγχου των όπλων. Οι συμφωνίες ελέγχου των όπλων και αφοπλισμού δεν αντιμετωπίζουν ρητά την πραγματική συμπεριφορά της ένοπλης σύγκρουσης, αλλά καθιερώνουν κάποιους ελέγχους σχετικά με την παραγωγή, τη δοκιμή, την αποθήκευση, τη μεταφορά ή την ανάπτυξη των όπλων με τα οποία θα μπορούσαν να διεξαχθούν ένοπλες συγκρούσεις (Boothby, 2016, σελ. 2-3).

Στο πλαίσιο αυτό, η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων (ΑΤΤ) είναι ένα κείμενο αποτελούμενο από ένα προοίμιο και 28 άρθρα που ρυθμίζουν το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων. Εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 2 Απριλίου 2013, με στόχο τη ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου συμβατικών όπλων με τη θέσπιση των υψηλότερων διεθνών προτύπων και την πρόληψη και την εξάλειψη του παράνομου εμπορίου και της εκτροπής συμβατικών όπλων. Η ΑΤΤ συμβάλλει στη διεθνή και περιφερειακή ειρήνη, ασφάλεια και σταθερότητα, μειώνοντας τον ανθρώπινο πόνο που προκαλείται από παράνομες και ανεύθυνες μεταφορές όπλων και προάγοντας τη συνεργασία, τη διαφάνεια και την υπεύθυνη δράση μεταξύ της διεθνούς κοινότητας, μέσα από την προώθηση της λογοδοσίας και της διαφάνειας από τα συμβαλλόμενα κράτη σχετικά με τις μεταφορές συμβατικών όπλων. Η Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ στις 24 Δεκεμβρίου 2014 μετά την επικύρωση,

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

την αποδοχή ή την έγκρισή της από 50 κράτη (σύμφωνα με το άρθρο 22 παράγραφος 1). Συνολικά υπάρχουν 112 κράτη-μέλη, 29 χώρες που έχουν υπογράψει αλλά δεν αποτελούν κράτη-μέλη και 54 κράτη που δεν έχουν προσχωρήσει στη Συνθήκη (Kimball, 2017; The Arms Trade Treaty, 2022, 2022α).

Η Ελλάδα έχει κυρώσει τη Συνθήκη με τον Ν. 4365/2016 - ΦΕΚ 16/Α/12-2-2016 (Κύρωση της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων).

Γράφημα 1. Καθεστώς συμμετοχής χωρών στη Συνθήκη Εμπορίας Όπλων

Πηγή: The Arms Trade Treaty, 2022

1.1 Το χρονικό της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων

Πριν τεθεί σε ισχύ η ΑΤΤ στις 24 Δεκεμβρίου 2014, η κοινωνία των πολιτών είχε αναγνωρίσει αυτή την έλλειψη και ζητούσε παγκόσμια δράση. Επί παραδείγματι, το 1997, μια ομάδα 19 επιφανών προσώπων που είχαν λάβει το Νόμπελ Ειρήνης και ιδρυμάτων κυκλοφόρησε έναν Διεθνή Κώδικα Δεοντολογίας για τις Μεταφορές Όπλων. Αυτή η πρωτοβουλία έφτασε στον ΟΗΕ λίγα χρόνια αργότερα. Η έλλειψη ενός διεθνούς παγκόσμιου πλαισίου για το εμπόριο όπλων ήταν ανησυχητική δεδομένου του τεράστιου όγκου του παγκόσμιου εμπορίου συμβατικών όπλων και της πιθανής επίδρασής του στη διατάραξη της ειρήνης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Ο πρώην Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Ban Ki-moon είχε

τονίζει χαρακτηριστικά ότι «ο κόσμος είναι υπεροπλισμένος και η ειρήνη υποχρηματοδοτείται. Οι στρατιωτικές δαπάνες αυξάνονται [...] παγκοσμίως, 60 χρόνια ειρηνευτικών επιχειρήσεων των Ηνωμένων Εθνών κοστίζουν λιγότερο από έξι εβδομάδες τρέχουσες στρατιωτικές δαπάνες». Μετά από χρόνια άτυπων συζητήσεων και με αυξανόμενη πίεση από την κοινωνία των πολιτών, τα Ηνωμένα Έθνη ξεκίνησαν μια διαδικασία διαπραγμάτευσης της πρώτης παγκόσμιας συμφωνίας για τη ρύθμιση του νόμιμου εμπορίου όπλων, προσπαθώντας να καλύψουν αυτό το κενό στο διεθνές δίκαιο (Olabuena, 2019).

Αυτή η διαδικασία ξεκίνησε με τη σύσταση μιας Ομάδας Κυβερνητικών Εμπειρογνομόνων (GGE) το 2008, η εντολή της οποίας ήταν να εξετάσει τη σκοπιμότητα, το πεδίο εφαρμογής και το σχέδιο παραμέτρων για ένα ολοκληρωμένο, νομικά δεσμευτικό μέσο θέσπιση κοινών διεθνών προτύπων για την εισαγωγή, εξαγωγή και μεταφορά συμβατικών όπλων. Ακολούθησε η σύσταση, το 2009, μιας ομάδας εργασίας της Γενικής Συνέλευσης για να εξετάσει την έκθεση της GGE και τη σύσταση διεθνούς πράξης. Έπειτα ελήφθη η απόφαση για τη σύσταση προπαρασκευαστικής επιτροπής, η οποία είχε δύο συνόδους το 2010 και το 2011, αντίστοιχα, και ακολούθησε η Διάσκεψη του ΟΗΕ για τη Συνθήκη Εμπορίας Όπλων, που πραγματοποιήθηκε το 2012. Στη συνέχεια, η Τελική Διάσκεψη του ΟΗΕ για τη Συνθήκη Εμπορίας Όπλων συγκλήθηκε το 2013, αφού δεν μπόρεσε να επιτευχθεί συμφωνία τον προηγούμενο χρόνο (Olabuena, 2019).

Το τελικό κείμενο της συνθήκης έπρεπε να εγκριθεί με συναίνεση, σύμφωνα με τον εσωτερικό κανονισμό της Διάσκεψης που συμφωνήθηκε από την προπαρασκευαστική επιτροπή. Κατά τη διάρκεια της πρώτης Διάσκεψης, τόσο η Ρωσία όσο και οι ΗΠΑ δήλωσαν ότι δεν ήταν έτοιμες να εγκρίνουν το σχέδιο κειμένου. Κατά συνέπεια, η Γενική Συνέλευση συγκάλεσε την Τελική Διάσκεψη, όπου η γενική συμφωνία, μεταξύ άλλων από τη Ρωσία και τις ΗΠΑ, αυξήθηκε. Ωστόσο, την τελευταία ημέρα της Τελικής Διάσκεψης του ΟΗΕ (28 Μαρτίου 2013), η Συρία, το Ιράν και η Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας εμπόδισαν την έγκριση της συνθήκης με συναίνεση. Ως εκ τούτου, την 1η Απριλίου 2013 κατατέθηκε στη Γενική Συνέλευση σχέδιο ψηφίσματος για την υιοθέτηση της συνθήκης. Το ψήφισμα συν-υποστηρίχθηκε από 64 κράτη μέλη του ΟΗΕ και η ΑΤΤ εγκρίθηκε κατά

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

συνέπεια από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στις 2 Απριλίου 2013, με 154 ψήφους υπέρ και μόνο τρεις κατά (Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας, Ιράν και Συρία) και με 23 αποχές (Olabuena, 2019). Ακολουθεί το πλήρες χρονικό, όπως αναφέρεται από τον Kimball (2017).

Οκτώβριος 1995: Ο Δρ. Oscar Arias καλεί τους συναδέλφους του που έχουν λάβει βραβείο Nobel (Nobel Laureates) να προωθήσουν μια διεθνή συμφωνία που να ρυθμίζει το εμπόριο συμβατικών όπλων.

Μάιος 1997: Η Nobel Laureate Initiative εγκαινιάζεται επίσημα στη Νέα Υόρκη. Η πρωτοβουλία εγκρίνει έναν Κώδικα Δεοντολογίας για το εμπόριο όπλων για να τεθούν τα θεμέλια μιας μελλοντικής συνθήκης για το εμπόριο όπλων.

18 Οκτωβρίου 2006: Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ εγκρίνει το ψήφισμα 61/89 με 153 ψήφους. Το ψήφισμα δίνει εντολή στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών να διερευνήσει μια μελλοντική συνθήκη για το εμπόριο όπλων. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι η μόνη χώρα που καταψηφίζει το ψήφισμα.

Σεπτέμβριος 2007: Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ διορίζει μια ομάδα κυβερνητικών εμπειρογνομόνων για να εξετάσει τη σκοπιμότητα, το πεδίο εφαρμογής και το σχέδιο παραμέτρων για ένα ολοκληρωμένο, νομικά δεσμευτικό μέσο για την εισαγωγή, εξαγωγή και μεταφορά συμβατικών όπλων.

Δεκέμβριος 2008: Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (απ. 63/240) εγκρίνει την έκθεση και συγκάλεσε μια Ομάδα Εργασίας για να παράσχει ένα πιο δημόσιο φόρουμ για περαιτέρω συζήτηση αυτών και άλλων ουσιαστικών θεμάτων.

14 Οκτωβρίου 2009: Η υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Hillary Rodham Clinton ανακοινώνει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα υποστηρίξουν τη διαδικασία διαπραγμάτευσης της συνθήκης για το εμπόριο όπλων και θα ψηφίσουν υπέρ ενός Ψηφίσματος της Γενικής Συνέλευσης για τη δημιουργία διάσκεψης.

Δεκέμβριος 2009: Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών εγκρίνει το ψήφισμα 64/48, καθιερώνοντας μια διάσκεψη διαπραγματεύσεων για τη συνθήκη που θα πραγματοποιηθεί το 2012 για να συνταχθεί το κείμενο μιας νομικά

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

δεσμευτικής συνθήκης για το εμπόριο όπλων. Το ψήφισμα επιβάλλει επίσης όλες τις διαπραγματεύσεις για τη συνθήκη να διεξάγονται βάσει συναίνεσης.

2-27 Ιουλίου 2012: Η διάσκεψη διαπραγματεύσεων της ΑΤΤ συνεδριάζει για τέσσερις συνεχόμενες εβδομάδες στη Νέα Υόρκη. Οι συμμετέχοντες στη διάσκεψη αποτυγχάνουν να καταλήξουν σε συναίνεση για ένα τελικό κείμενο της συνθήκης.

Νοέμβριος 2012: Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών εγκρίνει με συντριπτική πλειοψηφία ψήφισμα που επιβάλλει τη σύγκληση δεύτερης διάσκεψης διαπραγματεύσεων ΑΤΤ τον Μάρτιο του 2013.

18-28 Μαρτίου 2013: Συνέρχεται η δεύτερη διάσκεψη διαπραγματεύσεων της ΑΤΤ. Συμφωνείται ένα τελικό κείμενο συνθήκης. Το Ιράν, η Βόρεια Κορέα και η Συρία εμποδίζουν την έγκριση με συναίνεση. Μια ομάδα 90 χωρών, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών, προωθεί τη συνθήκη προς έγκριση στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ.

3 Απριλίου 2013: Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υιοθετεί τη Συνθήκη για το Εμπόριο Όπλων με ψήφους 153-3 και 22 αποχές.

3 Ιουνίου 2013: Το ΑΤΤ ανοίγει για υπογραφή και 67 χώρες υπογράφουν την ημέρα έναρξης της συνθήκης.

24 Δεκεμβρίου 2014: Η ΑΤΤ τίθεται σε ισχύ.

24-27 Αυγούστου 2015: Η πρώτη Διάσκεψη κρατών-μερών για την ΑΤΤ πραγματοποιείται στο Cancun στο Μεξικό.

1.2 Το κείμενο της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων

Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο της ΑΤΤ, αντικείμενο της Συνθήκης είναι η καθιέρωση των υψηλότερων δυνατών κοινών διεθνών προτύπων για τη ρύθμιση ή τη βελτίωση της ρύθμισης του διεθνούς εμπορίου συμβατικών όπλων, καθώς και η πρόληψη και εξάλειψη του παράνομου εμπορίου συμβατικών όπλων και πρόληψη της εκτροπής τους, για τη συμβολή στη διεθνή και περιφερειακή ειρήνη, ασφάλεια

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

και σταθερότητα, τη μείωση του ανθρώπινου πόνου, καθώς και την προώθηση της συνεργασίας, της διαφάνειας και της υπεύθυνης δράσης των Κρατών Μερών στο διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων, οικοδόμηση έτσι εμπιστοσύνης μεταξύ των Κρατών Μερών. Η ΑΤΤ δεν θέτει περιορισμούς στους τύπους ή τις ποσότητες όπλων που μπορούν να αγοραστούν, να πωληθούν ή να κατέχουν τα κράτη, όπως ορίζεται στο άρθρο 2. Όπως ορίζεται στο ίδιο άρθρο, εφαρμόζεται σε όλα τα συμβατικά όπλα των ακόλουθων κατηγοριών: Άρματα μάχης, Τεθωρακισμένα οχήματα μάχης, Συστήματα πυροβολικού μεγάλου διαμετρήματος, Μαχητικά αεροσκάφη, Επιθετικά ελικόπτερα, Πολεμικά πλοία, Πύραυλοι και εκτοξευτές πυραύλων, Φορητά και ελαφρά όπλα. Επίσης, δεν επηρεάζει τους εσωτερικούς νόμους ενός κράτους για τον έλεγχο των όπλων ή άλλες πολιτικές κατοχής όπλων. Αντίθετα, κάθε Κράτος Μέρος καθιερώνει και διατηρεί ένα εθνικό σύστημα ελέγχου για τη ρύθμιση της εξαγωγής όπλων / εξαρτημάτων και μερών από τις κατηγορίες των συμβατικών όπλων που προαναφέρθηκαν και εφαρμόζει τις διατάξεις του άρθρου 6 και του άρθρου 7 πριν από την έγκριση την εξαγωγή τέτοιων όπλων (άρθρο 3 και 4).

Η ΑΤΤ απαιτεί από όλα τα συμβαλλόμενα κράτη να υιοθετούν βασικούς κανονισμούς και διαδικασίες έγκρισης για τη ροή όπλων πέρα από τα διεθνή σύνορα, καθιερώνει κοινά διεθνή πρότυπα που πρέπει να πληρούνται πριν επιτραπούν οι εξαγωγές όπλων και απαιτεί ετήσια αναφορά εισαγωγών και εξαγωγών σε γραμματεία της συνθήκης. Ειδικότερα (The Arms Trade Treaty, 2022):

- Απαιτεί από τα κράτη να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν ένα αποτελεσματικό εθνικό σύστημα ελέγχου για τις εξαγωγές, τις εισαγωγές, τη διαμετακόμιση και τη μεταφόρτωση και τις δραστηριότητες μεσιτείας που σχετίζονται με τις κατηγορίες συμβατικών όπλων που καλύπτονται από την ΑΤΤ, καθώς και εξαγωγές συναφών πυρομαχικών και εξαρτημάτων και μερών που χρησιμοποιούνται για τη συναρμολόγηση συμβατικών όπλων που καλύπτονται από τη συνθήκη (άρθρα 3, 4 και 5.2),

- Απαιτεί από τα κράτη να εφαρμόζουν τη Συνθήκη με συνεπή, αντικειμενικό και αμερόληπτο τρόπο, λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές της που αναφέρονται σε αυτή (άρθρο 5.1), να καταρτίσουν και να διατηρήσουν έναν εθνικό

κατάλογο ελέγχου (άρθρο 5.3) και να τον καταστήσουν διαθέσιμο σε άλλα κράτη-μέλη (άρθρο 5.4), να ορίσουν τις αρμόδιες εθνικές αρχές που είναι υπεύθυνες για τη διατήρηση αυτού του συστήματος (άρθρο 5.5), να ορίσουν τουλάχιστον ένα εθνικό σημείο επαφής υπεύθυνο για την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με την εφαρμογή της ΑΤΤ (άρθρο 5.6),

- Απαγορεύει τις άδειες μεταφοράς όπλων σε κράτη εάν η μεταφορά θα παραβίαζε υποχρεώσεις βάσει μέτρων που εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών που ενεργεί βάσει του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, ιδίως εμπάργκο όπλων ή βάσει άλλων σχετικών διεθνών υποχρεώσεων ή εάν το κράτος γνωρίζει κατά τη στιγμή της άδειας ότι τα όπλα ή τα αντικείμενα θα χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη γενοκτονίας, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, σοβαρών παραβιάσεων των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, επιθέσεων κατά πολιτικών αντικειμένων ή αμάχων που προστατεύονται ως τέτοια ή άλλα εγκλήματα πολέμου (άρθρο 6)

- Απαιτεί από τα κράτη να αξιολογήσουν το ενδεχόμενο αν τα εξαγόμενα όπλα θα συμβάλουν ή θα υπονομεύσουν την ειρήνη και την ασφάλεια, να εξετάσουν μέτρα για τον μετριασμό του κινδύνου αυτών των παραβιάσεων και, εάν εξακολουθεί να υφίσταται κίνδυνος αρνητικών συνεπειών, να μη εγκριθεί η εξαγωγή. Η αξιολόγηση προσδιορίζει αν υπάρχει ο πρωταρχικός κίνδυνος τα εξαγόμενα όπλα να χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη ή τη διευκόλυνση σοβαρής παραβίασης του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου ή του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή αδικημάτων βάσει διεθνών συμβάσεων ή πρωτοκόλλων σχετικά με την τρομοκρατία ή το διεθνές οργανωμένο έγκλημα και λαμβάνοντας υπόψη τον κίνδυνο τα εξαγόμενα όπλα που χρησιμοποιούνται για τη διάπραξη ή τη διευκόλυνση σοβαρών πράξεων βίας λόγω φύλου ή βίας κατά γυναικών και παιδιών (άρθρο 7),

- Απαιτεί από κάθε κράτος να λάβει μέτρα για τη ρύθμιση των εισαγωγών συμβατικών όπλων και παράλληλα απαιτεί από κάθε κράτος κατά την εισαγωγή συμβατικών όπλων να παρέχει πληροφορίες για να βοηθήσει το κράτος εξαγωγής στη διεξαγωγή της εθνικής του αξιολόγησης των εξαγωγών, μεταξύ άλλων παρέχοντας τεκμηρίωση για την τελική χρήση ή τον τελικό χρήστη (άρθρο 8),

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

- Απαιτεί από κάθε κράτος να λαμβάνει μέτρα, όπου είναι απαραίτητο και εφικτό, για τη ρύθμιση της διαμετακόμισης και της μεταφόρτωσης συμβατικών όπλων (άρθρο 9),
- Απαιτεί από κάθε κράτος να λαμβάνει μέτρα για τη ρύθμιση της μεσιτείας που πραγματοποιείται υπό τη δικαιοδοσία του (άρθρο 10),
- Απαιτεί από κάθε κράτος να λαμβάνει μέτρα, συμπεριλαμβανομένων αξιολογήσεων κινδύνου, μέτρων μετριασμού, συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών, για την πρόληψη της εκτροπής συμβατικών όπλων στην παράνομη αγορά ή για μη εξουσιοδοτημένη τελική χρήση και τελικούς χρήστες (άρθρο 11),
- Απαιτεί από κάθε κράτος να διατηρεί εθνικά αρχεία για κάθε άδεια εξαγωγής ή παράδοση συμβατικών όπλων για τουλάχιστον δέκα χρόνια (άρθρο 12),
- Απαιτεί από κάθε κράτος να παρέχει ετήσιες εκθέσεις στη γραμματεία σχετικά με τις άδειες εξαγωγής και εισαγωγής ή τις παραδόσεις συμβατικών όπλων που θα διανεμηθούν στα συμβαλλόμενα κράτη (άρθρο 13),
- Απαιτεί από κάθε κράτος να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για την επιβολή των εθνικών νόμων και κανονισμών για την εφαρμογή της συνθήκης (άρθρο 14),
- Απαιτεί από κάθε κράτος να συνεργάζεται με άλλα κράτη-μέρη για την αποτελεσματική εφαρμογή της ΑΤΤ (άρθρο 15).

Κατά την εφαρμογή αυτής της Συνθήκης, κάθε Κράτος Μέρος μπορεί να ζητήσει βοήθεια, συμπεριλαμβανομένης της νομικής ή νομοθετικής βοήθειας, της δημιουργίας θεσμικών ικανοτήτων και της τεχνικής, υλικής ή οικονομικής βοήθειας. Η βοήθεια αυτή μπορεί να περιλαμβάνει προγράμματα διαχείρισης αποθεμάτων, αφοπλισμού, αποστράτευσης και επανένταξης, πρότυπη νομοθεσία και αποτελεσματικές πρακτικές εφαρμογής. Κάθε Κράτος Μέρος που είναι σε θέση να το πράξει θα παρέχει αυτή τη βοήθεια, κατόπιν αιτήματος. Κάθε Κράτος Μέρος μπορεί να ζητήσει, να προσφέρει ή να λάβει βοήθεια μέσω, μεταξύ άλλων, των Ηνωμένων Εθνών, διεθνών, περιφερειακών, υποπεριφερειακών ή εθνικών

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

οργανισμών, μη κυβερνητικών οργανισμών ή σε διμερή βάση. Ένα εθελοντικό καταπιστευματικό ταμείο θα συσταθεί από τα Κράτη Μέρη για να βοηθήσει τα αιτούντα Κράτη Μέρη που απαιτούν διεθνή βοήθεια για την εφαρμογή της παρούσας Συνθήκης (άρθρο 16).

Το άρθρο 17 αναφέρεται στη σύγκληση της διάσκεψης των Κρατών Μερών, το άρθρο 18 αναφέρεται στην ίδρυση μίας γραμματείας που θα βοηθά τα Κράτη Μέρη στην αποτελεσματική εφαρμογή της Συνθήκης. Το άρθρο 19 αναφέρεται στην επίλυση διαφορών και πιο συγκεκριμένα ορίζει ότι τα Κράτη Μέρη διαβουλεύονται και, με αμοιβαία συναίνεση, συνεργάζονται για να επιδιώξουν τη διευθέτηση οποιασδήποτε διαφοράς που μπορεί να προκύψει μεταξύ τους σχετικά με την ερμηνεία ή την εφαρμογή της Συνθήκης, μεταξύ άλλων μέσω διαπραγματεύσεων, διαμεσολάβησης, συνδιαλλαγής, δικαστικής διευθέτησης ή άλλων ειρηνικών μέσων. Επίσης, τα Κράτη Μέρη μπορούν να επιδιώξουν, με αμοιβαία συναίνεση, διαιτησία για την επίλυση οποιασδήποτε διαφοράς μεταξύ τους, σχετικά με ζητήματα που αφορούν την ερμηνεία ή την εφαρμογή της Συνθήκης. Στο άρθρο 20 ορίζεται η τροποποίηση της ΑΤΤ, ενώ τα άρθρα 21-25 πραγματεύονται ζητήματα επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης, διάρκειας, καθώς και σχέσεων με άλλες συνθήκες, όπως τη Σύμβαση για Συγκεκριμένα Συμβατικά Όπλα (Convention on Certain Conventional Weapons - CCW) και το Πρόγραμμα Δράσης του ΟΗΕ (UN Program of Action - PoA).

Η ΑΤΤ δεν αποσκοπεί στη μείωση του εξοπλισμού δεν απαγορεύει το διεθνές εμπόριο όπλων και δεν ρυθμίζει τις εσωτερικές συναλλαγές, ιδίως την απόκτηση όπλων από πολίτες. Η συνθήκη επιβεβαιώνει ρητά το κυριαρχικό δικαίωμα οποιουδήποτε κράτους να ρυθμίζει και να ελέγχει τα συμβατικά όπλα αποκλειστικά στην επικράτειά του, σύμφωνα με το δικό του νομικό ή συνταγματικό σύστημα. Επίσης, σχετικά με την έκταση των νομικών υποχρεώσεων που απορρέουν από την υπογραφή της ΑΤΤ, η απλή υπογραφή της Συνθήκης δεν υποχρεώνει τα κράτη. Αυτό απαιτεί από τα κράτη να έχουν γίνει συμβαλλόμενα μέρη, έχοντας εκφράσει τη συγκατάθεσή τους να δεσμευτούν, δηλαδή μέσω επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης. Αυτό είναι σύμφωνο με το άρθρο 18 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (Vienna Convention on the Law of Treaties - VCLT) του

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

1969, βάσει του οποίου ένα κράτος που έχει υπογράψει μια συνθήκη έχει την υποχρέωση να απόσχει από πράξεις που θα ανατρέψουν το αντικείμενο και το σκοπό της εν λόγω συνθήκης, χωρίς να ορίζεται κάποια περαιτέρω υποχρέωση που να απορρέει από την απλή υπογραφή μίας συνθήκης (Olabuena, 2019).

1.3 Η σημασία της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων

Το ανεπαρκώς ρυθμισμένο παγκόσμιο εμπόριο συμβατικών όπλων και πυρομαχικών τροφοδοτεί άμεσα ή έμμεσα τις συγκρούσεις, τη φτώχεια και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το ανεπαρκώς ρυθμισμένο εμπόριο όπλων εμποδίζει σε σημαντικό βαθμό την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, η διαφθορά στην αμυντική βιομηχανία εκτιμάται ότι ενέχει υψηλό κόστος για τα κράτη. Τα προβλήματα επιδεινώνονται από την αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση του εμπορίου όπλων χωρίς έναν αποτελεσματικό εποπτικό μηχανισμό και τους απαραίτητους ελέγχους. Η εγχώρια ρύθμιση του εμπορίου όπλων απέτυχε να προσαρμοστεί σε αυτές τις αλλαγές. Επιπλέον, αν και οι υφιστάμενοι εθνικοί και περιφερειακοί έλεγχοι είναι σημαντικοί, δεν αρκούν για να σταματήσουν τις ανεύθυνες μεταφορές όπλων και πυρομαχικών μεταξύ των χωρών (Oxfam International, 2022). Σε αυτό το πλαίσιο έγκειται και η σημασία της ΑΤΤ.

Η παροχή ασφαλείας από μέρους των κυβερνήσεων με την κατάλληλη εξουσιοδότηση χρήσης των αναγκαίων όπλων αποτελεί έναν ακόμα παράγοντα που αυξάνει τη σημασία της ΑΤΤ. Όπως σημειώνεται στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών, οι κυβερνήσεις παραμένουν κεντρικοί πάροχοι ασφάλειας. Αυτό είναι το κυρίαρχο δικαίωμα και ευθύνη τους, σύμφωνα με το κράτος δικαίου. Για να εκτελέσουν αποτελεσματικά αυτά τα καθήκοντα, οι ένοπλες δυνάμεις και οι δυνάμεις ασφαλείας χρησιμοποιούν νόμιμα μια σειρά όπλων, τα οποία αποκτούν μέσω της εθνικής παραγωγής ή μέσω εισαγωγής. Οι εξαγωγείς και οι εισαγωγείς πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα όπλα αυτά μεταφέρονται και αποθηκεύονται με ασφάλεια, αλλά και ότι χρησιμοποιούνται από τα εξουσιοδοτημένα άτομα. Οι κυβερνήσεις έχουν επίσης ευθύνη να διασφαλίζουν τη δημόσια ασφάλεια και έχουν έννομο συμφέρον να παρέχουν ανθρώπινη ασφάλεια και ανάπτυξη στους πολίτες

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

τους. Επομένως, η διασφάλιση ότι τα όπλα σε ιδιωτική ιδιοκτησία δεν εισέρχονται σε παράνομα κυκλώματα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για κάθε χώρα (United Nations Office for Disarmament Affairs, 2022).

Εκτός των ανωτέρω, ένα ακόμη σημαντικό επιχείρημα υπέρ της ΑΤΤ είναι ότι μπορεί να συμβάλει προς την κατεύθυνση της επίτευξης των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης. Στις 25 Σεπτεμβρίου 2015 υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (στο εξής: SDGs) στο κείμενο «Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development». Πρόκειται για 17 στόχους και 169 υπο-στόχους που επεκτείνουν τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας. Οι στόχοι υπογραμμίζουν την αποφασιστικότητα της Γενικής Συνέλευσης να υποστηρίξει ειρηνικές, δίκαιες και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες που είναι απαλλαγμένες από φόβο και βία, καθώς και την άποψη ότι «δεν μπορεί να υπάρξει βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς ειρήνη και καμία ειρήνη χωρίς βιώσιμη ανάπτυξη». Ο στόχος 16 των SDGs αναφέρεται στην «Πρώθηση ειρηνικών και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες για βιώσιμη ανάπτυξη, παροχή πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους και οικοδόμηση αποτελεσματικών, υπεύθυνων και χωρίς αποκλεισμούς θεσμών σε όλα τα επίπεδα». Ο υπο-στόχος 16.4 τονίζει: «έως το 2030, να μειώσει σημαντικά οι παράνομες ροές οικονομικών και όπλων, να ενισχύσει την ανάκτηση και επιστροφή κλεμμένων περιουσιακών στοιχείων και να καταπολεμήσει κάθε μορφή οργανωμένου εγκλήματος». Στη βάση αυτού του στόχου δόθηκε προσοχή στην προσβασιμότητα, τη διάδοση και την υπερβολική συσσώρευση όπλων (United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2022).

Στην ανάλυση της Nave (2019, σελ. 308) επισημαίνεται ότι ο αποκλεισμός των μεταφορών όπλων που ενδέχεται να παρακωλύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα (άρθρο 7) συνδέεται με τις κοινωνικές συνιστώσες και τα ανθρώπινα δικαιώματα της αειφόρου ανάπτυξης, σύμφωνα με τον Στόχο 16. Επομένως, η ΑΤΤ ενσωματώνει, αν και όχι ρητά, στόχους που μπορούν να συμβάλουν στην επίτευξη των SDGs.

Η Parker (2008, σελ. 7-9) συνοψίζει στο κείμενό της τρεις λόγους που αιτιολογούν τη σημασία ενός δεσμευτικού κειμένου για τη θέσπιση κοινών διεθνών

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

προτύπων για την εμπορία όπλων, όπως η ΑΤΤ: α) ο αντίκτυπος της εμπορίας όπλων, β) η μεταβαλλόμενη φύση του εμπορίου όπλων, γ) η ανεπάρκεια των υφιστάμενων μηχανισμών ελέγχου μεταφοράς όπλων. Αναλυτικότερα:

α) Αντίκτυπος της εμπορίας όπλων: η απουσία κοινών διεθνών προτύπων για την εισαγωγή, την εξαγωγή και τη μεταφορά συμβατικών όπλων είναι ένας παράγοντας που συμβάλλει στη σύγκρουση, τον εκτοπισμό ανθρώπων, το έγκλημα και την τρομοκρατία και υπονομεύει την ειρήνη, την ασφάλεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Οι αδιάκριτες πωλήσεις όπλων ενθαρρύνουν την πολιτική αστάθεια και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρατείνουν τις βίαιες συγκρούσεις και αποδυναμώνουν τις διπλωματικές προσπάθειες για ειρηνική επίλυση των διαφορών. Για παράδειγμα, οι στρατιωτικές δαπάνες μπορεί να εκτρέψουν τους οικονομικούς, τεχνολογικούς και ανθρώπινους πόρους από τους αναπτυξιακούς στόχους. Οι υπερβολικές στρατιωτικές δαπάνες μπορούν επίσης να επηρεάσουν την οικονομία ενός κράτους, συμπεριλαμβανομένων των επενδύσεων, καθώς οι δαπάνες για εξοπλισμούς είναι συχνά οικονομικά μη παραγωγικές και αναποτελεσματικές και συμβαίνουν σε συνθήκες μη ανταγωνισμού. Επιπλέον, οι μεταφορές όπλων μπορεί να συμβάλουν στην έναρξη ή τη συνέχιση της σύγκρουσης.

Στο πλαίσιο της εμφύλιας σύγκρουσης, για παράδειγμα, οι μεταφορές όπλων μπορούν να ενισχύσουν την ικανότητα του κράτους για κατασταλτική βία και έτσι να συμβάλουν στην έκταση και τη σοβαρότητα των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο της διακρατικής σύγκρουσης, η απόκτηση συμβατικών όπλων από ένα κράτος μπορεί να θεωρηθεί από ένα άλλο κράτος ως απειλή για την ασφάλειά του, ωθώντας το να αποκτήσει πρόσθετα όπλα και πυροδοτώντας μια κούρσα εξοπλισμών. Τέλος, σύμφωνα με έκθεση του Κέντρου Διεθνούς Συνεργασίας και Ασφάλειας, οι μεταφορές όπλων μπορεί να συμβάλλουν στην εμπάθυνση της διαφθοράς στις κοινωνίες αποδέκτες, με αρνητικές συνέπειες για την οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση. Για παράδειγμα, η διαφθορά στο εμπόριο όπλων ενθαρρύνει αυξημένες δαπάνες για εξοπλισμούς, οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με την αρχή που περιέχεται στο άρθρο 26 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών για τη μικρότερη εκτροπή των ανθρώπινων και οικονομικών πόρων προς τους εξοπλισμούς.

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

β) Μεταβαλλόμενη φύση της εμπορίας όπλων: Από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ο αριθμός των μεγάλων εταιρειών παραγωγής όπλων μειώθηκε ως συνέπεια της πτώσης της ζήτησης και της αύξησης του κόστους παραγωγής (όπως η έρευνα και ανάπτυξη για ολοένα και πιο προηγμένα όπλα). Έτσι, ενώ το 1990 οι πέντε μεγαλύτερες εταιρείες παραγωγής όπλων αντιπροσώπευαν το 22% της παραγωγής όπλων από τους 100 κορυφαίους παραγωγούς, μέχρι το 2003 αντιπροσώπευαν το 44%. Από μία πλευρά, αυτή η αυξημένη συγκέντρωση θα μπορούσε κάλλιστα να διευκολύνει την καλύτερη εποπτεία της βιομηχανίας όπλων. Ωστόσο, αυτή η διαδικασία χαρακτηρίζεται επίσης από τη διάβρωση των αμυντικών βιομηχανικών εθνικών ταυτοτήτων και την αυξημένη ενδοεταιρική μετακίνηση τεχνολογίας, γνώσης και προσωπικού. Η Γαλλία εξέφρασε ρητώς ανησυχίες για αυτή την εξέλιξη, παρατηρώντας ότι η μετεγκατάσταση της παραγωγής και η διαφοροποίηση των χωρών που παράγουν όπλα ωφελούν τους εμπόρους όπλων που: αντιμετωπίζουν σχετική ατιμωρησία χρησιμοποιώντας προς όφελός τους την ποικιλομορφία που χαρακτηρίζει τα εθνικά δικαστικά και νομικά συστήματα και αξιοποιώντας καλύτερα τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης που δεν προορίζονταν προς όφελός τους.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η ανεπαρκής πρόοδος όσον αφορά την εναρμόνιση των συστημάτων ελέγχου αποτελεί αυξημένη απειλή για την ειρήνη και την ασφάλεια. Η παγκοσμιοποίηση έχει δημιουργήσει επιπρόσθετες ευκαιρίες για εμπόρους όπλων και μη εξουσιοδοτημένους χρήστες. Για παράδειγμα, οι έμποροι όπλων και οι τρομοκράτες μπορούν να κάνουν χρήση των τεχνολογικών εξελίξεων όπως τα κινητά τηλέφωνα και το διαδίκτυο για να διαδώσουν τα δίκτυά τους και να αυξήσουν τις δραστηριότητές τους. Οι μεσίτες, για παράδειγμα, είναι σε θέση να μετακινούνται εύκολα μεταξύ διαφορετικών δικαιοδοσιών και να διευκολύνουν τις συμφωνίες χωρίς να είναι πραγματικά παρόντες σε καμία από τις πολιτείες όπου προμηθεύονται ή παραδίδονται τα όπλα. Πολλά κράτη πιστεύουν ότι μια παγκόσμια απάντηση με τη μορφή διεθνών ελέγχων είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης γενικά και της βιομηχανίας όπλων ειδικότερα: Απέναντι σε μια βιομηχανία όπλων που λειτουργεί σε παγκόσμιο επίπεδο, εθνικό ή περιφερειακό τα συστήματα ελέγχου των εξαγωγών έχουν καταστεί

αναποτελεσματικά για τον έλεγχο της παράνομης μεταφοράς συμβατικών όπλων. Ο αποτελεσματικός έλεγχος του παγκόσμιου εμπορίου όπλων απαιτεί ένα νέο σύνολο καθολικών προτύπων και κανονισμών που θα πρέπει να καθοδηγούν το εμπόριο όπλων με βάση το υπάρχον διεθνές δίκαιο.

γ) *Ανεπάρκεια υφιστάμενων μηχανισμών ελέγχου μεταφοράς όπλων:* τα υπάρχοντα μέσα αποδεικνύονται ανεπαρκή για την αντιμετώπιση του παράνομου εμπορίου συμβατικών όπλων και τη διασφάλιση υπεύθυνων μεταφορών. Αυτό εν μέρει οφείλεται στα εξής: πεδίο εφαρμογής – ορισμένες συνθήκες είναι λιγότερο περιεκτικές από άλλες όσον αφορά τις συναλλαγές και τις κατηγορίες όπλων που καλύπτουν δεδομένου ότι ένας μεγάλος αριθμός μέσων διέπει μόνο τα φορητά και ελαφρά όπλα (Small arms and light weapons, στο εξής: SALW) – επίπεδο δέσμευσης (ορισμένα κείμενα είναι νομικά δεσμευτικά, αλλά η πλειοψηφία είναι μόνο πολιτικά δεσμευτικά), υλοποίηση (ορισμένα κείμενα εφαρμόζονται και επιβάλλονται λιγότερο αυστηρά από άλλα). Επιπλέον, ορισμένα κράτη δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη σε κανένα υπάρχον μέσο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΟΠΛΩΝ

ΓΕΝΙΚΑ

Η ΑΤΤ είναι, και παραμένει, ένας από τους καλύτερους μηχανισμούς ελέγχου των όπλων. Αποτελεί ένα σημαντικό ορόσημο για την αναγνώριση των κινδύνων του ανεξέλεγκτου εμπορίου όπλων και έτσι επιβεβαιώνεται η ανάγκη για μια τέτοια συνθήκη από ανθρωπιστική άποψη. Ωστόσο, αρκετοί συγγραφείς έχουν προβεί σε μία αξιολόγηση της ΑΤΤ, προσδιορίζοντας σημαντικά κενά και αμφισημίες που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητά της. Μία εξ αυτών των κριτικών που έχουν επισημανθεί αφορά και στην απουσία ενός ολοκληρωμένου και συνεκτικού εποπτικού μηχανισμού.

2.1 Αποτελεσματικότητα της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων

Άρθρα 1-4

Σύμφωνα με τις πολυμερείς συνθήκες των Ηνωμένων Εθνών η ΑΤΤ κατηγοριοποιείται ως συνθήκη αφοπλισμού, η οποία ανήκει στη δεύτερη κατηγορία συνθηκών ελέγχου των εξαγωγών. Αυτές οι συνθήκες έχουν μακροπρόθεσμο στόχο την προώθηση της ειρήνης, ωστόσο, ο κύριος στόχος τους είναι να δημιουργήσουν κοινά πρότυπα για τη ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου όπλων και στρατιωτικής τεχνολογίας. Η ΑΤΤ αντιπροσωπεύει μια αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο η διεθνής κοινότητα ορίζει και αντιμετωπίζει κοινές προκλήσεις ασφάλειας. Αυτό αποτυπώνεται στο άρθρο 1 που προσδιορίζει το αντικείμενο και τον σκοπό της ΑΤΤ και το οποίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην καθοδήγηση της συμπεριφοράς των κρατών και θέτει το ερμηνευτικό πλαίσιο για τα υπόλοιπα άρθρα της συνθήκης (Kologlu, 2022, σελ. 116).

Σημαντική αμφισημία παρατηρείται ως προς το άρθρο 1 που ορίζει τον στόχο της ΑΤΤ, μεταξύ των οποίων και η μείωση του παράνομου εμπορίου. Η έκθεση του 1996 του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για Υποθέσεις Αφοπλισμού (UNODA)

ορίζει το παράνομο εμπόριο όπλων ως το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων, το οποίο είναι αντίθετο με τους νόμους των κρατών ή/και το διεθνές δίκαιο. Το άρθρο 3(ε) του Πρωτοκόλλου κατά της παράνομης κατασκευής και εμπορίας πυροβόλων όπλων, μερών και εξαρτημάτων και πυρομαχικών τους, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, περιγράφει την παράνομη διακίνηση ως εισαγωγή, εξαγωγή, απόκτηση, πώληση, παράδοση, μετακίνηση ή μεταφορά πυροβόλων όπλων από όλη την επικράτεια ενός Κράτους Μέρους σε αυτό ενός άλλου Κράτους Μέρους, εάν κάποιος από τα ενδιαφερόμενα Κράτη Μέρη δεν το εγκρίνει σύμφωνα με τους όρους του παρόντος Πρωτοκόλλου (Sangiorgio, 2022, σελ. 46).

Σε παρόμοιο πλαίσιο κινείται και η διαπίστωση του Kologlu (2022, σελ. 124), ο οποίος αναφέρει πως ο όρος «παράνομο» δεν ορίζεται στη ΑΤΤ και δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός ή συμφωνημένος ορισμός του τι συνιστά «παράνομο εμπόριο». Ωστόσο, ο συγγραφέας αναφέρει και αυτός πως, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Αφοπλισμού του ΟΗΕ του 1996 για τις διεθνείς μεταφορές όπλων, που υπενθυμίζεται στην έβδομη προκαταρκτική παράγραφο της ΑΤΤ (στο προοίμιο), η παράνομη διακίνηση όπλων θεωρείται ότι καλύπτει το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων, το οποίο έρχεται σε σύγκρουση με το εθνικό δίκαιο, το δίκαιο των συνθηκών, ή το εθιμικό διεθνές δίκαιο. Συνολικά, όμως, η έννοια του παράνομου εμπορίου παραμένει ευρεία και αυτό που μπορεί να θεωρηθεί «παράνομο» στο πλαίσιο της ΑΤΤ μπορεί να εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από το νομικό πλαίσιο που έχει θεσπιστεί από μεμονωμένα κράτη.

Η ΑΤΤ αναφέρεται στον όρο του διεθνούς εμπορίου συμβατικών όπλων (όπου το διεθνές εμπόριο περιλαμβάνει τις εξαγωγές, τις εισαγωγές, τη διαμετακόμιση, τη μεταφόρτωση και τη μεσιτεία) σύμφωνα με το άρθρο 2(2), χωρίς ωστόσο να αποσαφηνίζει ρητά την έννοια του 'παράνομου εμπορίου', η μείωση του οποίου είναι ένα σαφές στόχος της. Ωστόσο, ενδέχεται η απουσία ενός σαφούς και ρητά διατυπωμένου ορισμού να δημιουργήσει σύγχυση και να οδηγήσει σε τυχόν εξαιρέσεις, επηρεάζοντας την αποτελεσματικότητα της ΑΤΤ. Όπως αναφέρει ο Kologlu 2022, σελ. 130), ο ορισμός του 'διεθνούς εμπορίου' είναι αμφιλεγόμενος, διότι απαριθμεί τις δραστηριότητες που περιλαμβάνει, χωρίς να τις ορίζει. Επί

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

παραδείγματι, δε γίνεται αναφορά σε συναλλαγές που δεν συνεπάγονται οικονομικούς λόγους ή/και μεταβίβαση κυριότητας, συγκεκριμένα, μισθώσεις, δάνεια ή δώρα. Τα συμβαλλόμενα κράτη θα πρέπει να καθορίσουν στους εθνικούς τους ορισμούς των στοιχείων της «μεταβίβασης» εάν καλύπτονται τέτοιες συναλλαγές και, επομένως, η μεταγενέστερη κρατική πρακτική επηρεάζει την ερμηνεία του άρθρου 2(2).

Εκτός των ανωτέρω, το άρθρο 2.3 εξαιρεί ορισμένες μεταφορές όπλων από την εφαρμογή της ΑΤΤ, συγκεκριμένα τη διεθνή διακίνηση συμβατικών όπλων από, ή για λογαριασμό, Κράτος Μέρος για δική του χρήση, εφόσον το κράτος διατηρεί την κυριότητα των εν λόγω όπλων. Το σκεπτικό μιας τέτοιας διάταξης είναι ότι τα κράτη δεν πρέπει να αντιμετωπίζουν το «βάρος» της υποχρέωσης να αξιολογήσουν τους κινδύνους που συνδέονται με τη μετακίνηση όπλων προς τις δικές τους δυνάμεις στο εξωτερικό, δεδομένου ότι δεν υπάρχει καμία αλλαγή στον έλεγχο, και επομένως δεν πραγματοποιείται καμία «μεταφορά» κατά την έννοια της ΑΤΤ. Μια μεγάλη ανησυχία μεταξύ των διαπραγματευτών ήταν ότι τέτοια όπλα που υπόκεινται στην εξαίρεση μπορεί εν τέλει είτε να πωληθούν είτε να δοθούν στο κράτος υποδοχής είτε να εγκαταλειφθούν από τις δυνάμεις κατά την αναχώρησή τους (Kologlu, 2022, σελ. 131).

Επιπρόσθετα, ο Sangiorgio (2022, σελ. 59) αναφέρει πως εκτός από τη μεγάλη ευελιξία του παράνομου εμπορίου, επιτρέποντας τη γρήγορη προσαρμογή στις προσπάθειες επιβολής του νόμου, τίθεται και το ζήτημα της πρόβλεψης μίας παράνομης μεταφοράς. Μια δυσκολία μπορεί να έγκειται στο γεγονός ότι είναι δύσκολο να προβλεφθεί πού μπορεί να συμβεί μια παράνομη μεταφορά. Αυτό με τη σειρά του καθιστά δύσκολη την παρέμβαση των αρχών επιβολής του νόμου. Χωρίς τη δυνατότητα πρόβλεψης του παράνομου εμπορίου, η επιβολή του νόμου περιορίζεται στις προσπάθειες αναγνώρισης τέτοιων δραστηριοτήτων όταν λαμβάνουν χώρα. Η μεγάλη ποικιλομορφία στη νομοθεσία, τα συστήματα ελέγχου των εξαγωγών, την τεκμηρίωση και τα επίπεδα επιβολής μεταξύ των διαφορετικών κρατών καθιστά δύσκολη την αξιολόγηση αυτή, κάτι το οποίο καταδείχθηκε ανωτέρω, μέσα από το παράδειγμα της μεταφοράς όπλων από το Ηνωμένο Βασίλειο στη Σαουδική Αραβία και από την ΕΕ στην Ουκρανία.

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

Επιπλέον, ο προσδιορισμός των συμβατικών όπλων που καλύπτονται από την ΑΤΤ (άρθρο 3 και άρθρο 4) είναι οι επτά κύριες κατηγορίες του Μητρώου Συμβατικών Όπλων του ΟΗΕ (UNROCA), με την προσθήκη φορητών και ελαφρών όπλων (SALW), κάτι που συνάδει με την απαίτηση των περισσότερων κρατών, καθώς υποστήριξαν ότι χωρίς αυτήν την προσθήκη η ΑΤΤ θα ήταν πιο αδύναμη ισχύος (Lustgarten, 2015, σελ. 580; Kologlu, 2022, σελ. 126). Θα πρέπει σε αυτό το σημείο, ωστόσο, να σημειωθεί και ένας σημαντικός περιορισμός. Η UNROCA του 1991 περιορίζεται στον βαρύ οπλισμό και αντικατοπτρίζει επίσης την κατάσταση της τεχνολογίας εκείνης της περιόδου, κάτι που οδηγεί σε ελλείψεις στην ΑΤΤ, δεδομένης της τεχνολογικής εξέλιξης σήμερα (π.χ. εξοπλισμός εκπαίδευσης, οχήματα μεταφοράς, μη επανδρωμένα εναέρια οχήματα), συμπεριλαμβανομένων των όπλων για τη συλλογή πληροφοριών και τις κυβερνοεπιθέσεις.

Εξίσου σημαντικό είναι και το ότι εάν ένα κράτος εισάγει τεχνολογία που στη συνέχεια ενσωματώνει σε εξοπλισμό που παράγεται τοπικά ή αγοράζεται χωριστά για τοπική συναρμολόγηση, βρίσκεται επίσης εκτός του πεδίου εφαρμογής του ΑΤΤ. Όσον αφορά στην κατηγορία των SALW, ένα σημαντικό και αμφιλεγόμενο θέμα αφορά τη γραμμή οριοθέτησης (μέγεθος) φορητών όπλων και πυρομαχικών. Παρομοίως, το άρθρο 3 για την εξαγωγή πυρομαχικών περιορίζει το πεδίο εφαρμογής σε εκείνα που πυροδοτούνται, εκτοξεύονται ή παραδίδονται από τα συμβατικά όπλα που καλύπτονται από το άρθρο 2 παράγραφος 1, εξαιρώντας πυρομαχικά όπως χειροβομβίδες και νάρκες ξηράς που τοποθετούνται με το χέρι (Lustgarten, 2015, σελ. 580; Kologlu, 2022, σελ. 127).

Ο Jalil (2016, σελ. 88) και η Lustgarten (2015, σελ. 580) επισημαίνουν και αυτοί με τη σειρά τους ότι η ΑΤΤ εξαιρεί ορισμένα όπλα και κατηγορίες όπλων, για παράδειγμα ο εξοπλισμός εκπαίδευσης και μεταφοράς. Αυτό είναι ένα σοβαρό κενό στη συνθήκη, καθώς τα ελικόπτερα που αγοράζονται ως εκπαιδευτικός εξοπλισμός μπορούν να επανατοποθετηθούν με συγκριτική ευκολία για να εμπλακούν σε μάχη και να χρησιμοποιηθούν για στρατιωτικούς ή κατασταλτικούς σκοπούς. Ένα άλλο σημαντικό μειονέκτημα στο πεδίο εφαρμογής είναι ότι ο εξοπλισμός επιτήρησης δεν καλύπτεται από τη συνθήκη. Επί παραδείγματι, τα μη επανδρωμένα εναέρια οχήματα (UAV) ή τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη που είναι ικανά να πλήξουν

στόχους εμπίπτουν στην κατηγορία των πολεμικών αεροσκαφών. Ωστόσο, η ολοένα και πιο κοινή χρήση τους για την παρακολούθηση των πληθυσμών-στόχων και τη συλλογή πληροφοριών κάθε είδους δεν εμπίπτει στη συνθήκη. Ο εξοπλισμός επιτήρησης μπορεί ακόμα να χρησιμοποιηθεί από κατασταλτικά καθεστώτα εναντίον των δικών τους πληθυσμών, γεγονός που μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αναφορικά με την τεχνολογία, στο προσχέδιο του Ιουλίου 2011 συμπεριλήφθηκε η «τεχνολογία και εξοπλισμός ειδικά και αποκλειστικά σχεδιασμένοι για την ανάπτυξη, την κατασκευή ή τη συντήρηση οποιασδήποτε από τις κατηγορίες των προηγούμενων υποπαραγράφων», αλλά δεν υπήρξε στα επόμενα προσχέδια και κατά συνέπεια στο τελικό κείμενο. Ως αποτέλεσμα, όλα τα συστήματα καθοδήγησης για τα όπλα που καλύπτονται από το άρθρο 2 παρ. 1 της συνθήκης, όπως τα υποβρύχια και τα μαχητικά αεροσκάφη, αποκλείονται, όπως αντίθετα ενδέχεται να υπάρχουν κατηγορίες όπλων που με την εξέλιξη της τεχνολογίας έχουν καταστεί παρωχημένες. Η μη συμπερίληψη εξοπλισμού εκπαίδευσης και μεταφοράς, όπως ελικόπτερα που χρησιμοποιούνται εύκολα για στρατιωτικούς ή κατασταλτικούς σκοπούς, είναι σοβαρό ελάττωμα.

Άρθρα 6-7

Αρκετοί μελετητές έχουν διερευνήσει την αποτελεσματικότητα της ΑΤΤ στη βάση δύο κύριων άρθρων αυτής: του άρθρου 6, το οποίο ορίζει προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένα κράτος απαγορεύεται να μεταβιβάσει όπλα, αλλά και του άρθρου 7, το οποίο ορίζει προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένα κράτος πρέπει να προβεί σε αξιολόγηση σε περιπτώσεις όπου η ενδεχόμενη μεταφορά (εξαγωγή, εισαγωγή, διαμετακόμιση, μεταφόρτωση και μεσιτεία) όπλων δεν απαγορεύεται ρητά σύμφωνα με το άρθρο 6.

Το άρθρο 6 παρ. 3 απαιτεί γνώση πιθανών ανθρωπιστικών παραβιάσεων εκ μέρους του κράτους μεταβίβασης όπλων κατά τη στιγμή της άδειας στο κράτος αυτό προκειμένου να απαγορεύσει μια τέτοια μεταφορά όπλων. Σε αυτό το σημείο διαπιστώνονται δύο ζητήματα. Το πρώτο αφορά την έννοια της 'γνώσης'. Στο πλαίσιο της έννοιας της ευθύνης του διεθνούς δικαίου για «συννεοχή», το όριο για την απαιτούμενη «γνώση» είναι πολύ υψηλό, δηλαδή απαιτείται «πραγματική

γνώση» ότι το κράτος έχει επίγνωση των περιστάσεων που καθιστούν τη συμπεριφορά του υποβοηθούμενου κράτους διεθνώς αθέμιτη. Επιπλέον, το Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης, στην υπόθεση Γενοκτονίας της Βοσνίας έκρινε ότι ανάλογα με τη φύση της πρωταρχικής υποχρέωσης που παραβιάστηκε, η απαιτούμενη «γνώση» μπορεί να περιλαμβάνει τη γνώση της συγκεκριμένης πρόθεσης, όπως η γενοκτονίας. Αυτό παρέχει στα κράτη που μεταφέρουν όπλα πολύ μεγάλα περιθώρια για να αποφύγουν την ευθύνη, καθώς οι περιπτώσεις αμέλειας ή/και άγνοιας από την πλευρά τους μπορεί να είναι μικρότερο από το γενικά αποδεκτό όριο της «γνώσης» (Research Society of International Law, 2019).

Το υποκειμενικό στοιχείο της γνώσης, το οποίο επιδέχεται διαφορετικές ερμηνείες, παρουσιάζεται ως το βασικό κριτήριο για τη διάκριση της «απλής γνώσης ή γενικής συνεργασίας» από την παράνομη βοήθεια ή βοήθεια που επισύρει την ευθύνη του κράτους. Όπως χρησιμοποιείται στο άρθρο 16(α) της ASR, «γνώση» σημαίνει την επίγνωση των περιστάσεων υπό τις οποίες η ενίσχυση προορίζεται να χρησιμοποιηθεί. Βασιζόμενο σε αυτή την ανάγνωση, υπάρχει μια περαιτέρω απαίτηση για τη δημιουργία αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της βοήθειας και της παράνομης πράξης: η βοήθεια πρέπει να παρέχεται με σκοπό τη διευκόλυνση της διάπραξης της αθέμιτης ενέργειας. Αυτή η προϋπόθεση βασίζεται στο πλαίσιο της βοήθειας που διευκολύνει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ενός άλλου κράτους, όπου οι ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε περίπτωσης πρέπει να εξετάζονται προσεκτικά για να καθοριστεί εάν το κράτος με τη βοήθειά του γνώριζε και σκόπευε να διευκολύνει τη διάπραξη της διεθνούς παράνομης πράξης. Οι υποθέσεις περί «συνενοχής» του κράτους σε διεθνή εγκλήματα πρέπει να εξεταστούν για να καθοριστεί εάν η βοήθεια που θα μπορούσε ενδεχομένως να χρησιμοποιηθεί για νόμιμο σκοπό παρασχέθηκε στην πραγματικότητα για παράνομο σκοπό που επί της ουσίας η ΑΤΤ αποσκοπεί να αποτρέψει (Jørgensen, 2014, σελ. 731).

Όπως αναφέρει και ο Kologlu (2022, σελ. 136-137), το άρθρο 6 παρ. 3 ορίζει μια απαίτηση γνώσης, αλλά δεν προσδιορίζει τι την συνιστά. Υπάρχει ένα ερώτημα εάν η απαίτηση της «γνώσης» περιλαμβάνει ένα αντικειμενικό πρότυπο επικοινωνιακής γνώσης, σύμφωνα με το οποίο το συμβαλλόμενο κράτος «έπρεπε να γνωρίζει», με βάση αξιόπιστες δημοσίως διαθέσιμες πληροφορίες που παρέχουν

ουσιαστικούς λόγους να πιστεύεται ότι τα όπλα θα χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη των απαριθμούμενων εγκλήματα ή αν αναφέρεται σε ένα υποκειμενικό πρότυπο πραγματικής γνώσης που έχει στην κατοχή του το κράτος μέλος. Τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να καθιερώσουν και να διατηρούν ένα εθνικό σύστημα ελέγχου για την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης (άρθρο 5.2), το οποίο συνήθως απαιτεί από τους αιτούντες να αποκαλύπτουν όλες τις σχετικές πληροφορίες όταν υποβάλλουν αίτηση για άδειες. Πληροφορίες μπορούν επίσης να ζητηθούν από άλλα κράτη βάσει του άρθρου 15 και πλέον, υπάρχει πρόσβαση σε πληροφορίες μέσω του Διαδικτύου.

Ως εκ τούτου, είναι σχεδόν αδιανόητο ένα κράτος που εφαρμόζει την ΑΤΤ όπως απαιτείται, να μην έχει εξετάσει εάν το άρθρο 6.3 μπορεί να εμπλέκεται σε μια άδεια μεταφοράς όπλων και μέσω αυτής της διαδικασίας, να έχει πραγματική γνώση ή γνώση που μπορεί να υποτεθεί. Με άλλα λόγια, θα ήταν αντίθετο με το αντικείμενο και τον σκοπό της ΑΤΤ και θα παραβίαζε το άρθρο 6.3, εάν δεν περιλάμβανε περιπτώσεις όπου το συμβαλλόμενο μέρος πρέπει να γνώριζε ότι τα όπλα θα χρησιμοποιούνταν για τα απαριθμούμενα εγκλήματα. Αυτό με τη σειρά του τονίζει τον σημαντικό ρόλο της κοινωνίας των πολιτών στο πλαίσιο του άρθρου 15 της ΑΤΤ. Όσο περισσότερες σχετικές πληροφορίες διακινούνται από τα συμβαλλόμενα κράτη και τις ΜΚΟ, τόσο πιο δύσκολο θα είναι για ένα κράτος να υποστηρίξει την έλλειψη γνώσης. Επιπλέον, σχεδόν όλα τα κράτη αφιερώνουν σημαντικούς πόρους για την απόκτηση πληροφοριών και τα μεγαλύτερα και πλουσιότερα, που περιλαμβάνουν σχεδόν όλους τους μεγάλους εξαγωγείς, διαθέτουν ειδικές υπηρεσίες πληροφοριών για το σκοπό αυτό. Ως εκ τούτου, η εστίαση θα πρέπει να είναι σε αυτό που είναι «εύλογα προβλέψιμο». Ο στόχος είναι να τεθούν τα κράτη στην υποχρέωση να διερευνήσουν επιμελώς πώς τα όπλα, των οποίων την εξαγωγή έχουν εγκρίνει, είναι πιθανό να χρησιμοποιηθούν και, κατά συνέπεια, να ενισχύσουν και να καταστήσουν σαφή την υποχρέωση να αποτρέψουν την εμφάνιση ζημιών που γενικά επιβάλλει το διεθνές δίκαιο.

Το άρθρο 6.3 αναφέρεται στη γνώση ότι τα όπλα «θα χρησιμοποιηθούν» για τη διάπραξη των εγκλημάτων που αναφέρονται, γεγονός που υποδηλώνει μικρότερο βάρος αποδεικτικών στοιχείων για την άρνηση της μεταφοράς από τη γνώση ότι τα

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

όπλα «θα» χρησιμοποιηθούν για τέτοιους σκοπούς. Ως εκ τούτου, το επίπεδο γνώσεων που απαιτείται για την απαγόρευση μιας μεταφοράς σύμφωνα με το άρθρο 6.3 δεν είναι επίπεδο απόλυτης βεβαιότητας.

Σχετικά με τον όρο ‘γνώση’, η Jørgensen (2014, σελ. 727) επισημαίνει ότι η μετάβαση σε ένα πρότυπο γνώσης στην τελική διατύπωση του άρθρου 6 παρ. 3 του ΑΤΤ, όπως θεσπίστηκε, υποδηλώνει ότι οι συντάκτες, έχοντας επίγνωση των διαφορετικών πιθανών διατυπώσεων της απαγόρευσης, απέρριψαν σκόπιμα το αυστηρότερο πρότυπο σκοπού που ακολούθησε επί παραδείγματι το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου το 1998 για την αντιμετώπιση της ατομικής ποινικής ευθύνης. Περιγράφοντας τις προϋποθέσεις για την ευθύνη του κράτους όσον αφορά την παροχή βοήθειας σε διεθνή εγκλήματα, το άρθρο 6 παρ. 3 της ΑΤΤ συνδέεται στενά με το εθιμικό διεθνές δίκαιο στην περίπτωση της παροχής βοήθειας.

Επιπλέον, ο Kologlu (2022, σελ. 134-135) τονίζει πως αν και το άρθρο 6 παρ. 3 που αναφέρεται στη γνώση των κρατών αποτελεί από τα πιο αξιόπαινα επιτεύγματα της ΑΤΤ, η διατύπωση της εν λόγω διάταξης εγείρει σημαντικά θέματα ερμηνείας. Η ΑΤΤ δεν παρέχει ορισμούς για τη «γεννοκτονία» ή τα «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» και, σε αντίθεση με την περίπτωση των «εγκλημάτων πολέμου», δεν αναφέρεται σε ορισμούς σε άλλες συνθήκες. Το άρθρο 6.3 αναφέρεται σε τρία είδη παραβιάσεων των νόμων του πολέμου:

- α) Σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949,
- β) Επιθέσεις που στρέφονται κατά πολιτικών αντικειμένων ή αμάχων που προστατεύονται ως τέτοια και
- γ) Άλλα εγκλήματα πολέμου που ορίζονται από διεθνείς συμφωνίες στις οποίες συμβαλλόμενο μέρος είναι ένα κράτος.

Τα εγκλήματα πολέμου είναι σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια διεθνών ένοπλων συγκρούσεων ή ένοπλων συγκρούσεων μη διεθνούς χαρακτήρα. Το άρθρο 6.3 δεν κάνει καμία αναφορά στον ορισμό των εγκλημάτων πολέμου στο εθιμικό διεθνές

δίκαιο από το οποίο δεσμεύονται όλα τα κράτη μέλη της ΑΤΤ, κάτι που μπορεί να παρείχε στη διάταξη μια πιο σταθερή βάση για ομοιόμορφη ερμηνεία και εφαρμογή, δεδομένης της περιορισμένης εφαρμογής της Συνθήκης της Γενεύης Συμβάσεις για μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις.

Επιπλέον, η ρητή αναφορά στο κοινό Άρθρο 3 των Συμβάσεων της Γενεύης που ισχύει στις μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις αφαιρέθηκε κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, αν και η συντριπτική πλειονότητα των ένοπλων συγκρούσεων που συμβαίνουν στον κόσμο δεν είναι διεθνούς χαρακτήρα. Αν και δεν ρυθμίζει οριστικά την κατάσταση των μη διεθνών ένοπλων συγκρούσεων, περιγράφει τους «θεμελιώδεις τυπικούς κανόνες προστασίας που πρέπει να τηρούνται σε όλες τις ένοπλες συγκρούσεις». Αυτό που απουσιάζει επίσης από το άρθρο 6.3 είναι η απαγόρευση μεταβιβάσεων εάν το σχετικό κράτος γνωρίζει ότι τα όπλα ή τα πυρομαχικά / εξαρτήματα θα χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μολονότι υπάρχει μία τομή μεταξύ εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και κατάφωρων και συστηματικών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων - κάτι το οποίο σημαίνει ότι πολλές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου δεν θα εμπίπτουν στο άρθρο 6.3 - δεν παύει να αποτελεί μία απουσία, ιδίως με δεδομένο ότι η ΑΤΤ προβάλλεται ως ένα ισχυρό νέο εργαλείο για την αποτροπή σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συνεπώς, δεν απαιτείται ένα πιο «αντικειμενικό» όριο γνώσης που θα συνδέεται με κάποια δέουσα επιμέλεια και προβλεψιμότητα της ζημίας εκ μέρους του μεταβιβάζοντος κράτους. Επίσης, η χώρα εξαγωγής πρέπει να αξιολογήσει το ενδεχόμενο ότι η εξαγωγή «θα» συνεισέφερε ή θα υπονόμει την ειρήνη και την ασφάλεια, κάτι το οποίο υπονοεί ότι πρέπει να υπάρχει υψηλό επίπεδο πιθανότητας, επομένως η υποψία ή η αόριστη πιθανότητα είναι ανεπαρκής (Kologlu, 2022, σελ. 139).

Η απαίτηση σύγχρονης γνώσης ότι ο εξοπλισμός θα χρησιμοποιηθεί για τους καθορισμένους σκοπούς σύμφωνα και με την Lustgarten (2015, σελ. 589) ενέχει ζητήματα ερμηνείας. Ο σχολιασμός των άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

(International Law Commission) του ΟΗΕ για την κρατική ευθύνη συζητά τις πολυπλοκότητες της απόδοσης και καταλήγει ότι εάν η απόδοση είναι «υποκειμενική» ή «αντικειμενική» πρέπει να εξαρτάται από τις ιδιαίτερες συνθήκες.

Στο ποινικό δίκαιο, το ζήτημα της γνώσης αντιμετωπίζεται συχνά με μια διατύπωση ότι ένα κράτος «θα έπρεπε να γνωρίζει ή να έχει εύλογη αιτία να πιστεύει». Αυτό εισάγει ένα στοιχείο αντικειμενικής ή εξωτερικής κρίσης, αλλά δεν είναι ένα υπερβολικά απαιτητικό πρότυπο. Δεδομένου ότι η Συνθήκη δεν επιβάλλει κυρώσεις, πόσο μάλλον ποινικές κυρώσεις, θα ήταν καταλληλότερο ένα αντικειμενικό πρότυπο, αντί να βασίζεται στην πρόθεση ή στην απαίτηση επίδειξης πραγματικής γνώσης. Σε αυτό το πλαίσιο δεν τίθεται θέμα ευθύνης από αμέλεια: ο στόχος είναι να υποχρεωθούν τα κράτη να διερευνούν επιμελώς ποιες χρήσεις όπλων που κατασκευάζονται στο έδαφός τους είναι πιθανό να χρησιμοποιηθούν.

Το δεύτερο σημείο είναι ότι η εκτίμηση της ζημίας απαιτείται μόνο «κατά τη στιγμή της έγκρισης», δηλαδή ένα κράτος χρειάζεται μόνο να έχει υπόψη του την άμεση βλάβη που θα μπορούσε να προκύψει από πιθανή μεταφορά όπλων. Δεν υπάρχει ρητή αναφορά στο άρθρο 6.3 στην ανάγκη επαναξιολόγησης και ανάκληση αδειών εξαγωγής, εάν ληφθούν πληροφορίες για διεθνή εγκλήματα μετά τη χορήγηση άδειας, κάτι που θα ήταν εύλογο αν ληφθεί υπόψη και η χρονική υστέρηση μεταξύ της χορήγησης της άδειας και της εξαγωγής των όπλων (Kologlu, 2022, σελ. 138). Ως εκ τούτου, ένα κράτος, ακόμη και με τις απαραίτητες γνώσεις, μπορεί να αποφύγει την απαγόρευση και την επακόλουθη ευθύνη, εάν η πιθανή μεταφορά όπλων μπορεί να μην οδηγήσει άμεσα αλλά ενδεχόμενα σε βλάβη, όπως σε περιπτώσεις επακόλουθης κατάχρησης και εκτροπής. Παραδείγματα αποτελούν η Συρία και η Υεμένη όπου τα όπλα χρησιμοποιούνται από μη εξουσιοδοτημένους χρήστες με αποτέλεσμα παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Research Society of International Law, 2019).

Επί του παρόντος, είναι κοινή πρακτική οι άδειες εξαγωγής να αναστέλλονται ή να ανακαλούνται υπό το φως των εξελίξεων. Έτσι, οι Υπουργοί της ΕΕ συνεδριάζουν για να ανταποκριθούν σε διάφορες κρίσεις για να αποφασίσουν εάν αξίζουν ανάκληση αδειών από τα κράτη μέλη. Επί παραδείγματι, από τον

Ιανουάριο του 2012 έως τα μέσα του 2014 το Ηνωμένο Βασίλειο ανέστειλε 209 άδειες εξαγωγής σε 17 χώρες και ανακάλεσε 109 άδειες σε άλλες τρεις, όλες ως απάντηση στις αλλαγές των συνθηκών που σχετίζονται με την εσωτερική καταστολή (Lustgarten, 2015, σελ. 590).

Αναφορικά με το άρθρο 7 τονίζεται πως το πρόβλημα υπάρχει στη διατύπωση ότι η αξιολόγηση των εξαγωγών λαμβάνει υπόψη «σχετικούς παράγοντες» για τον κίνδυνο, καθώς παρέχει χώρο για αποκλίνουσες και ιδιοτελείς ερμηνείες από τα συμβαλλόμενα κράτη, τόσο όσον αφορά στον κίνδυνο, όσο και στον προσδιορισμό των παραγόντων, με αποτέλεσμα την ασυνεπή εφαρμογή της ΑΤΤ. Η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού προσπάθησε να προσδιορίσει ορισμένους εξ αυτών των παραγόντων για την αξιολόγηση του κινδύνου: το ιστορικό το αποδέκτη, τις προθέσεις του αποδέκτη όπως εκφράζονται μέσω επίσημων δεσμεύσεων, την ικανότητα του παραλήπτη να διασφαλίζει ότι τα όπλα ή ο εξοπλισμός που μεταβιβάζονται χρησιμοποιούνται με τρόπο συνεπή με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και τη νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα και δεν εκτρέπονται ή μεταφέρονται σε άλλους προορισμούς όπου ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη σοβαρών παραβιάσεων. Πρόσθετοι παράγοντες, όπως η κατάσταση ασφάλειας στο κράτος αποδέκτης και ο έλεγχος που ασκεί ο αποδέκτης στα αποθέματα όπλων του (στρατιωτικά και πολιτικά) μπορούν επίσης να σχετίζονται με την αξιολόγηση (Research Society of International Law, 2019).

Ακόμη και πριν ληφθούν υπόψη αυτοί οι παράγοντες, οι εξαγωγείς υποχρεούνται να τους εφαρμόζουν με «αντικειμενικό και χωρίς διακρίσεις τρόπο». Αυτή η φράση εμφανίζεται τουλάχιστον τρεις φορές στη Συνθήκη, γεγονός που τονίζει τόσο τη σημασία της όσο και την αμφισημία της. Πολλά από τα κράτη που επέκριναν αυστηρά τη Συνθήκη ήταν πιο καυστικά για την αποτυχία της να περιορίσει την ικανότητα των εξαγωγέων να εφαρμόζουν τους περιορισμούς της επιλεκτικά, κάτι το οποίο επιδεινώθηκε από την απουσία οριστικού άρθρου ή τη δημιουργία ενός ερμηνευτικού οργάνου βάσει της Συνθήκης (Lustgarten, 2015, σελ. 592).

Υπόθεση Ηνωμένο Βασίλειο-Σαουδική Αραβία

Το 2017, μια δημόσια αγωγή που αμφισβητούσε τη νομιμότητα της πώλησης όπλων από το Ηνωμένο Βασίλειο στη Σαουδική Αραβία υποβλήθηκε ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου του Ηνωμένου Βασιλείου. Το βασικό ζήτημα της υπόθεσης ήταν η ερμηνεία και η εφαρμογή του «κριτηρίου 2γ» των «Ενοποιημένων κριτηρίων άδειας εξαγωγής όπλων της ΕΕ και των εθνικών όπλων» («Ενοποιημένα κριτήρια»). Το κριτήριο 2γ ορίζει ότι η κυβέρνηση του ΗΒ «δεν θα χορηγήσει άδεια [όπλων] εάν υπάρχει σαφής κίνδυνος ότι τα αντικείμενα ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη σοβαρής παραβίασης του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.» Η υπόθεση είναι αξιοσημείωτη ως «σαφής κίνδυνος». Η προϋπόθεση του κριτηρίου 2γ αντικατοπτρίζει την προϋπόθεση του «κινδύνου» του άρθρου 7 του ΑΤΤ και, επομένως, οποιαδήποτε ερμηνεία του πρώτου θα έχει επίπτωση στην ερμηνεία του δεύτερου.

Υποστηρίχθηκε ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είχε παραβιάσει αυτό το κριτήριο κατά τη μεταφορά όπλων στη Σαουδική Αραβία που χρησιμοποιήθηκαν για τη διάπραξη παραβιάσεων του ανθρωπιστικού δικαίου, πραγματοποιώντας αδιάκριτες αεροπορικές επιδρομές σε αμάχους. Η αξίωση απέτυχε καθώς το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του κριτηρίου 2γ και η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου εφάρμοσε μια αυστηρή και στιβαρή, πολυεπίπεδη διαδικασία ανάλυσης για τη λήψη των αποφάσεων αδειοδότησης. Ασκήθηκε έφεση και το Εφετείο έκρινε ότι η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου δεν προέβη σε συμπερασματικές εκτιμήσεις για το εάν ο συνασπισμός υπό τη Σαουδική Αραβία είχε διαπράξει παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στο παρελθόν, κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης στην Υεμένη. Παρ' όλα αυτά αποφάσισε ότι η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου είχε την τελική διακριτική ευχέρεια για τις μεταφορές όπλων.

Η απόφαση του δικαστηρίου δεν σήμαινε ότι πρέπει να ανασταλούν άμεσα οι άδειες εξαγωγής όπλων στη Σαουδική Αραβία. Σήμαινε ότι η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου πρέπει να επανεξετάσει το θέμα, πρέπει να κάνει τις

απαραίτητες εκτιμήσεις σχετικά με προηγούμενα επεισόδια ανησυχίας, επιτρέποντας το γεγονός ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν θα είναι δυνατό να καταλήξει σε συμπέρασμα. Η κυβέρνηση πρέπει στη συνέχεια να εκτιμήσει τους μελλοντικούς κινδύνους υπό το φως των συμπερασμάτων της για το παρελθόν. Στις 7 Ιουλίου 2020 η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου αποφάσισε να συνεχίσει τη χορήγηση αδειών στη Σαουδική Αραβία, χρησιμοποιώντας μια «αναθεωρημένη μεθοδολογία» και προσδιορίζοντας ότι η Σαουδική Αραβία έχει πραγματική πρόθεση και ικανότητα να συμμορφωθεί με το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο.

Πηγή: Research Society of International Law, 2019

Με αναφορά στην περίπτωση της Σαουδικής Αραβίας και την προμήθεια όπλων από το Ηνωμένο Βασίλειο, ο Casey-Maslen (2016) επισημαίνει καταρχήν ότι στη διαμάχη Σαουδικής Αραβίας-Υεμένης υπάρχει κίνδυνος σοβαρής παραβίασης του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, κάτι που ενέχει σημαντικές επιπτώσεις για τις χώρες εξαγωγείς που είναι συμβαλλόμενα μέρη στην ΑΤΤ. Η Σαουδική Αραβία συμμετέχει σε μια μη διεθνή ένοπλη σύγκρουση με τους Houthis. Στη βάση αυτή, οι δύο κανόνες εθιμικού δικαίου που σχετίζονται περισσότερο με τη βομβαρδιστική εκστρατεία της Σαουδικής Αραβίας είναι η διάκριση και η αναλογικότητα στην επίθεση. Αυτά απαιτούν, αντίστοιχα, από τη Σαουδική Αραβία να κατευθύνει τις βόμβες της μόνο εναντίον νόμιμων στρατιωτικών στόχων, και με αυτόν τον τρόπο, να απόσχει από οποιαδήποτε επίθεση που μπορεί να αναμένεται να προκαλέσει υπερβολική ζημιά στους πολίτες σε σχέση με το συγκεκριμένο και άμεσο στρατιωτικό πλεονέκτημα που αναμένεται.

Ωστόσο, διαπιστώθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη σε αξιολόγηση του 2016 ότι σε προηγούμενες επιθέσεις της Σαουδικής Αραβίας στην Υεμένη παραβιάστηκε το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Για το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο προσχώρησε στην ΑΤΤ στις 2 Απριλίου 2014, εφαρμόζοντας προσωρινά από εκείνη την ημερομηνία τις βασικές διατάξεις (άρθρα 6 και 7), επιβλήθηκε μια σαφής και άμεση υποχρέωση βάσει του διεθνούς δικαίου σε σχέση με οποιαδήποτε προτεινόμενη εξαγωγή σε

οποιοδήποτε, συμπεριλαμβανομένης της Σαουδικής Αραβίας. Πριν εγκρίνει μια προτεινόμενη εξαγωγή, έπρεπε να αξιολογήσει εάν τα όπλα θα συνεισέφεραν ή θα υπονόμευαν την ειρήνη και την ασφάλεια. Ωστόσο, στα τέλη Ιουλίου 2016, το Υπουργείο Εξωτερικών και Κοινοπολιτείας ανακοίνωσε ότι δεν είχε πραγματοποιηθεί καμία αντικειμενική και αμερόληπτη αξιολόγηση της συμμόρφωσης της Σαουδικής Αραβίας με το διεθνές δίκαιο πριν από την έγκριση των εξαγωγών όπλων, κάτι το οποίο σημαίνει παραβίαση της ΑΤΤ από το Ηνωμένο Βασίλειο.

Τα άρθρα 6 και 7 αποτελούν αντικείμενο κριτικής και από τη Nave (2019). Παρ' ότι η ΑΤΤ ορίζει μια διαδικασία δύο επιπέδων έγκρισης εξαγωγών όπλων στα άρθρα 6 και 7 (απαγορεύσεις και αξιολόγηση κινδύνου) οι αποφάσεις που αντιπροσωπεύουν έναν πιο περίπλοκο προβληματισμό είναι αυτές που είναι πολιτικά εύπλαστες και σχετίζονται με τους παράγοντες που απαριθμούνται στο άρθρο 7 του ΑΤΤ. Αν και η ΑΤΤ δίνει εντολή στα συμβαλλόμενα κράτη να διεξάγουν την αξιολόγηση κινδύνου με «αντικειμενικό και αμερόληπτο τρόπο», δεν παρέχονται κατευθυντήριες γραμμές, ενώ και κατά τις διαπραγματεύσεις της ΑΤΤ δεν υπήρξε συναίνεση σχετικά με την έννοια της «αξιολόγησης κινδύνου». Το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για Υποθέσεις Αφοπλισμού (UNODA) κρίνει ότι αυτό πρέπει να είναι «προϊόν ισόρροπης εξέτασης», αλλά εύλογα μπορεί κανείς να υποθέσει ότι υπάρχει αρκετό περιθώριο διακριτικής ευχέρειας από μέρους των κρατών όσον αφορά στην ερμηνεία των ανωτέρω (Nave, 2019, σελ. 313).

Διαφορετικοί πρωτογενείς κανόνες του διεθνούς δικαίου μπορεί να επιβάλλουν διαφορετικά πρότυπα που κυμαίνονται από τη «δέουσα επιμέλεια» έως την «αυστηρή ευθύνη» ως βάση της ευθύνης. Η ουσία του άρθρου 7 της ΑΤΤ αντικατοπτρίζεται στην έννοια της δέουσας επιμέλειας. Εάν η αποτυχία ενός κράτους να διεξαγάγει σωστή εκτίμηση κινδύνου έχει ως αποτέλεσμα οποιαδήποτε από τις καθορισμένες αρνητικές συνέπειες, τότε το κράτος ενδέχεται να παραβεί τις προληπτικές του υποχρεώσεις όπως εκφράζονται στο άρθρο 7 της ΑΤΤ καλή τη πίστη, ιδίως εάν οι αρνητικές συνέπειες επήλθαν σε μεταγενέστερο χρόνο και εάν δεν υπήρχε «υπέρτατος κίνδυνος» της πιθανότητας εμφάνισής τους, με αναφορά σε αξιόπιστους δείκτες κινδύνου, όταν έγινε η μεταφορά. Το πρότυπο «δέουσας

επιμέλειας» είναι πιο αντικειμενικό από το πρότυπο «γνώσης» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 6 παρ. 3 της ΑΤΤ. Από παραβίαση του άρθρου 7 δεν προκύπτει ότι το κράτος είναι αναγκαστικά συνένοχο σε σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου ή σε άλλες αρνητικές συνέπειες. Από αυτή την άποψη, το εθιμικό διεθνές δίκαιο είναι πιο εκτεταμένο από την ΑΤΤ, δεδομένου ότι η ευθύνη για βοήθεια ή βοήθεια δεν περιορίζεται στα διεθνή εγκλήματα που απαριθμούνται στο άρθρο 6 παρ. 3 και μπορεί να επεκταθεί στις αρνητικές συνέπειες που το άρθρο 7 επιδιώκει να αποτρέψει εάν υπάρχουν άλλες συνθήκες (Jørgensen, 2014, σελ. 729).

Περαιτέρω, η Jørgensen (2014, σελ. 730) αναφέρει ότι η ΑΤΤ δεν προσδιορίζει ένα καθεστώς *lex specialis*¹ κρατικής ευθύνης για τυχόν παραβιάσεις βάσει των διατάξεών της. Ως εκ τούτου, το κείμενο της συνθήκης υποστηρίζεται από τους δευτερεύοντες κανόνες για την ευθύνη του κράτους, όπως αναπτύχθηκαν και κωδικοποιήθηκαν στα Άρθρα για την ευθύνη του κράτους για διεθνώς αθέμιτες πράξεις (Articles on State Responsibility for Internationally Wrongful Acts - ASR), που εκπονήθηκαν από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου. Αυτοί οι κανόνες ορίζουν τις προεπιλεγμένες προϋποθέσεις για την ευθύνη του κράτους, καθώς και τις αντίστοιχες νομικές συνέπειες, και κάνουν διακρίσεις μεταξύ της κοινής ευθύνης και της βοήθειας στη διάπραξη μιας διεθνώς παράνομης πράξης που έχει ως αποτέλεσμα την ευθύνη για την πράξη συμμετοχής του ίδιου του κράτους. Η τελευταία κατηγορία βοήθειας ορίζεται στο άρθρο 16 των ASR, το οποίο το Διεθνές Δικαστήριο έκρινε ότι αντικατοπτρίζει έναν κανόνα του εθιμικού διεθνούς δικαίου. Το πεδίο εφαρμογής του, ωστόσο, είναι στενότερο από το πλαίσιο που εξετάζει η ΑΤΤ, δεδομένου ότι αφορά αποκλειστικά τη βοήθεια που παρέχεται από ένα κράτος σε άλλο κράτος. Ωστόσο, το Διεθνές Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι το άρθρο 16 μπορεί επίσης να γίνει επίκληση κατ' αναλογία σε καταστάσεις που αφορούν βοήθεια ή βοήθεια από ένα κράτος σε μη κρατικό παράγοντα. Κατά συνέπεια, αυτό το εθιμικό διεθνές δίκαιο επηρεάζει την ερμηνεία των άρθρων 6 και 7 της ΑΤΤ. Η έννοια της ενίσχυσης ή της

---

¹ Γενική αρχή του δικαίου σχετικά με την εφαρμογή και ερμηνεία των νόμων. Εάν δύο νόμοι διέπουν το ίδιο αντικείμενο, ο ειδικότερος νόμος (*lex specialis*) υπερισχύει – δηλ. εφαρμόζεται – έναντι του γενικότερου νόμου (*lex generalis*).

συνδρομής αποτελεί την βασική προϋπόθεση για την κρατική ευθύνη που σχετίζεται άμεσα με το πλαίσιο του άρθρου 6 παρ. 3 της ΑΤΤ (Jørgensen, 2014, σελ. 731).

Το Διεθνές Δίκαιο διέπει όχι μόνο τις υποχρεώσεις ειρήνης και ασφάλειας, μη παρέμβασης, του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που αφορούν τη μεταφορά SALW, αλλά αποτελεί και ένα πλαίσιο μέσω του οποίου τα κράτη θα μπορούσαν να θεωρηθούν υπεύθυνα σε περιπτώσεις παραβίασής τους. Σε αυτό το πλαίσιο ο Yihdego (2007, σελ. 283-285) κάνει αναφορά σε ορισμένα αξιολογούμενα σημεία που αφορούν τις ευθύνες των κρατών:

α) Μόνο τα κράτη υπόκεινται στην εν λόγω ευθύνη - αν και τέτοιες παραβιάσεις μπορεί επίσης να οδηγήσουν σε ατομική ποινική ευθύνη βάσει της Συνθήκης της Γενεύης.

β) Το πλαίσιο αυτό ασχολείται με δευτερεύοντες κανόνες ευθύνης του κράτους, δηλαδή, τις γενικές προϋποθέσεις βάσει του Διεθνούς Δικαίου για να θεωρηθεί το κράτος υπεύθυνο. Το περιεχόμενο των υποχρεώσεων πρέπει να ορίζεται σύμφωνα με τους πρωτογενείς κανόνες του Διεθνούς Δικαίου (εν προκειμένω στους κανόνες μεταφοράς όπλων). Θα πρέπει να αξιολογηθεί η γενική έννοια της διεθνώς παράνομης πράξης ενός κράτους, η εφαρμογή της στις παραβιάσεις των κανόνων μεταφοράς SALW και οι νομικές συνέπειες που ενδέχεται να προκύψουν από αυτήν. Κατ' αρχάς, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 του σχεδίου άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου (ILC) για την κρατική ευθύνη, κάθε διεθνώς παράνομη πράξη ενός κράτους συνεπάγεται τη διεθνή ευθύνη αυτού του κράτους. Δεύτερον, σύμφωνα με το άρθρο 3 ο χαρακτηρισμός μιας πράξης ενός κράτους ως διεθνώς παράνομο διέπεται από το διεθνές δίκαιο. Αυτό σημαίνει ότι:

(1) Είναι ανεξάρτητο από τον χαρακτηρισμό του ως νόμιμο σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο του οικείου κράτους και

(2) Η επίκληση ή η συμμόρφωση με την εσωτερική νομοθεσία δεν θα μπορούσε να αποτελεί δικαιολογία.

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

γ) Το άρθρο 12 διευκρινίζει τι σημαίνει παράβαση διεθνούς υποχρέωσης: όταν ένα κράτος δεν συμμορφώνεται με αυτό που του απαιτείται από την εν λόγω υποχρέωση, ανεξάρτητα από την προέλευση ή τον χαρακτήρα του.

δ) Η κρατική ευθύνη μπορεί να είναι πρωταρχική/ανεξάρτητη ή παράγωγη. Η πρώτη βασίζεται στην αρχή ότι η ευθύνη του κράτους είναι συγκεκριμένη για το εν λόγω κράτος. Ωστόσο, μια διεθνώς παράνομη πράξη προκύπτει συχνά από τη συνεργασία πολλών κρατών και όχι από ένα κράτος που ενεργεί μόνο του.

ε) Περιστάσεις όπως η συγκατάθεση, η αυτοάμυνα, τα αντίμετρα, η ανωτέρα βία, η αγωνία και η αναγκαιότητα μπορεί να αποκλείουν την αδικία μιας συμπεριφοράς ενός κράτους, όπως ορίζεται στα άρθρα 20-25 του ILC αντίστοιχα. Ωστόσο, δεν ακυρώνουν ούτε παύουν την υποχρέωση, αλλά μάλλον παρέχουν αιτιολόγηση ή δικαιολογία για τη μη εκτέλεσή της.

Παρομοίως, υποστηρίζεται περαιτέρω από την Nave (2019, σελ. 313-314) ότι υπάρχει μεγάλο περιθώριο ερμηνείας και όσον αφορά στους στόχους της ΑΤΤ για την προώθηση της διεθνούς και περιφερειακής ειρήνης, ασφάλειας και σταθερότητας, της μείωσης του ανθρώπινου πόνου, αλλά και της βιώσιμης κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Αυτό οφείλεται στο ότι αυτές οι έννοιες ερμηνεύονται υπό το πρίσμα συγκεκριμένων κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών πλαισίων που μεταβάλλονται τόσο με την πάροδο του χρόνου, όσο και μεταξύ των κοινωνιών. Επιπλέον, ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών αναφέρεται στη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, ενώ το άρθρο 7.1 της ΑΤΤ αναφέρεται μόνο σε ανησυχίες για την ειρήνη και την ασφάλεια, που είναι μια πολύ ευρύτερη έννοια, που καλύπτει «τον πιθανό αντίκτυπο της εξαγωγής για το προτεινόμενο κράτος αποδέκτη και την ευρύτερη περιοχή, καθώς και την ευρύτερη διεθνή κοινότητα». Αυτός ο ευρύς ορισμός μπορεί επίσης να ερμηνευτεί εύλογα από το προοίμιο και τις αρχές, καθώς και από το αντικείμενο και τον σκοπό της συνθήκης (Kologlu, 2022, σελ. 139).

Ένα ακόμη στοιχείο περί της αποτελεσματικότητας της ΑΤΤ συνδέεται με την ίδρυση της European Peace Facility (EPF) τον Μάρτιο του 2021. Η EPF

ιδρύθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για να χρησιμεύσει ως νομικό μέσο για την παροχή μέτρων ασφάλειας και βοήθειας για την ειρήνη. Περιλαμβάνει την προμήθεια στρατιωτικού και αμυντικού εξοπλισμού στις χώρες εταίρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε όλο τον κόσμο. Ο επίσημος στόχος της EPF είναι η πρόληψη των συγκρούσεων, η διατήρηση της ειρήνης και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας και σταθερότητας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διαβεβαιώνει τα κράτη μέλη του ότι τα μέτρα αυτά θα συνοδεύονται από εκτιμήσεις κινδύνου και νομικές διασφαλίσεις που σέβονται το διεθνές δίκαιο και συμμορφώνονται με τους νόμους για τον έλεγχο των εξαγωγών όπλων. Ωστόσο, η μεγαλύτερη πρόκληση του EPF είναι η παράκαμψη της ΑΤΤ, η οποία στοχεύει πρωτίστως στην πρόληψη της εκτροπής και του παράνομου εμπορίου συμβατικών όπλων (Altamimi, 2022).

Στο επίκεντρο αυτής της κριτικής βρίσκεται η διάταξη που επιτρέπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση να εξοπλίζει φορείς εκτός ΕΕ μέσω του στοιχείου ‘train-and-equip’. Αυτή είναι η πρώτη φορά που η ΕΕ θα μπορεί να προμηθεύει απευθείας στρατιωτικούς συνασπισμούς και εθνικούς στρατούς με όπλα, κάτι που ήταν αδύνατο υπό τους προηγούμενους νομικούς περιορισμούς της (Hoijtink & Muehlenhoff, 2021).

Ο απώτερος στόχος της EPF είναι να ενισχύσει την ικανότητα της ΕΕ να αποτρέψει τις συγκρούσεις, να διατηρεί την ειρήνη και να ενισχύει τη διεθνή σταθερότητα και ασφάλεια. Προκειμένου να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, η EPF θα βοηθά καλύτερα τις χώρες εταίρους, είτε υποστηρίζοντας τις ειρηνευτικές επιχειρήσεις, είτε συμβάλλοντας στην αύξηση της ικανότητας των ενόπλων δυνάμεών τους να διασφαλίζουν την ειρήνη και την ασφάλεια στην εθνική τους επικράτεια, είτε μέσω ευρύτερων ενεργειών στρατιωτικού/αμυντικού χαρακτήρα για την υποστήριξη των στόχων της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Η διευκόλυνση θα επιτρέψει στην ΕΕ, για πρώτη φορά, να συμπληρώσει τις δραστηριότητες των αποστολών και των επιχειρήσεων της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας στις χώρες υποδοχής με μέτρα που περιλαμβάνουν την προμήθεια στρατιωτικού και αμυντικού εξοπλισμού, υποδομής ή βοήθειας, κατόπιν αιτήματος τρίτων χωρών ή περιφερειακών ή διεθνών οργανισμών. Τα μέτρα βοήθειας θα ενσωματωθούν σε μια σαφή και συνεκτική πολιτική στρατηγική και θα

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

συνοδεύονται από ενδεδειγμένες αξιολογήσεις κινδύνου και ισχυρές διασφαλίσεις. Έτσι, η EPF αντικαθιστά τον προηγούμενο μηχανισμό ATHENA ο οποίος χρηματοδοτούσε από το 2004 τη συμμετοχή της ΕΕ σε στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας, επιτρέποντας πιο γρήγορη ανάπτυξη και βελτιωμένη ευελιξία και προβλεψιμότητα. Επίσης, προεκτείνει το γεωγραφικό εύρος της παρέμβασης της ΕΕ, καθώς μέχρι πρότινος η ΕΕ μπορούσε να παρέμβει μόνο σε επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης υπό την ηγεσία της Αφρικής, δηλαδή σε επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της Αφρικανικής Ένωσης ή από αφρικανικές περιφερειακές οργανώσεις μέσω του Αφρικανικού Ταμείου Ειρήνης (AFP) (European Council, 2021).

Ο τύπος όπλων που θεωρείται κατάλληλος για μεταφορά στο πλαίσιο της EPF περιλαμβάνει εκείνα που προκαλούν συχνά τη μεγαλύτερη ζημιά και τον μεγαλύτερο κίνδυνο κακής χρήσης και εκτροπής σε εύθραυστα περιβάλλοντα, όπως φορητά και ελαφρά όπλα (SALW) και τα πυρομαχικά τους, τεθωρακισμένα οχήματα κ.λπ. Η αρχική εστίαση της EPF είναι πιθανό να είναι στην Αφρική, πιθανώς στο Σαχέλ, όπου η Μπουρκίνα Φάσο, το Τσαντ, το Μάλι, η Μαυριτανία και ο Νίγηρας έχουν δημιουργήσει μια κοινή δύναμη γνωστή ως G5 με 5.000 στρατιώτες για να αντιμετωπίσουν τους τζιχαντιστές. Η Σομαλία και η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία έχουν επίσης αναφερθεί ως πιθανοί δικαιούχοι (Saferworld, 2021; Hoijsink & Muehlenhoff, 2021).

Ωστόσο, έχει επισημανθεί και στο παρελθόν πως αυτού του είδους η στρατιωτική βοήθεια μπορεί να εμποδίσει την επίτευξη ειρήνης δικαιοσύνης και ανάπτυξης. Συχνά αποτυγχάνει να αντιμετωπίσει τις υποκείμενες κινητήριες δυνάμεις της σύγκρουσης και αντίθετα μπορεί να είναι αντιπαραγωγικό, οδηγώντας σε ακούσιες συνέπειες, όπως η βίαιη καταστολή ειρηνικών ενεργειών της κοινωνίας των πολιτών, η προώθηση της ατιμωρησίας των στρατιωτικών δυνάμεων, η υποκίνηση βίας και συγκρούσεων που υποστηρίζεται από τον στρατό και η διαφθορά (Saferworld, 2019, 2020, 2021). Είναι χαρακτηριστική η δήλωση του Borrell σε σχέση με την EPF: «Χρειαζόμαστε όπλα, χρειαζόμαστε στρατιωτικές ικανότητες και αυτό πρόκειται να κάνουμε μέσω βοήθειας στους Αφρικανούς φίλους μας γιατί η ασφάλειά τους είναι και η δική μας ασφάλεια» (Nielsen, 2020).

Βασική πτυχή του EPF είναι το Ολοκληρωμένο Μεθοδολογικό Πλαίσιο (Integrated Methodological Framework - IMF), το οποίο καθορίζει μια διαδικασία αξιολόγησης κινδύνου που πρέπει να ακολουθείται στην περίπτωση μέτρων βοήθειας της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της παροχής όπλων. Οι βασικές αρχές στις οποίες βασίζεται το IMF είναι οι εξής: Συμμόρφωση με όλα τα σχετικά νομικά μέσα και βέλτιστες πρακτικές που βασίζονται σε εθνικούς, διεθνείς και κοινοτικούς κανόνες, πρότυπα και πολιτικές στον τομέα της προμήθειας στρατιωτικού εξοπλισμού και του σεβασμού του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένου του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου από τον δικαιούχο. Αυτό περιλαμβάνει τη συμμόρφωση με όλους τους ισχύοντες νόμους για τον έλεγχο των εξαγωγών όπλων και με τα διεθνή πρότυπα της ΑΤΤ (Hamilton, 2022).

Παρόλα αυτά, πρακτικές αξιολόγησης κινδύνου βασίζονται σε και ανασυνθέτουν φυλετικές και έμφυλες κατηγορίες κινδύνου, ενώ εξορθολογίζουν επίσης την παράδοση όπλων της ΕΕ σε τρίτους παράγοντες (Stachowitsch & Sachseder, 2019, σελ. 110). Επιπλέον, βασίζεται στην προκαθορισμένη υπόθεση ότι η παροχή εξοπλισμών από τα ευρωπαϊκά κράτη είναι ήδη νόμιμη και δεν πρέπει να αμφισβητηθεί. Έτσι, η ενσωμάτωση του κινδύνου στη ρύθμιση του εμπορίου όπλων κατανοείται υπό το πρίσμα της διατήρησης της νομιμότητας του πολέμου στη Δύση. Η αξιολόγηση του κινδύνου ρυθμίζει το εμπόριο όπλων αλλά ταυτόχρονα μπορεί να νομιμοποιήσει τις εξαγωγές όπλων, επιβεβαιώνοντας ότι λαμβάνονται υπόψη τα ανθρώπινα δικαιώματα και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο (Stavrianakis, 2016, σελ. 847).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η EPF χρηματοδοτείται από συνεισφορές των κρατών μελών εκτός του κοινού προϋπολογισμού της ΕΕ. Αυτό σημαίνει ότι η ευθύνη για την EPF εναπόκειται στο Συμβούλιο, ενώ το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει μόνο συμβουλευτική θέση και δεν έχει κοινοβουλευτικό έλεγχο. Εν μέρει η κριτική σε αυτό το σημείο οδήγησε στη διαβεβαίωση ότι η ΕΕ θα ακολουθήσει το διεθνές δίκαιο και την ΑΤΤ. Παράλληλα, οι διατάξεις της EPF είναι ακόμη πιο αδύναμες από τις αντίστοιχες της ΑΤΤ. Αν και η απόφαση του Συμβουλίου για την EPF τονίζει ότι θα συμμορφωθεί με την κοινή θέση 2008/944/ΚΕΠΠΑ σχετικά με

τους κοινούς κανόνες που διέπουν τους ελέγχους των εξαγωγών στρατιωτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού των κρατών μελών της ΕΕ, η ενημέρωση της κοινής θέσης της ΕΕ το 2019 απέτυχε να ευθυγραμμιστεί λεκτικά με την ΑΤΤ, η οποία απαιτεί από τα Κράτη Μέρη να απέχουν από την εξαγωγή στρατιωτικού εξοπλισμού εάν υπάρχει ο κίνδυνος να χρησιμοποιηθεί για τη διάπραξη ή τη διευκόλυνση σοβαρών πράξεων βίας λόγω φύλου ή σοβαρών πράξεων βίας κατά των γυναικών και των παιδιών, βάσει του άρθρου 7 (Hoijtink & Muehlenhoff, 2021). Κατά συνέπεια, η EPF δεν διαθέτει ισχυρές διασφαλίσεις για την αξιολόγηση του κινδύνου και την πρόληψη πιθανών συνεπειών που ορίζονται στο άρθρο 6 και 7 της ΑΤΤ, ούτε διαθέτει κάποιον εποπτικό μηχανισμό. Αντίθετα, εγείρει σημαντικές ανησυχίες σχετικά με την πολιτικοποίηση της παρεχόμενης βοήθειας και τη νομιμοποίηση της παροχής όπλων παρακάμπτοντας επί της ουσίας την ΑΤΤ, ή αντίθετα συμβάλλοντας στην αμφισημία των διατάξεων της τελευταίας ως προς τον ορισμό βασικών διατάξεων.

Με αναφορά στο IMF ως εργαλείο αξιολόγησης του κινδύνου για την απόφαση της ΕΕ να εξάγει όπλα σε άλλο κράτος, ο Hamilton (2022) εξετάζει την απόφαση της ΕΕ να αποστείλει στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία έπειτα από τη ρωσική εισβολή στα τέλη Φεβρουαρίου 2022, στη βάση τόσο της Συνθήκης της ΕΕ, όσο και της ΑΤΤ. Στην παρούσα εργασία ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι επισημάνσεις του σχετικά με την ΑΤΤ, εκκινώντας από το ότι ενώ οι νομικές απαιτήσεις της κοινής θέσης της ΕΕ για τις εξαγωγές όπλων και της Συνθήκης για το εμπόριο όπλων υποχρεώνουν τα κράτη μέλη της ΕΕ να αξιολογούν διάφορους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους κινδύνους που συνδέονται με τις εξαγωγές όπλων, επί της ουσίας δεν είναι σαφές πώς οι κανόνες ελέγχου των όπλων λαμβάνονται υπόψη από το Συμβούλιο της ΕΕ.

Σύμφωνα με τον Hamilton (2022) υπάρχουν περιορισμένα στοιχεία για το πώς το Συμβούλιο της ΕΕ λαμβάνει υπόψη τους διεθνείς κανόνες ελέγχου των όπλων στη λήψη των αποφάσεών του σχετικά με τη στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία. Από τη μία πλευρά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι αυτή η διάταξη (άρθρο 7, παρ. 1) μπορεί να δικαιολογήσει τις εξαγωγές της ΕΕ, με το σκεπτικό ότι, αφενός, ο εξοπλισμός της Ουκρανίας για να τη βοηθήσει να αμυνθεί προσφέρει μια πιθανή

συμβολή και ότι αυτό αντισταθμίζει τον αρνητικό κίνδυνο, αφετέρου, της όξυνσης του πολέμου και, κατά συνέπεια, της υπονόμησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Ωστόσο, μέσω της διαρροής ενός εμπιστευτικού Concept Note με ημερομηνία 27.02.2022 καταδείχθηκε αφενός ότι η παροχή βοήθειας συνδέεται με μακροπρόθεσμους κινδύνους σύγκρουσης και αφετέρου ότι οι ισχύοντες κανόνες της ΑΤΤ δεν αναφέρονται ρητά ως νομικό πλαίσιο για την απόφαση της ΕΕ να παράσχει στρατιωτικό υλικό. Συνεπώς, η λήψη αποφάσεων της ΕΕ για την Ουκρανία έλαβε χώρα στο ευρύτερο πλαίσιο της επέκτασης των κανόνων για τον έλεγχο των όπλων, ωστόσο η Απόφαση της ΕΕ για την παροχή βοήθειας στην Ουκρανία δεν λαμβάνει ρητά υπόψη τα νομικά πρότυπα της ΑΤΤ. Το Συμβούλιο της ΕΕ δεν έχει πλαισιώσει τις ανακοινώσεις του για την Ουκρανία με όρους νομικών κανόνων ή αρχών για τις εξαγωγές όπλων, αλλά έχει περιγράψει τις αποφάσεις του με καθαρά πολιτικούς όρους, όπως ηθικό καθήκον. Περαιτέρω, δε φαίνεται να έλαβε χώρα μία αξιολόγηση κινδύνου όπως απαιτείται από το άρθρο 7 της ΑΤΤ, στη βάση του αν οι εξαγωγές όπλων θα συνέβαλαν ή θα υπονόμουν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Αντίθετα, στο πλαίσιο του IMF, ωστόσο, πραγματοποιείται μια ευρύτερη στρατηγική αξιολόγηση, λαμβάνοντας υπόψη μια σειρά από σύνθετους παράγοντες, καθώς και τις πρόσθετες ευρύτερες εκτιμήσεις κινδύνου και στρατηγικών που περιγράφονται από το IMF. Ενδεχομένως αυτό να βασίζεται και στην άποψη της ΕΕ ότι κανένας από τους περιορισμούς εξαγωγών που περιλαμβάνονται στην ΕΕ δεν είναι τόσο απαιτητικός όσο αυτοί που περιλαμβάνονται στην κοινή θέση της ΕΕ και ότι η κοινή θέση της ΕΕ υπερβαίνει σημαντικά την ΑΤΤ, καθώς υποστηρίζεται ότι περιέχει μεγαλύτερο αριθμό κριτηρίων και απαιτεί υψηλότερο επίπεδο διασφάλισης ότι έχουν ικανοποιηθεί οι απαιτήσεις για την έγκριση των εξαγωγών. Ενδεχομένως αυτό να βασίζεται και στην ερμηνεία του όρου «υπέρτατος κίνδυνος» του άρθρου 7, ο οποίος δεν ορίζεται στο υπάρχον διεθνές δίκαιο και είναι διφορούμενος. Ενδεχομένως ένα Κράτος Μέρος θα μπορούσε να θεωρήσει πιο σημαντική τη συμβολή της μεταφοράς όπλων στην ειρήνη και την ασφάλεια και στη συνέχεια να επιτρέψει την εξαγωγή, ακόμη και αν υπήρχε πολύ υψηλός κίνδυνος τα όπλα να χρησιμοποιηθούν κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου (Kologlu, 2022, σελ. 143).

Με τον όρο «υπέρτατος κίνδυνος» σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου ή του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ασχολείται και ο Jalil (2016, σελ. 87), για να καταλήξει και αυτός με τη σειρά του στο συμπέρασμα ότι η λέξη «υπέρτατος» που περιλαμβάνεται στο κείμενο της συνθήκης είναι ανοιχτή σε ερμηνεία. Θα μπορούσε να εκληφθεί ότι σημαίνει ότι οι εξαγωγές όπλων θα πρέπει να διακόπτονται μόνο σε ακραίες ή εξαιρετικές περιστάσεις. Μια χώρα εξαγωγής όπλων θα μπορούσε να αποφασίσει ότι, ενώ μια χώρα πελάτης ήταν πιθανό να διαπράξει παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το δικαίωμα στην αυτοάμυνα ή την περιφερειακή σταθερότητα ή την ανάγκη προστασίας μιας στρατηγικής εταιρικής σχέσης είναι πιο σημαντικό (Jalil, 2016, σελ. 87).

Η Lustgarten (2015, σελ. 592) αναφέρει επίσης πως η κοινή θέση της ΕΕ για τις εξαγωγές όπλων είναι σημαντικά αυστηρότερη σε σχέση με την ΑΤΤ, καθώς περιλαμβάνει μεγαλύτερο αριθμό κριτηρίων και απαιτεί υψηλότερο επίπεδο εμπιστοσύνης ότι έχουν ικανοποιηθεί πριν υποτεθεί ότι εγκρίνονται οι εξαγωγές. Ωστόσο, η πραγματική εφαρμογή έχει επικριθεί σε μια ολοκληρωμένη εμπειρική μελέτη που εκπονήθηκε για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία διαπίστωσε ότι εγκρίθηκαν μεγάλες, οικονομικά προσοδοφόρες συμφωνίες, ακόμη και όταν οι πωλήσεις μικρότερης αξίας απορρίφθηκαν βάσει των κριτηρίων, και επίσης αποκάλυψε σημαντικές διαφορές στις εκτιμήσεις συγκεκριμένων κινδύνων. Το σύστημα ελέγχων των εξαγωγών των Ηνωμένων Πολιτειών είναι ακόμη πιο ανοιχτό από αυτή την άποψη, καθώς επιτρέπει την προεδρική «παραίτηση» όταν μια προτεινόμενη πώληση θα ήταν αντίθετη με τα θεσμοθετημένα πρότυπα. Αυτό επέτρεψε επαναλαμβανόμενες πωλήσεις στην Αίγυπτο, το Ισραήλ, τη Σαουδική Αραβία και άλλα κράτη τα οποία, όσον αφορά αυτά τα πρότυπα, δεν θα έπρεπε να είναι επιλέξιμα.

Στο πλαίσιο του άρθρου 6 παρ. 2, τίθεται ακόμα το ερώτημα εάν η ΑΤΤ απαγορεύει τις μεταφορές όπλων σε μη κρατικούς φορείς. Ορισμένα κράτη επιδίωκαν μια απόλυτη και ρητή απαγόρευση, ενώ άλλα προτίμησαν να διατηρήσουν μία αμφισημία. Η αποτυχία της ΑΤΤ να αντιμετωπίσει τελικά αυτό το ζήτημα δεν θα πρέπει, ωστόσο, να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι οι μεταφορές όπλων σε μη κρατικούς φορείς δεν ρυθμίζονται εν τέλει από την ΑΤΤ. Πρώτον, εάν ένας μη

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

κρατικός φορέας υπόκειται σε εμπάργκο του ΟΗΕ, απαγορεύεται οποιαδήποτε μεταφορά. Δεύτερον, οι απαγορεύσεις του άρθρου 6.3 ισχύουν για τους μη κρατικούς φορείς με τον ίδιο τρόπο που ισχύουν για τα κράτη, καθώς αυτές αφορούν τις χρήσεις στις οποίες χρησιμοποιείται ο εξοπλισμός και όχι την ταυτότητα του δράστη. Περαιτέρω, υποστηρίζεται πως οι μη κρατικοί φορείς καλύπτονται από την αναφορά στο άρθρο 6.2 σε διεθνείς συμφωνίες, ιδιαίτερα εκείνες που σχετίζονται με τη μεταφορά ή την παράνομη διακίνηση συμβατικών όπλων, καθώς μια τέτοια διεθνής συμφωνία είναι ο Χάρτης του ΟΗΕ και μία από τις θεμελιώδεις αρχές του είναι η απαγόρευση της χρήσης βίας στο άρθρο 2.4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Αρκετά κράτη, όμως, θεώρησαν ότι η ΑΤΤ δεν απαγορεύει ρητά τη μεταφορά όπλων σε μη κρατικούς φορείς, κάτι που αποτέλεσε έναν προσδιοριστικό παράγοντα της απόφασής τους να μην καταστούν συμβαλλόμενα μέρη (Kologlu, 2022, σελ. 133-134).

2.2 Μελέτες σχετικά με την αποτελεσματικότητα της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων

Η Lustgarten (2015, σελ. 598-599) αξιολογεί την ΑΤΤ και διακρίνει ορισμένα σημαντικά κενά στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης και στις υποχρεώσεις που επιβάλλει. Το πρώτο είναι η υπερβολική στενότητα πεδίου εφαρμογής. Ο εξοπλισμός επιτήρησης και η στρατιωτική τεχνολογία γενικά παραμένουν εντελώς εκτός Συνθήκης, όπως και οι χειροβομβίδες και οι νάρκες ξηράς. Η ρύθμιση του εμπορίου πυρομαχικών και εξαρτημάτων παραμένει ελλιπής. Το δεύτερο είναι ότι οι περιστάσεις που απαιτούνται για την επιβολή οριστικής απαγόρευσης είναι πολύ περιορισμένες. Ειδικότερα, μια μεταφορά που έχει εύλογες δυνατότητες να υπονομεύσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια ή να χρησιμοποιηθεί για τη διάπραξη ή τη διευκόλυνση σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα έπρεπε να είχε προστεθεί στο άρθρο 6. Η διαδικασία αξιολόγησης σε αυτές τις περιπτώσεις που δεν καλύπτεται από την πλήρη απαγόρευση είναι αδύναμη υπό τις εξής απόψεις:

- α) το υπερβολικά υψηλό όριο για τον «κίνδυνο» που πρέπει να αποφευχθεί,

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

β) η «γνώση» που απαιτείται πριν από τη μεταβίβαση θα πρέπει να απορριφθεί και

γ) η απουσία μεταξύ των παραγόντων που πρέπει να ληφθούν υπόψη για την εύλογη υποψία ότι η πώληση ενέχει διαφθορά ή ότι θα στρεβλώσει σημαντικά ή θα παρεμπόδιζε τη βιώσιμη ανάπτυξη οικονομία του αποδέκτη κράτους.

Το τελευταίο σημείο που επισημαίνει η συγγραφέας είναι ότι η ΑΤΤ παρέχει υπερβολικό περιθώριο στους εξαγωγείς ώστε να τους επιτρέπει να «διαλέγουν και να επιλέγουν» μεταξύ των δυνητικών αποδεκτών για λόγους οικονομικού συμφέροντος ή με βάση το πολιτικό πλεονέκτημα. Από την άποψη της Realpolitik, το πρόβλημα είναι ακόμη μεγαλύτερο: η δημιουργία ενός διεθνούς φορέα επιβολής με εξουσίες έγκυρης ερμηνείας ήταν και είναι απλώς απαράδεκτη από τα βασικά κράτη, και ίσως τα περισσότερα κράτη, ως εισβολή στην κυριαρχία τους. Και εκτός από την αρχή, όσο τα ισχυρά κράτη, κυρίως οι ΗΠΑ, βλέπουν τις πωλήσεις όπλων και τα δώρα ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής, αυτό το μπλοκ θα παραμείνει.

Ο Jalil (2016, σελ. 78) διερεύνησε την αποτελεσματικότητα της ΑΤΤ και κατέληξε στο συμπέρασμα πως η σύνταξη της συνθήκης επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό και κυριαρχήθηκε από τα συμφέροντα των ισχυρών χωρών εξαγωγής όπλων. Η πολυπλοκότητα της διαδικασίας διαπραγματεύσεων και η πολιτική διαφορετικών συμφερόντων ενδιαφερομένων μερών (π.χ. οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι χώρες εισαγωγής και εξαγωγής όπλων) οδήγησε εν τέλει σε μία Συνθήκη που έχει πολλά ελαττώματα και κενά που μπορούν να αξιοποιηθούν για πολιτικά συμφέροντα και πολλές ρήτρες εξαίρεσης σύμφωνα με τις οποίες οι εξαγωγείς όπλων μπορούν να συνεχίσουν το εμπόριο όπλων ως συνήθως. Για τη μελέτη της ΑΤΤ ο συγγραφέας χρησιμοποίησε τη ρεαλιστική σχολή σκέψης, η οποία υποστηρίζει στην ουσία ότι οι διεθνείς θεσμοί δημιουργούνται από ισχυρά κράτη για να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα. Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως ο συγγραφέας δεν υποστηρίζει ότι η ΑΤΤ δημιουργήθηκε από τα ισχυρά κράτη για να προωθήσει τα συμφέροντά τους, αλλά πώς τα συμφέροντα και οι στόχοι των ισχυρών κρατών κυριάρχησαν στις διαπραγματεύσεις της ΑΤΤ και τελικά αντικατοπτρίστηκαν στο τελικό κείμενο της συνθήκης. Επί παραδείγματι, ο Jalil (2016, σελ. 82) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η

διαπραγμάτευση για τη σύνταξη της ΑΤΤ συγκέντρωσε κράτη μέλη, ΜΚΟ και ομάδες της κοινωνίας των πολιτών. Τα κράτη χωρίστηκαν σε εκείνα που υποστήριζαν την υιοθέτηση της συνθήκης, σε αυτά που είχαν κάποιες επιφυλάξεις και σε εκείνα που ήταν σθεναρά αντίθετα σε αυτήν. Τα κράτη χωρίστηκαν επίσης σε κράτη εξαγωγής όπλων και σε κράτη εισαγωγής όπλων. Από την άλλη πλευρά, οι ΜΚΟ και οι ομάδες της κοινωνίας των πολιτών είχαν μια πολύ ιδεαλιστική στάση για την ΑΤΤ. Όλα τα διαφορετικά συμφέροντα και ανησυχίες αντικατοπτρίστηκαν στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων.

Ο Hayashi (2017, σελ. 127) εξετάζει αν η ΑΤΤ μπορεί να έχει αντίκτυπο στην πρόληψη σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Από την ανάλυσή του συμπεραίνει ότι το σύστημα ελέγχου των εξαγωγών στην ΑΤΤ για το εμπόριο όπλων δεν συμβάλλει αυτόματα στην πρόληψη σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Η κύρια πρόκληση του είναι η ασάφεια των όρων που χρησιμοποιούνται στη σχετική διάταξη, η οποία επιτρέπει μεγάλη ερμηνεία από τα κράτη εξαγωγής. Παρά την πρόκληση αυτή, σε σύγκριση με τα υφιστάμενα πλαίσια, η ΑΤΤ εξακολουθεί να είναι ο πιο εστιασμένος έλεγχος των εξαγωγών για τον σκοπό αυτό. Προκειμένου να έχουν αντίκτυπο στις σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, τα Κράτη Μέρη της ΑΤΤ θα πρέπει:

- α) Να ενθαρρύνουν τη διαφάνεια στον έλεγχο των εξαγωγών τους και
- β) Να υιοθετούν μια πολύ συνετή προσέγγιση όταν τα κράτη εισαγωγής είναι χώρες που προκαλούν ανησυχία.

Οι Sharma και Finaud (2019, σελ. 2) εστιάζουν στο ότι η ΑΤΤ δεν κατάφερε να προσελκύσει μέλη από χώρες της Ασίας, μια από τις μεγαλύτερες περιοχές εισαγωγής όπλων. Προσπαθώντας να εξηγήσει αυτή τη διαπίστωση, οι συγγραφείς αναφέρουν αρκετούς λόγους. Ο πρώτος είναι ότι η απροθυμία των κρατών να ενταχθούν σε ένα διεθνές καθεστώς ρύθμισης του συμβατικού εμπορίου όπλων σχετίζεται με τον φόβο των περιορισμών στις εισαγωγές όπλων που θεωρούνται απαραίτητοι σε ένα πλαίσιο παρατεταμένων συγκρούσεων και αυξανόμενων εντάσεων μεταξύ βασικών κρατών στην Ασία. Ο δεύτερος είναι ότι η ερμηνεία της ΑΤΤ δεν απαγορεύει άμεσα τις μεταφορές όπλων σε μη κρατικούς παράγοντες, όπως

τρομοκρατικές ομάδες. Ο τρίτος είναι οι προσπάθειες ορισμένων ασιατικών κρατών να αναπτύξουν τη δική τους βιομηχανία όπλων και εξαγωγές για να μειώσουν την εξάρτηση από εξωτερικούς προμηθευτές και την επιρροή έργων στην περιοχή. Ένας ακόμη λόγος είναι ότι μία από τις κύριες επικρίσεις από μέρους των ασιατικών κρατών σχετικά με την ΑΤΤ σχετίζεται με τα κριτήρια αξιολόγησης των εξαγωγικών κινδύνων (άρθρο 7), τα οποία, κατά την άποψή τους, παρέχουν αδικαιολόγητα πλεονεκτήματα στις χώρες εξαγωγής.

Περαιτέρω, οι συγγραφείς αναφέρουν ότι η περίπτωση της Ινδίας, της Κίνας, του Πακιστάν και της Ινδονησίας είναι συνυφασμένη με την προστασία της κυρίαρχης αρχιτεκτονικής ασφάλειας και επηρεάζεται από τη μεταβαλλόμενη γεωπολιτική παγκόσμια τάξη πραγμάτων. Επομένως, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις αντιλήψεις τους για την απειλή και την ασφάλεια. Συμμετέχοντας σε διάλογο με τα σημερινά συμβαλλόμενα κράτη της ΑΤΤ, θα μπορούσαν να συνειδητοποιήσουν ότι, από τότε που τέθηκε σε ισχύ, όχι μόνο η εφαρμογή της Συνθήκης από τα Κράτη Μέρη δεν οδήγησε σε καμία μείωση του παγκόσμιου εμπορίου όπλων, αλλά και ότι οι ασιατικές εισαγωγές από βασικά συμβαλλόμενα κράτη εξαγωγής (Γαλλία, Γερμανία, Κάτω Χώρες, ΗΒ) ή υπογράφοντες (ΗΠΑ, Ισραήλ) έχουν αυξηθεί παρά τους περιορισμούς που επιβάλλονται από την ΑΤΤ. Την περίοδο 2014-2018, μεταξύ των τριών κορυφαίων πελατών τους, οι ΗΠΑ είχαν έναν από την Ασία-Ωκεανία (Αυστραλία), η Γαλλία είχε έναν (Ινδία), η Γερμανία έναν (Νότια Κορέα), το Ηνωμένο Βασίλειο επίσης έναν (Ινδονησία), το Ισραήλ δύο (Ινδία, Βιετνάμ) και η Ολλανδία έναν (Ινδονησία). Το γεγονός ότι το Μπαγκλαντές έχει υπογράψει την ΑΤΤ δεν την εμπόδισε να είναι ο δεύτερος πελάτης της Κίνας, ούτε το παρόμοιο καθεστώς της Νότιας Κορέας εμπόδισε με οποιονδήποτε τρόπο τις εξαγωγές της στην Ινδονησία, τον πρώτο της πελάτη (Sharma & Finaud, 2019, σελ. 9).

Ο Holtom (2019, σελ. 35-36) διερεύνησε αν η ΑΤΤ μπορεί να αυξήσει τη διαφάνεια στις διεθνείς μεταφορές όπλων. Τα ευρήματα της εν λόγω μελέτης υποδηλώνουν ότι η ΑΤΤ μπορεί να αυξήσει τη διαφάνεια στις διεθνείς μεταφορές όπλων αυξάνοντας τον αριθμό των κρατών που αναφέρουν εισαγωγές και εξαγωγές συμβατικών όπλων, αν και υπάρχουν αρκετές ανησυχητικές τάσεις. Επίσης βρέθηκε

ότι ενώ ο αριθμός των συμβαλλόμενων κρατών της ΑΤΤ που παρέχουν ετήσια έκθεση στη Γραμματεία της ΑΤΤ έχει αυξηθεί, το ποσοστό των κρατών που εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις ετήσιας έκθεσης μειώνεται. Επιπλέον, αν και εξακολουθεί να βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο, ο αριθμός των κρατών που επιλέγουν να περιορίσουν την πρόσβαση στις αναφορές τους μόνο στα συμβαλλόμενα κράτη ΑΤΤ αυξάνεται. Εκτός των ανωτέρω, τα συμβαλλόμενα κράτη που προηγουμένως ανέφεραν τακτικά και με λεπτομερείς πληροφορίες για τις εισαγωγές και τις εξαγωγές συμβατικών όπλων τους, έχουν αρχίσει να συγκεντρώνουν τα δεδομένα τους και δεν παρέχουν πλέον πληροφορίες για τα κράτη εξαγωγής ή εισαγωγής. Ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί εάν αυτά τα συμβαλλόμενα κράτη διαθέτουν συστήματα τήρησης αρχείων ή εάν οι μεταβιβάσεις τους πραγματοποιούνται σύμφωνα με τα άρθρα 6, 7 και 11 της ΑΤΤ, καθώς δεν υποδεικνύουν τα κράτη από τα/στα οποία τα συμβατικά όπλα εισάγονται ή εξάγονται αντίστοιχα.

Η ΑΤΤ δεν θα πρέπει να επιτρέπει στα συμβαλλόμενα κράτη να επωφελούνται από την ευέλικτη προσέγγιση για την υποβολή εκθέσεων που περιέχεται στο άρθρο 13 παρ. 3 για να συγκεντρώνουν δεδομένα και να παραλείπουν πληροφορίες από τις ετήσιες εκθέσεις της ΑΤΤ που καθιστούν αδύνατη από άλλα Κράτη Μέρη ή ενδιαφερόμενους να τις χρησιμοποιήσουν για την αξιολόγηση της συμμόρφωσης με το άρθρο 6, 7, και 11. Ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ΑΤΤ μπορεί ακόμα να εκπληρώσει τον σκοπό της και να αυξήσει τη διαφάνεια, αλλά αυτό απαιτεί τη βούληση των Κρατών Μερών να εφαρμόσουν τις υποχρεώσεις αναφοράς της συνθήκης με καλή πίστη και από τις ΜΚΟ να παραμείνουν σε επαγρύπνηση.

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα ευρήματα μίας πιλοτικής έρευνας όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα της ΑΤΤ βάσει στοιχείων. Δεδομένου ότι βασικός στόχος της ΑΤΤ είναι η πρόληψη και η εξάλειψη του παράνομου εμπορίου συμβατικών όπλων και η πρόληψη της εκτροπής τους, από το 2020, το Ινστιτούτο των Ηνωμένων Εθνών για την Έρευνα για τον Αφοπλισμό (UNIDIR), το Conflict Armament Research (CAR) και το Stimson Center έχουν εφαρμόσει ένα κοινό ερευνητικό πρόγραμμα που εξετάζει την πρόοδο που έχουν σημειωθεί από τα Κράτη

Μέρη για την πρόληψη, τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση της εκτροπής από την έναρξη της Συνθήκης. Για τον λόγο αυτό αναπτύχθηκε ένα εργαλείο αξιολόγησης κατά της εκτροπής (Counter-Diversion Assessment Tool), με στόχο την παροχή ενός εθελοντικού εργαλείου που μπορεί να βοηθήσει τα Κράτη Μέρη της ΑΤΤ να αξιολογήσουν την ύπαρξη πρακτικών και συστημικών μέτρων σε όλη την αλυσίδα μεταφοράς όπλων για τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την αντιμετώπιση των κινδύνων εκτροπής. Η αξιολόγηση με αυτό το μεθοδολογικό εργαλείο διεξήχθη πιλοτικά σε οκτώ χώρες (Stohl, Fletcher & Yousif, 2022).

Βάσει των αποτελεσμάτων, τα κράτη διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες βάσει της κατάταξης του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης του UNDP (Wood, 2022, σελ. 22). Η Ομάδα 1 περιλαμβάνει τρεις πολύ ανεπτυγμένα κράτη (στο σχετικό πρωτότυπο κείμενο χρησιμοποιείται ο όρος «χώρα/ες»/country/ies) που κατατάσσονται στις 30 πρώτα του Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης και τα οποία είναι σημαντικοί κατασκευαστές, εξαγωγείς και εισαγωγείς συμβατικών όπλων (Χώρα Α, Χώρα Β και Χώρα C). Η Ομάδα 2 περιλαμβάνει δύο χώρες που είναι μεσαίου εύρους στην ανάπτυξή τους και κατατάσσονται μεταξύ 30 και 80 στον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης. Η μία από τις χώρες είναι εξαγωγέας και εισαγωγέας όπλων μεσαίας εμβέλειας, ενώ η άλλη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από εισαγόμενα όπλα (Χώρα D και Χώρα E). Η Ομάδα 3 περιλαμβάνει τρεις χώρες που είναι λιγότερο ανεπτυγμένες και κατατάσσονται μεταξύ 100 και 189 στον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης. Αυτές οι τρεις χώρες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές και αποτελούν επίσης σημαντικές τοποθεσίες για τη διαμετακόμιση όπλων (Χώρα F, Χώρα G και Χώρα H). τα αποτελέσματα από την έρευνα οδήγησαν στα εξής συμπεράσματα (Wood, 2022, σελ. 71):

α) Η ΑΤΤ είχε κάποιο αντίκτυπο στα συστημικά και πρακτικά μέτρα που χρησιμοποίησε η Ομάδα 1 για την αντιμετώπιση της εκτροπής, με ορισμένες σημαντικές νομοθετικές τροποποιήσεις και ρυθμιστικούς ελέγχους και πολιτικές και στα τρία κράτη αυτής της Ομάδας. Μετά την επικύρωση της ΑΤΤ, η χώρα Β εισήγαγε αρκετές τροποποιήσεις στην εθνική της νομοθεσία, για παράδειγμα επεκτείνοντας τους κανονισμούς της για τη διαμεσολάβηση για την εφαρμογή των άρθρων 10 και 11. Για τις χώρες Α και C, μετά την υιοθέτηση της ΑΤΤ και τα δύο

συμβαλλόμενα κράτη έκλεισαν τα κενά στο νομοθετικό και κανονιστικό τους πλαίσιο για να ενισχύσουν τις προσπάθειες για την αντιμετώπιση της εκτροπής, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης των ποινών για παραβιάσεις αδικημάτων που σχετίζονται με την εκτροπή. Αξίζει ιδιαίτερα να σημειωθεί, η Χώρα Α εισήγαγε ελέγχους μετά την αποστολή για φορητά και ελαφριά όπλα ως μέτρο για τον περαιτέρω μετριασμό του κινδύνου εκτροπής.

β) Τα Κράτη Μέρη στην Ομάδα 2 έχουν εισαγάγει νέες νομοθετικές και ρυθμιστικές διατάξεις και πρακτικά μέτρα για την καταπολέμηση της εκτροπής, αλλά δεν μπορεί πάντοτε να καθοριστεί με σαφήνεια ο αντίκτυπος της ΑΤΤ στην εισαγωγή τέτοιων μέτρων για την ενίσχυση του ευνοϊκού περιβάλλοντος για την αντιμετώπιση της εκτροπής. Για παράδειγμα, μετά την υπογραφή της ΑΤΤ, η χώρα D εισήγαγε νόμο για την εξαγωγή και εισαγωγή όπλων και στρατιωτικού εξοπλισμού που περιέχει διατάξεις που σχετίζονται ρητά με άρθρα της ΑΤΤ, συμπεριλαμβανομένης της αντιμετώπισης της εκτροπής. Η χώρα Δ ίδρυσε επίσης μια εθνική αρχή συντονισμού για να υποστηρίξει την εφαρμογή των διατάξεων ΑΤΤ για την αντιμετώπιση της εκτροπής. Η χώρα Ε έχει επίσης αναθεωρήσει την εθνική νομοθεσία και κανονισμούς και εισήγαγε ένα μητρώο για την υποστήριξη της παρακολούθησης παράνομων πυροβόλων όπλων. Στις αρχές της δεκαετίας του 2020, ξεκίνησε μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση των εθνικών τελωνειακών ελέγχων και για τη μείωση της διαφθοράς και της παράνομης διακίνησης στα λιμάνια της. Για αυτά τα συμβαλλόμενα κράτη, η ΑΤΤ έδωσε πολιτική και πρακτική ώθηση για την τροποποίηση του νομοθετικού και ρυθμιστικού πλαισίου για την αντιμετώπιση της εκτροπής, καθώς και για την υποστήριξη μεταρρυθμίσεων για πρακτικά μέτρα για την αντιμετώπιση της εκτροπής.

γ) Τα Κράτη Μέρη της Ομάδας 3 αντιμετωπίζουν προκλήσεις πόρων για την εφαρμογή των διατάξεων ΑΤΤ για την αντιμετώπιση της εκτροπής, ενώ παράλληλα υπάρχουν πολλοί τομείς προτεραιότητας που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Ωστόσο, όπως και με τα Κράτη Μέρη της Ομάδας 2, η ΑΤΤ και τα σχετικά περιφερειακά μέσα συνέβαλαν στην πολιτική ώθηση για σημαντική μεταρρύθμιση για τη δημιουργία ενός εθνικού συστήματος ελέγχου για την εφαρμογή της ΑΤΤ, συμπεριλαμβανομένων μέτρων κατά της εκτροπής. Επιπλέον,

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

υπάρχουν στοιχεία ότι η διεθνής βοήθεια και συνεργασία για την υποστήριξη της εφαρμογής της ΑΤΤ έχει χρησιμοποιηθεί καλά από τις χώρες F, G και H για να σημειωθεί πρόοδος στην ενημέρωση της εθνικής νομοθεσίας και του ρυθμιστικού πλαισίου για την εφαρμογή της ΑΤΤ. Ενώ αυτές οι χώρες δεν έχουν θεσπίσει ακόμη νέα νομοθεσία για την εφαρμογή της ΑΤΤ, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων εκτροπής του, οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες έχουν προχωρήσει σε αρκετό βαθμό. Και στις τρεις χώρες, υπάρχει η επιθυμία να ενισχυθούν οι έλεγχοι και οι προσπάθειες ανίχνευσης κατά το στάδιο της διέλευσης και κατά την άφιξη και μετά την παράδοση στις χώρες τους.

2.3 Εποπτικός μηχανισμός της Συνθήκης Εμπορίας Όπλων

Η ΑΤΤ εποπτεύεται από δύο φορείς, τη Διάσκεψη των Κρατών Μερών (CSP) και τη Γραμματεία. Η CSP επανεξετάζει, εφαρμόζει, διατυπώνει συστάσεις και μπορεί επίσης να προβεί σε δεσμευτικές ερμηνείες της ΑΤΤ, να αποφασίζει για θέματα προϋπολογισμού και ακόμη και να δημιουργεί επικουρικούς φορείς εάν είναι απαραίτητο για τη βελτίωση της Συνθήκης (Nave, 2019, σελ. 312). Η Γραμματεία εδρεύει στη Γενεύη και είναι το δεύτερο εποπτικό όργανο. Η λειτουργία της είναι να βοηθά τη CSP στην αποτελεσματική εφαρμογή της ΑΤΤ. Ομοίως, με τη λήψη, τη διατήρηση, τη διανομή και τη διάθεση εκθέσεων και εθνικών σημείων επαφών, η Γραμματεία διευκολύνει την επικοινωνία και προωθεί τη συνεργασία μεταξύ των μελών της ΑΤΤ (Nave, 2019, σελ. 311).

Το άρθρο 5 ορίζει την υποχρέωση κάθε συμβαλλόμενου κράτους να εφαρμόσει το ΑΤΤ σε εθνικό επίπεδο, καθιερώνοντας και διατηρώντας ένα εθνικό σύστημα ελέγχου για τη μεταφορά συμβατικών όπλων, πυρομαχικών και εξαρτημάτων. Ωστόσο, η ΑΤΤ δεν διατυπώνει λεπτομερώς την αρχιτεκτονική ή τη σύνθεση του συστήματος για το εθνικό καθεστώς ελέγχου ενός κράτους μέλους, μόνο ότι πρέπει να έχει και ότι το σύστημα πρέπει να περιέχει έναν εθνικό κατάλογο ελέγχου που να αναφέρει ποια συμβατικά όπλα, πυρομαχικά και εξαρτήματα πρέπει να ρυθμίζονται από αυτό το καθεστώς ελέγχου. Επομένως, η ΑΤΤ δεν επεκτείνει τους υφιστάμενους μηχανισμούς εφαρμογής (WA, PoA, UNROCA) που έχουν

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

αποδειχθεί μη επαρκή ώστε να αντιμετωπίσουν τις ανθρωπιστικές επιπτώσεις των μεταφορών όπλων. Έτσι, η ΑΤΤ δε δημιουργεί κάποια διοικητική αρχή, ούτε απαιτεί κάποια συγκεκριμένη μορφή επιβολής (π.χ. επιβολή ποινικών κυρώσεων, αστική ευθύνη για παραβίαση) (Kologlu, 2022, σελ. 148).

Η απουσία ενός διεθνούς φορέα ή μηχανισμού για την εφαρμογή ή την επιβολή των διατάξεων της ΑΤΤ, σε συνδυασμό με την έλλειψη πρόβλεψης κυρώσεων για μεγάλες παραβιάσεις της ΑΤΤ επισημαίνεται και από τον Jalil (2016, σελ. 91). Οι αρχικές προτάσεις για τη συνθήκη περιελάμβαναν ισχυρούς μηχανισμούς εφαρμογής και διεθνείς φορείς για την επιβολή της συνθήκης. Ωστόσο, μεγάλες δυνάμεις όπως οι ΗΠΑ, η Κίνα και η Ρωσία αντιτάχθηκαν σε τέτοιες προτάσεις. Το αποτέλεσμα ήταν μια αδύναμη συνθήκη χωρίς μηχανισμό ή ρήτρα επιβολής. Επιπλέον, οι αποφάσεις ενός εξαγωγέα δεν υπόκεινται σε διεθνή επανεξέταση στο πλαίσιο της εποπτείας.

Επιπρόσθετα, κάθε Κράτος Μέρος έχει σημαντική διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τη μορφή, τη δομή και τη νομοθετική βάση των αρμόδιων αρχών. Η Συνθήκη ορίζει ότι κάθε Κράτος Μέρος πρέπει να ορίσει αρμόδιες εθνικές αρχές, αλλά δεν διευκρινίζει πόσες αρχές πρέπει να συσταθούν. Ένα Κράτος Μέρος μπορεί να αποφασίσει να ιδρύσει μια ενιαία αρμόδια εθνική αρχή και να της αναθέσει την ευθύνη της ρύθμισης και της εξουσιοδότησης της εισαγωγής, εξαγωγής και μεσιτείας όπλων και άλλων αντικειμένων ή μπορεί να διαμοιράσει την ευθύνη σε πολλές αρμόδιες εθνικές αρχές (Parker, 2016, σελ. 34).

Η Parker (2016, σελ. 30) επίσης τονίζει ότι η ΑΤΤ δεν καθοδηγεί τα συμβαλλόμενα κράτη για το πώς να δημιουργήσουν ένα εθνικό καθεστώς ελέγχου. Αντίθετα, τους καθοδηγεί να δημιουργήσουν έναν και να διασφαλίσουν α) έναν εθνικό κατάλογο ελέγχου που προσδιορίζει ποια συμβατικά όπλα, σχετικά πυρομαχικά και εξαρτήματα πρέπει να ρυθμίζονται από το καθεστώς ελέγχου, β) ότι καλύπτει το ελάχιστο πεδίο εφαρμογής που περιγράφεται στη ΑΤΤ. Επιπλέον, το σύστημα πρέπει να καλύπτει όλες τις δραστηριότητες που εμπίπτουν στον ορισμό της μεταφοράς κατά την ΑΤΤ (εξαγωγή, εισαγωγή, διαμετακόμιση, μεταφόρτωση και μεσιτεία). Η ΑΤΤ ορίζει επίσης ότι τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να ορίσουν

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

αρμόδιες εθνικές αρχές ως μέρος του συστήματος ελέγχου, καθώς και ένα ή περισσότερα εθνικά σημεία επαφής για την ανταλλαγή πληροφοριών για θέματα που σχετίζονται με την εφαρμογή της Συνθήκης.

Στο σημείο αυτό τίθεται ένα ακόμα ζήτημα που αφορά στη διαφάνεια. Τα Κράτη Μέρη πρέπει να είναι διαφανή στον εθνικό τους κατάλογο ελέγχου έναντι της Γραμματείας και μεταξύ τους, ενώ μόνο ενθαρρύνονται να δημοσιοποιούν τους καταλόγους ελέγχου τους (άρθρο 5, παρ. 4). Ωστόσο, το άρθρο 5 παρ. 5 ορίζει την ανάγκη για ένα αποτελεσματικό και διαφανές εθνικό σύστημα ελέγχου που ρυθμίζει τη μεταφορά συμβατικών όπλων. Στο σημείο αυτό τίθεται το ερώτημα κατά πόσο μπορεί να υπάρξει ένα διαφανές σύστημα ελέγχου χωρίς μια δημόσια διαθέσιμη λίστα ελέγχου να είναι υποχρεωτική και δεσμευτική (ATT Monitor, 2017). Στο σημείο αυτό τίθεται ένα ακόμη ζήτημα: Η αρχική ιδέα της συνθήκης ήταν να εισαχθεί υψηλό επίπεδο διαφάνειας και λογοδοσίας στο εμπόριο συμβατικών όπλων, το οποίο παραδοσιακά καλύπτεται από μυστικότητα, απαιτώντας λεπτομερή τήρηση αρχείων και δημόσια αναφορά για όλες τις μεταφορές όπλων. Προκειμένου να καλυφθούν οι αντιρρήσεις σχετικά με την αναφορά και τη δημοσίευση από χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η Κίνα, αυτές οι απαιτήσεις μειώθηκαν. Ενώ τα προηγούμενα προσχέδια απαιτούσαν από τα κράτη να υποβάλλουν ετήσιες εκθέσεις για τις μεταφορές όπλων που δημοσιεύονται από έναν διεθνή οργανισμό, το τελικό κείμενο απαιτεί μόνο από τα κράτη να καταγράφουν έναν ελάχιστο κατάλογο εξαγωγών όπλων (Jalil, 2016, σελ. 88).

Όσον αφορά στη λήψη αποφάσεων, ο εσωτερικός κανονισμός της CSP υπογραμμίζει τη σημασία της συναίνεσης, υποχρεώνοντας τα κράτη να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την επίτευξη συναίνεσης σε θέματα ουσίας. Εάν αυτό δεν είναι δυνατό, υπάρχει υποχρεωτική αναστολή της διαδικασίας για 24 ώρες και μόνο εάν μετά από μια τέτοια περίοδο χάριτος η συναίνεση παραμένει ανέφικτη, η CSP μπορεί να λάβει αποφάσεις με πλειοψηφία δύο τρίτων. Η σημασία της συναίνεσης διασφαλίζει μεγάλο ποσοστό ελέγχου των μεμονωμένων Κρατών Μερών σχετικά με τη μελλοντική κατεύθυνση και εφαρμογή της συνθήκης. Με αυτόν τον τρόπο, διασφαλίζει την κρατική κυριαρχία επί των αποφάσεων που σχετίζονται με την ATT και περιορίζει την ευελιξία του καθεστώτος των συνθηκών.

Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται από την περιορισμένη εντολή της Γραμματείας (Kologlu, 2022, σελ. 153).

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθούν και ζητήματα που άπτονται της κυριαρχίας και της εθνικής ασφάλειας, καθώς ήταν θέματα που συζητήθηκαν ένθερμα κατά τις διαπραγματεύσεις της ΑΤΤ. Τα κράτη ανησυχούσαν ότι η συνθήκη θα μπορούσε να παρεμποδίσει το δικαίωμά τους στην αυτοάμυνα, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα η ΑΤΤ να μην επιβάλλει στα κράτη κανένα διεθνές σύστημα επιβολής. Έχει προταθεί ότι χωρίς μια ισχυρή οντότητα για τον καθορισμό των προτύπων και του πεδίου εφαρμογής της ΑΤΤ διαμέσου ενός εποπτικού μηχανισμού, τα κράτη ενδεχομένως να έχουν κίνητρο να μην εφαρμόσουν στο ακέραιο τις διατάξεις της Συνθήκης, επηρεάζοντας με τον τρόπο αυτόν την αποτελεσματικότητά της. Τα συμβαλλόμενα κράτη είναι επομένως υπεύθυνα για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την εθνική εφαρμογή της συνθήκης (Nave, 2019, σελ. 312). Ωστόσο, ο Kologlu (2022, σελ. 153) επισημαίνει ότι η ΑΤΤ περιορίζει τη Γραμματεία σε μια διοικητική και διευκολυντική λειτουργία, ελαχιστοποιεί τη δομή της και δίνει έμφαση στην υποταγή της στα Κράτη Μέρη και στη CSP, αποφεύγοντας κάθε αναφορά σε οποιαδήποτε μορφή εξουσίας λήψης αποφάσεων.

Ένα ακόμη σημείο οδηγεί σε προβληματισμό σχετικά με τη διαφάνεια και την εποπτεία της ΑΤΤ με αναφορά στην εθνική ασφάλεια: το άρθρο 13, παρ. 3, το οποίο αφορά τη θέσπιση υποχρεωτικών ετήσιων εκθέσεων, αναφέροντας ότι «η έκθεση που υποβάλλεται στη Γραμματεία μπορεί να περιέχει τις ίδιες πληροφορίες που υποβάλλονται από το Κράτος Μέρος στα σχετικά πλαίσια των Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένου του Μητρώου Συμβατικών Όπλων των Ηνωμένων Εθνών. Οι αναφορές ενδέχεται να αποκλείουν εμπορικά ευαίσθητες πληροφορίες ή πληροφορίες εθνικής ασφάλειας. Η τελευταία πρόταση μπορεί να οδηγήσει σε κατάχρηση της εν λόγω διάταξης, καθώς δεν υπάρχει ένας σαφής όρος για την έννοια της εθνικής ασφάλειας, αλλά αντίθετα υπάρχει διακριτική ευχέρεια στο πώς το κάθε κράτος ορίζει αυτήν την ασφάλειά του. Ο Jalil (2016, σελ. 88) επίσης αναφέρει ότι αυτό το σημείο υπονομεύει έναν από τους αρχικούς σκοπούς της συνθήκης, την επίτευξη διαφάνειας στο εμπόριο συμβατικών όπλων και, ως εκ τούτου, την αποφυγή

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

της εκτροπής προς το παράνομο εμπόριο, καθώς και την αποτελεσματικότητα της ΑΤΤ.

Επίσης, σύμφωνα με το ΑΤΤ Monitor (2017), συχνά δηλώνονται δεδομένα πολύ πιο συγκεκριμένα από τις ελάχιστες απαιτήσεις της Συνθήκης, υπονομεύοντας την εγκυρότητα της ρήτρας εμπορικής ευαισθησίας. Εάν καλή τη πίστη και ως εξαίρεση από τη συνήθη πρακτική της, μια χώρα διεκδικεί εξαίρεση, η έκθεσή της θα πρέπει να διευκρινίζει εάν αυτό σχετίζεται με την εθνική ασφάλεια ή με εμπορικούς λόγους και να παρέχει αιτιολόγηση για την επιλογή, όπως σαφή αναφορά σε ποιες εταιρείες, δικαιοδοσίες ή τομείς θα υπονομευόταν με την κοινοποίηση πλήρους πληροφοριών. Εκτός από την απόδειξη της σοβαρότητας σχετικά με τις υποχρεώσεις διαφάνειας, μια τέτοια πρακτική θα περιόριζε τη χρήση αυτής της εξαίρεσης στο μέλλον. Διαφορετικά, οι επιπτώσεις μιας τέτοιας ρήτρας, εάν δεν ερμηνευθούν αυστηρά με καλή πίστη, θα μπορούσαν να υπονομεύσουν κάθε έννοια διαφάνειας στη ΑΤΤ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

3.1 Αποτελεσματικότητα της ΑΤΤ

Η ΑΤΤ παραμένει η μόνη νομικά δεσμευτική διεθνής συμφωνία που στοχεύει στη θέσπιση των υψηλότερων δυνατών κοινών διεθνών προτύπων για τη ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου συμβατικών όπλων, την εξάλειψη του παράνομου εμπορίου τους και την πρόληψη της εκτροπής τους. Οι σκοποί της ΑΤΤ είναι, ωστόσο, ευρύτεροι από αυτούς μιας εμπορικής συνθήκης και περιλαμβάνουν ευρύτερους στόχους όπως «συμβολή στη διεθνή και περιφερειακή ειρήνη, ασφάλεια και σταθερότητα», «μείωση του ανθρώπινου πόνου» και «προώθηση της συνεργασίας, της διαφάνειας και της υπεύθυνης δράσης». για την οικοδόμηση «εμπιστοσύνης μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών». Είναι σημαντικό ακόμα το γεγονός ότι η ίδια η φύση της συνθήκης απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να αλλάξουν τα εθνικά τους συστήματα για να μπορούν να αντιμετωπίζουν καλύτερα τα προβλήματα που σχετίζονται με το ανεξέλεγκτο εμπόριο όπλων (Varisco, Maletta & Robin, 2021, σελ. 52).

Από τη μία πλευρά διαπιστώνεται πως η εφαρμογή της ΑΤΤ είναι εφικτή διότι η συντριπτική πλειοψηφία των κρατών ψήφισε υπέρ, υπάρχουν ήδη ορισμένα περιφερειακά και διεθνή μέσα που αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στον έλεγχο του εμπορίου όπλων, αλλά και διότι πολλές από τις θεμελιώδεις αρχές που περιλαμβάνει η ΑΤΤ ορίζονται ήδη στο εθνικό διεθνές δίκαιο και στις υφιστάμενες διεθνείς συμφωνίες. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, διαπιστώθηκε πως η αποτελεσματικότητα της ΑΤΤ περιορίζεται από αρκετές ελλείψεις που αφορούν τόσο την επιθυμία εφαρμογής της από τα κράτη, όσο και την ίδια τη Συνθήκη.

Στην πρώτη περίπτωση εμπίπτει για παράδειγμα η έλλειψη πολιτικής βούλησης για διαπραγμάτευση ενός μέσου που ανταποκρίνεται στα διαφορετικά συμφέροντα και τις ανησυχίες των κρατών, η έλλειψη ικανότητας εκ μέρους ορισμένων κρατών να εφαρμόσουν ένα τέτοιο μέσο, καθώς και η ανησυχία ότι ορισμένα από τα μεγάλα κράτη εξαγωγής δεν θα συμμετάσχουν εποικοδομητικά

στην ΑΤΤ. Υπάρχει ανησυχία ότι εάν ορισμένα μεγάλα κράτη εξαγωγής ή εισαγωγής δεν συμμετάσχουν, αυτό θα μείωνε τη νομιμότητα της ΑΤΤ και θα είχε επιζήμιο αντίκτυπο στην ικανότητα μιας συνθήκης να καλύψει τα κενά στα τρέχοντα συστήματα ελέγχου. Ωστόσο, ορισμένα κράτη που δεν υποστηρίζουν επί του παρόντος ένα ΑΤΤ έχουν ήδη θεσπίσει ελέγχους μεταφοράς που εφαρμόζουν αρχές που ενδέχεται να συμπεριληφθούν σε μια συνθήκη. Επομένως, η έλλειψη συμμετοχής ορισμένων από αυτά τα κράτη δεν θα υπονόμει απαραίτητα ένα σύστημα ελέγχου ΑΤΤ.

Η επιμονή στην καθολική συμμετοχή και οι συμβιβασμοί που είναι απαραίτητοι για την επίτευξή τους θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια αναποτελεσματική συνθήκη ανίκανη να επιτύχει τους στόχους της και θα μπορούσε ενδεχομένως να αποξενώσει όσους υποστήριζαν αρχικά μια συνθήκη. Μια τέτοια κατάσταση μπορεί να δώσει τη δυνατότητα σε ορισμένα κράτη να επηρεάσουν τις διαπραγματεύσεις με τρόπο που να ταιριάζει στα συμφέροντά τους, αλλά μπορεί να αποδυναμώσει το τελικό μέσο (Parker, 2008, σελ. 11). Όπως σημειώνουν και οι Stohl και Grillot (2009, σελ. 185), το διεθνές εμπόριο συμβατικών όπλων είναι μια παγκόσμια επιχείρηση που αντανακλά τα συμφέροντα και τις ενέργειες διαφόρων κρατικών και μη κρατικών παραγόντων. Στη δεύτερη περίπτωση εντάσσονται αρκετές κριτικές που έχουν ασκηθεί στην ΑΤΤ, κυρίως ως προς τα άρθρα 1-7.

Ένα πρώτο σημείο στο οποίο θα πρέπει να δοθεί προσοχή αφορά στον σκοπό της ΑΤΤ, κάτι που συνάδει με το άρθρο 31 παρ. 2 της VCLT, όπου αναφέρεται πως σε ένα κείμενο Συνθήκης υπάρχει ανάγκη να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στο Προοίμιο. Σε αυτό το πλαίσιο η ΑΤΤ θα πρέπει να αποσαφηνίσει συγκεκριμένους όρους που ερμηνεύονται υποκειμενικά στη βάση του ευρύτερου περιβάλλοντος (και επομένως διέπονται από χωροχρονικούς περιορισμούς), όπως «ειρήνη και ασφάλεια» και «ανάπτυξη». Επιπλέον, η ΑΤΤ αναφέρει ότι στοχεύει να υποστηρίξει τους τρεις πυλώνες των Ηνωμένων Εθνών (ειρήνη και ασφάλεια, ανάπτυξη, ανθρώπινα δικαιώματα), τα οποία είναι «αλληλένδετα και αλληλοενισχυόμενα, αλλά και στη σημασία του άρθρου 26 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών που επιδιώκει να προωθήσει την εγκαθίδρυση και τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Παρ' όλα αυτά, τα ανωτέρω δεν αφορούν τις ουσιαστικές διατάξεις του ΑΤΤ με

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

αποτέλεσμα οι αυστηρές υποχρεώσεις που επιβάλλονται στα μέρη να μην μπορούν να επεκταθούν περαιτέρω. Επομένως, η γενικότητα που χαρακτηρίζει το Προοίμιο και τον σκοπό της ΑΤΤ θα πρέπει να επαπροσδιοριστεί.

Άλλωστε, το άρθρο 31 παρ. 3γ της VCLT τονίζει την ανάγκη ερμηνείας μιας συνθήκης υπό το πρίσμα οποιωνδήποτε σχετικών κανόνων διεθνούς δικαίου που ισχύουν μεταξύ των μερών. Αυτό σημαίνει ότι διαφορετικοί κλάδοι του Διεθνούς Δικαίου, είτε πρόκειται για διεθνές περιβαλλοντικό, διεθνές εμπόριο ή διεθνές κοινωνικό δίκαιο, δεν θα πρέπει να λειτουργούν χωριστά. Αυτά τα διαφορετικά νομικά πλαίσια θα πρέπει να επιτρέπουν τη διασταύρωση στην εφαρμογή τους και να μην είναι αυτοτελή. Το διεθνές νομικό σύστημα είναι μια ταχέως εξελισσόμενη τάξη, με πολλαπλά νομικά πλαίσια που αναπτύσσονται παράλληλα, χωρίς ένα ενιαίο νομοθετικό ή ενιαίο δικαστικό σώμα. Η οριζόντια θέση του διεθνούς νομικού συστήματος απαιτεί ότι κάθε προσπάθεια ερμηνείας του θα πρέπει να δίνει σχολαστική προσοχή στο πλαίσιο κάθε πηγής, προκειμένου να διασφαλίζεται η συνοχή και να αποφεύγεται ο κατακερματισμός όπου πολλές διασυνδεδεμένες περιοχές λειτουργούν με αντικρουόμενο τρόπο (Nave, 2019, σελ. 317).

Στο άρθρο 1 παρατηρούνται αμφισημίες όσον αφορά στον όρο ‘παράνομο εμπόριο’ που δεν ορίζεται με σαφήνεια (Sangiorgio, 2022, σελ. 46; Kologlu, 2022, σελ. 124), όπως και με τον όρο ‘εμπόριο’ (μεταφορές) (Kologlu 2022, σελ. 130). Εξίσου σημαντικό σημείο που εγείρει προβληματισμούς είναι τα άρθρα που αναφέρονται στις κατηγορίες όπλων που καλύπτει η ΑΤΤ. Σε σύγκριση με τον Διακανονισμό του Wassenaar για τον έλεγχο των εξαγωγών συμβατικών όπλων και ειδών και τεχνολογίας διπλής χρήσης που αφορά επίσης όλα τα συμβατικά όπλα, η ΑΤΤ είναι ένα νομικά δεσμευτικό έγγραφο και όχι ένα διακυβερνητικό σύστημα που βασίζεται στην ανταλλαγή πληροφοριών και υπό αυτό το πρίσμα είναι μία σημαντική πρόοδος. Επίσης, βασίζεται στις κύριες κατηγορίες του Μητρώου Συμβατικών Όπλων του ΟΗΕ (UNROCA) με την προσθήκη φορητών και ελαφρών όπλων (SALW).

Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, υπάρχουν πολλά κενά στο φαινομενικά ευρύ πεδίο εφαρμογής. Οι κατηγορίες δίνουν έμφαση στα επιθετικά συστήματα,

παραλείποντας πολλούς σημαντικούς τύπους αμυντικών και υποστηρικτικών όπλων που χρησιμοποιούνται επί του παρόντος σε εκτεταμένη χρήση, όπως συστήματα μεταφοράς, ανεφοδιασμού, διοίκησης, ελέγχου και ηλεκτρονικού πολέμου, ενώ παράλληλα δε λαμβάνει υπόψη τις εξελίξεις στην τεχνολογία, τα συστήματα παρακολούθησης. Επιπρόσθετα, τίθενται περιορισμοί ως προς το μέγεθος. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί και ένα ακόμη μειονέκτημα που αφορά τα πυρομαχικά, τα μέρη και τα εξαρτήματα, που ρυθμίζονται βάσει των άρθρων 3 και 4, τα οποία δεν εμπίπτουν πλήρως στο πεδίο εφαρμογής της ΑΤΤ: αν και οι διατάξεις που αφορούν την εισαγωγή, τη διαμετακόμιση και τη μεσετιεία δεν ισχύουν για πυρομαχικά και ανταλλακτικά, οι απαγορεύσεις και η αξιολόγηση των εξαγωγών - τα κεντρικά στοιχεία της Συνθήκης - εξακολουθούν να ισχύουν, κάτι που εν μέρει καλύπτει το πρώτο κενό (Lustgarten, 2015, σελ. 580; Jalil, 2016, σελ. 88; Kologlu, 2022, σελ. 126).

Πάντως, θα πρέπει να επισημανθεί πως, η ευθύνη των κρατών σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των συνθηκών να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τις συνθήκες καλή τη πίστη είναι ιδιαίτερης σημασίας όσον αφορά το άρθρο 4 για να αποτρέψει ένα κράτος από το να παρακάμψει τις διεθνείς νομικές του υποχρεώσεις στέλνοντας πολλές χωριστές αποστολές εξαρτημάτων και εξαρτημάτων για συμβατικό οπλισμό που εμπίπτει στο άρθρο 2.1, διότι διαφορετικά το άρθρο 4 θα μπορούσε να αποτελέσει σημαντικό κενό στην ΑΤΤ (Kologlu, 2022, σελ. 129).

Ιδιαίτερα προβλήματα φαίνεται να παρουσιάζουν οι κύριες διατάξεις της ΑΤΤ, δηλαδή τα άρθρα 6 και 7. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη δεν επιτρέπουν μεταφορές όπλων, πυρομαχικών και εξαρτημάτων που θα παραβίαζαν τις υποχρεώσεις τους βάσει μέτρων που εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ή τις σχετικές διεθνείς υποχρεώσεις τους βάσει διεθνών συμφωνιών στις οποίες είναι συμβαλλόμενα μέρη. Επιπλέον, τα κράτη δεν επιτρέπουν τη μεταφορά όπλων εάν γνωρίζουν κατά τη στιγμή της άδειας ότι τα όπλα ή τα αντικείμενα θα χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη ορισμένων διεθνών εγκλημάτων. Αυτές οι απαγορεύσεις έχουν εκτεταμένη κάλυψη, καθώς δεν αφορούν μόνο τα κράτη εξαγωγής αλλά όλα τα κράτη που εμπλέκονται στις μεταφορές με τον ένα ή τον άλλο τρόπο: όλα τα κράτη πρέπει να γνωρίζουν τις διεθνείς υποχρεώσεις τους, να μην

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

παραβιάζουν ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας ή άλλες συνθήκες στις οποίες είναι μέρη, στη βάση και της αρχής *pacta sunt servanda*, δηλαδή την τήρηση των συμφωνιών. Ωστόσο, από την προηγηθείσα ανάλυση διαπιστώθηκε μέσα από το παράδειγμα της ΕΕ πως η τήρηση άλλων συμφωνιών ενδεχομένως να παρέχει στα κράτη το περιθώριο παράκαμψης της ΑΤΤ (Lustgarten, 2015, σελ. 592; Nielsen, 2020; Hoijtink & Muehlenhoff, 2021; Altamimi, 2022; Hamilton, 2022; Kologlu, 2022, σελ. 143).

Παρ' όλα αυτά, στα εν λόγω άρθρα παρουσιάζονται αρκετές αμφισημίες, ή καλύτερα δημιουργούνται αρκετά περιθώρια ευελιξίας από μέρους των κρατών, στη βάση της γνώσης πιθανών ανθρωπιστικών παραβιάσεων εκ μέρους του κράτους μεταβίβασης όπλων κατά τη στιγμή της άδειας στο κράτος αυτό προκειμένου να απαγορεύσει μια τέτοια μεταφορά όπλων. Τα σημεία στα οποία θα πρέπει να δοθεί έμφαση, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, είναι της «γνώσης», των «ανθρωπιστικών παραβιάσεων» και της «στιγμής της άδειας» (Jørgensen, 2014, σελ. 731; Lustgarten, 2015, σελ. 589; Research Society of International Law, 2019; Kologlu, 2022, σελ. 136). Στο πλαίσιο αυτό προβληματική είναι και η διάταξη σχετικά με την αξιολόγηση των κινδύνων, κάτι το οποίο σχετίζεται με τον «αντικειμενικό και αμερόληπτο τρόπο» διεξαγωγής των αξιολογήσεων, την αντιλαμβανόμενη αξιολόγηση του «υπέρτατου κινδύνου», καθώς και τους «σχετικούς παράγοντες» που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη (Jørgensen, 2014, σελ. 729; Lustgarten, 2015, σελ. 592; Jalil, 2016, σελ. 87; Nave, 2019, σελ. 313). Επίσης, παρουσιάζεται μία αμφισημία όσον αφορά τους μη κρατικούς φορείς (Kologlu, 2022, σελ. 133-134).

Επομένως, με βάση τις απαγορεύσεις που ορίζονται στο διεθνές ποινικό δίκαιο, η ΑΤΤ απαιτεί από τα κράτη να αξιολογούν την αιτιώδη συνάφεια που μπορεί να έχουν οι μεταφορές όπλων τους με γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης, επιθέσεις κατά αμάχων ή άλλα εγκλήματα πολέμου όπως ορίζονται σε διεθνείς συμφωνίες στις οποίες τα κράτη είναι συμβαλλόμενα μέρη. Ο τελευταίος τύπος εγκλήματος μπορεί να προκαλέσει ορισμένες ασυνέπειες, καθώς δεν πρέπει όλα τα κράτη να λαμβάνουν υπόψη όλα τα εγκλήματα πολέμου. Όμως, το κύριο σημείο του άρθρου αφορά το να καθορίσει ένα κράτος και να αποδείξει ότι υπάρχει γνώση σχετικά με το αν τα όπλα

θα χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη των εγκλημάτων. Σε αυτή τη διαδικασία, το διεθνές δίκαιο σχετικά με την ευθύνη των κρατών είναι πιθανώς η πιο βιώσιμη πηγή. Ωστόσο, ο καθορισμός του ακριβούς προτύπου της «γνώσης» μπορεί να είναι αδύνατος, επειδή σχετίζεται στενά με τις πραγματικές συνθήκες κάθε κατάστασης, αλλά και την ερμηνεία των κρατών (Lustgarten, 2015, σελ. 592). Είναι χαρακτηριστικό, άλλωστε, το παράδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου που αναφέρθηκε παραπάνω (Casey-Maslen, 2016; Research Society of International Law, 2019).

3.2 Εποπτικός Μηχανισμός

Ένα άλλο μέρος του πεδίου εφαρμογής που αξίζει να αναφερθεί είναι οι δραστηριότητες που καλύπτει η ΑΤΤ. Από την άποψη αυτή, η Συνθήκη έχει ένα ευρύ πεδίο εφαρμογής, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα κράτη που ενδέχεται να εμπλέκονται σε μεταφορές όπλων (κράτη εξαγωγής, εισαγωγής και διαμετακόμισης καθώς και κράτη υπό τη δικαιοδοσία των οποίων πραγματοποιείται η μεσιτεία). Απουσιάζουν, όμως, οι ορισμοί αυτών των εννοιών, κάτι το οποίο μπορεί να δημιουργήσει ερμηνευτικές διαφωνίες. Επιπλέον, υπάρχει διχογνωμία απόψεων σχετικά με το αν οι χρηματοοικονομικές και μη χρηματοοικονομικές συναλλαγές καλύπτονται εξίσου. Οι διεθνείς κινήσεις στις οποίες δεν παραχωρείται το δικαίωμα χρήσης ή ιδιοκτησίας δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης. Τα κράτη μπορούν να κυκλοφορούν όπλα για δική τους χρήση χωρίς να υποβάλλονται σε αυτοαξιολόγηση ή ρυθμιστικά μέτρα.

Η ΑΤΤ λαμβάνει επίσης υπόψη καταστάσεις όπου η μεταφορά όπλων, πυρομαχικών ή εξαρτημάτων δεν απαγορεύεται σύμφωνα με τις απαγορεύσεις του άρθρου 6. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το κράτος εξαγωγής πρέπει να διενεργεί αξιολόγηση σύμφωνα με το άρθρο 7. Μια προσέγγιση που απορρέει από την επιθυμία να καλυφθούν τα κενά των υφιστάμενων μέσων ελέγχου και απαγορεύσεων εμπορίας όπλων. Αυτή η διάταξη είναι το σημείο εκείνο στο οποίο η ΑΤΤ διαφέρει από το Πρωτόκολλο για τα πυροβόλα όπλα και το Πρόγραμμα Δράσης των Ηνωμένων Εθνών (PoA) που κάνουν γενικά λιγότερες διακρίσεις μεταξύ

εξαγωγέων, εισαγωγέων και άλλων ενδιαφερομένων μερών. Ο πρώτος σκοπός της αξιολόγησης είναι να αναγκάσει τα κράτη να εξετάσουν εάν η εξαγωγική τους δραστηριότητα θα συνεισέφερε ή θα υπονόμει την ειρήνη και την ασφάλεια. Και πάλι, όμως, αυτές οι έννοιες υπόκεινται σε υποκειμενικές ερμηνείες, κάτι που καταδείχθηκε και μέσα από το παράδειγμα της ΕΕ. Από την άλλη πλευρά, όμως, μπορεί αυτή η διάταξη να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα των εννοιών αυτών ως μέρος του συστήματος συλλογικής ασφάλειας των Ηνωμένων Εθνών.

Υπό το πρίσμα του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου μπορούν να ερμηνευθούν και οι διατάξεις που αφορούν την εξαγωγή όπλων / αντικειμένων που ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν για τη διάπραξη ή τη διευκόλυνση σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πράξεων που συνιστούν αδικήματα που σχετίζονται με την τρομοκρατία ή πράξεις διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος. Οι διατάξεις αυτές επιδεικνύουν μια συνολική προσέγγιση για την πρόληψη διεθνών εγκληματικών δραστηριοτήτων, δεδομένου ότι τα κράτη εξαγωγής πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τόσο τον κίνδυνο διάπραξης όσο και την υποβοήθηση και την υποκίνηση, την υποκίνηση και τον σχεδιασμό και την προετοιμασία εγκλημάτων πολέμου, παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμμετοχή σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα.

Παρ' όλα αυτά, οι ανωτέρω διατάξεις περιορίζονται, όπως αναφέρθηκε, και από το γεγονός ότι υπόκεινται σε υποκειμενικές ερμηνείες, από το γεγονός ότι δεν καθορίζονται σαφώς (αν και διέπονται από άλλες συνθήκες του διεθνούς δικαίου) και από τους περιορισμούς περί γνώσης και αξιολόγησης κινδύνου που προαναφέρθηκαν. Προβληματισμό επίσης σχετικά με την αξιολόγηση των εξαγωγών προκαλεί και η έλλειψη δεσμευτικής υποχρέωσης μετά την αδειοδότηση για επανεκτίμηση της εξαγωγής εάν καταστούν διαθέσιμες νέες σχετικές πληροφορίες. Αν και τα κράτη θα πρέπει τουλάχιστον να θεσπίσουν κάποιου είδους νομοθεσία ή διαδικασίες που τους επιτρέπουν να αξιολογούν τις μεταφορές όπλων που πραγματοποιούνται εντός των συνόρων τους, οι διατάξεις παρέχουν περιθώριο στα κράτη να αποφασίζουν αν και πώς θα αναλάβουν δράση προς αυτήν την κατεύθυνση. Αυτό με τη σειρά του αναδεικνύει μία ανησυχητική επιείκεια που θα

μπορούσε μάλλον να απαλλάξει τα κράτη από κάθε ευθύνη άλλη από αυτή που προκύπτει από την εξαγωγική δραστηριότητα.

Το γεγονός ότι οι σχετικές και κατάλληλες πληροφορίες που παρέχονται από τα κράτη εισαγωγής είναι ζωτικής σημασίας για την αξιολόγηση των εξαγωγών επισημαίνεται ρητά στη Συνθήκη, η οποία αποτελεί σημαντική προσθήκη. Ωστόσο, η διάταξη για τη διαφάνεια απαιτεί από τα κράτη εισαγωγής να λαμβάνουν μέτρα μόνο για να διασφαλίζουν την παροχή των πληροφοριών, γεγονός που καθιστά δύσκολο για τη διεθνή κοινότητα να εξακριβώσει εάν η απόκρυψη σχετικών πληροφοριών συνιστά παραβίαση της Συνθήκης. Παράλληλα, οι εθνικοί νόμοι επιτρέπεται να επηρεάζουν τη διαδικασία ανταλλαγής πληροφοριών, γεγονός που μπορεί να προάγει το απόρρητο και τη μη συμμόρφωση. Υπάρχει επίσης μεγάλος κίνδυνος τα κράτη εξαγωγής και εισαγωγής να συνεργαστούν κακή τη πίστη, παρέχοντας και αποδεχόμενες παραπλανητικές πληροφορίες για τη νομιμοποίηση των μεταφορών, αν και γνωρίζουν ότι τα όπλα θα χρησιμοποιηθούν για κακόβουλους σκοπούς.

Ως εκ τούτου, ελλοχεύει ο κίνδυνος τα κράτη να παρακάμψουν τις αρνητικές συνέπειες με οποιαδήποτε επιχειρήματα περί της εθνικής ασφάλειας και της ειρήνης, αλλά και στη βάση των εξής:

α) Δεν υπάρχει τρόπος να εξακριβωθεί αν τηρούνται τα πρότυπα της ΑΤΤ περί αξιολόγησης κινδύνου και εξαγωγών καθώς ενδέχεται να αποκρύπτουν διαβαθμισμένες πληροφορίες βάσει της εθνικής νομοθεσίας ή πολιτικών, με δεδομένο ότι υπάρχει διάταξη βάσει της οποίας οι αναφορές ενδέχεται να αποκλείουν εμπορικά ευαίσθητες πληροφορίες ή πληροφορίες εθνικής ασφάλειας (Jalil, 2016, σελ. 88),

β) Δεν υπάρχει κάποιος μηχανισμός επιβολής ελέγχου και κυρώσεων για τυχόν παραβιάσεις της ΑΤΤ (Jalil, 2016, σελ. 91; Kologlu, 2022, σελ. 148),

γ) Δεν υπάρχουν κατευθυντήριες γραμμές και σαφείς ενέργειες για τη δημιουργία των αρμόδιων αρχών για την άσκηση του ελέγχου της ΑΤΤ (Parker, 2016, σελ. 34).

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

Πάντως, ενώ η ΑΤΤ δεν απαιτεί ρητά νομοθεσία για τη δημιουργία του συστήματος ελέγχου, το άρθρο 14 περιέχει μια διάταξη για την επιβολή που απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να λαμβάνουν «τα κατάλληλα μέτρα» για την επιβολή των εθνικών νόμων και κανονισμών που εφαρμόζουν τη Συνθήκη. Η νομοθεσία για τον έλεγχο των όπλων ενσωματώνει τις απαιτήσεις ελέγχου της μεταφοράς όπλων της ΑΤΤ στα εγχώρια νομικά πλαίσια των κρατών μελών. Οι πολιτικές βοηθούν στην επεξεργασία του λεπτομερούς πλαισίου μέσα στο οποίο διαμορφώνεται, καθοδηγείται και διατυπώνεται η νομοθεσία (Parker, 2016, σελ. 35).

Συνολικά, η ΑΤΤ αντιμετωπίζει την επιτακτική ανάγκη να ακολουθηθούν τα ψηφίσματα του ΟΗΕ και οι δεσμευτικές συνθήκες, δεσμεύει τα κράτη να ενεργήσουν στον τομέα της εμπορίας όπλων στη βάση του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, κάτι το οποίου ουσιαστικά απαιτεί από τα κράτη να αξιολογήσουν τη δική τους εξαγωγική συμπεριφορά καθώς και να λάβουν μέτρα όσον αφορά στη μεταφορά όπλων. Αν και αποτελεί μία σημαντική κίνηση προς την κατεύθυνση της ρύθμισης της εμπορίας όπλων, ενέχει σημαντικές παραλείψεις, που εν μέρει αποδίδονται και στην επιρροή ισχυρών κρατών κατά τις διαπραγματεύσεις και επομένως στο τελικό κείμενο της Συνθήκης. Στη διαπίστωση αυτή εδράζεται και ο ισχυρισμός περί των προοπτικών που ενέχει η ΑΤΤ.

3.3 Προοπτικές της ΑΤΤ

Με σημείο εκκίνησης πως αρκετά ασιατικά κράτη δεν έχουν προσχωρήσει στην ΑΤΤ, οι Sharma και Finaud (2019, σελ. 9) εστιάζουν στις προοπτικές διαλόγου μεταξύ των Κρατών Μερών και των ασιατικών μη μερών και υπογραφόντων για να αξιολογηθούν τα οφέλη και οι δυσκολίες στην εφαρμογή της Συνθήκης και να αντιμετωπιστούν οι αντιρρήσεις των μη μερών. Η εστίαση στη συμπερίληψη περισσότερων Κρατών Μερών, ιδίως όσον αφορά τους μεγάλους ασιατικούς εισαγωγείς και κατασκευαστές όπλων όπως η Ινδία, η Κίνα, το Πακιστάν και η Ινδονησία, παραμένει σημαντική και επείγουσα. Υπάρχει επίσης ανάγκη εστίασης στην πρακτική και το δίκαιο της εσωτερικής εφαρμογής για τα σημαντικά κράτη της Ασίας που έχουν υπογράψει αλλά δεν έχουν επικυρώσει τη Συνθήκη, για παράδειγμα

το Μπαγκλαντές, οι Φιλιππίνες, η Μαλαισία, η Σιγκαπούρη και η Ταϊλάνδη. Καθώς οι αντιρρήσεις αρκετών εξ αυτών των κρατών απορρέουν από τις αδυναμίες της ΑΤΤ, μία περαιτέρω συζήτηση σχετικά με αυτές τις αδυναμίες και τις ελλείψεις που παρατηρούνται είναι απαραίτητη. Παρομοίως, οι Holtom και Bromley (2013, σελ. 12) επισημαίνουν ότι η ενθάρρυνση κρατών όπως η Κίνα, η Ινδία και η Ρωσία να υπογράψουν και να επικυρώσουν την ΑΤΤ απαιτεί προσπάθειες να πειστούν τα λόμπι των χωρών, με στόχο την αντιμετώπιση των εθνικών ανησυχιών τους χωρίς να μειώνεται το περιεχόμενο της ίδιας της Συνθήκης.

Οι ανησυχίες, οι προβληματισμοί και οι αντιρρήσεις ορισμένων κρατών θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο διαλόγου, κάτι το οποίο με τη σειρά του θα μπορούσε να οδηγήσει στην αναθεώρηση σημαντικών διατάξεων της ΑΤΤ, στις οποίες ήδη παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις, όπως καταδείχθηκε από την προηγηθείσα ανάλυση. Η ίδια η ΑΤΤ επιτρέπει να εξετάζονται τροποποιήσεις από τη Διάσκεψη των Κρατών Μερών. Επομένως, η προσχώρηση στην ΑΤΤ από μέρους κρατών που έχουν αντιρρήσεις αφενός θα είναι προς το συμφέρον αυτών των κρατών καθώς αφενός θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη διαδικασία αναθεώρησης εκ των έσω και αφετέρου θα μπορούσε αυτή η διαδικασία να οδηγήσει σε βελτίωση της ίδιας της Συνθήκης.

Στο ερώτημα του γιατί ορισμένα κράτη προσχωρούν σε ορισμένες διεθνείς συνθήκες και άλλα όχι προσπαθεί να απαντήσουν και οι Klomp και Beeres (2022, σελ. 158). Ένας λόγος είναι ότι τα κράτη προσχωρούν σε διεθνείς συμφωνίες που είναι σύμφωνες με τα οικονομικά τους συμφέροντα. Όταν δεν υπάρχουν άμεσα νομισματικά οφέλη από τη διεθνή συνεργασία, όπως συμβαίνει στις συνθήκες ελέγχου των εξοπλισμών, πρέπει να υπάρχουν άλλα οφέλη από την επικύρωση της συνθήκης. Ένα εναλλακτικό κίνητρο για την επικύρωση των συνθηκών ελέγχου των όπλων βασίζεται στο επιχείρημα ότι η μη διάδοση των συμβατικών όπλων θα αποφέρει σημαντικά οφέλη στον τερματισμό των ακριβών αγώνων εξοπλισμών και θα ανακατευθύνει τους πόρους σε πιο παραγωγικούς σκοπούς. Η υπογραφή μιας συνθήκης όπως η ΑΤΤ μπορεί να προσφέρει κάποια στρατηγικά οφέλη καθώς οι ηγέτες των κρατών επωφελούνται από ειρηνικές διεθνείς σχέσεις, αυξημένα κέρδη από το εμπόριο και από την ικανότητα επιβολής των δικών τους πολιτικών στόχων

στη διεθνή σκηνή. Επίσης, η επικύρωση της ΑΤΤ μπορεί να μειώσει τον κίνδυνο πολέμου για ορισμένες χώρες και ως εκ τούτου μειώνει το κόστος του πολέμου και των αγώνων εξοπλισμών. Συνεπώς, το πώς ένα κράτος ερμηνεύει τα ανωτέρω επηρεάζει την απόφασή του να προσχωρήσει στην ΑΤΤ.

Ένας ακόμη λόγος που αναφέρεται από τους Klomp και Beeres (2022, σελ. 159) είναι και η νομική παράδοση μιας χώρας. Δεδομένου ότι οι συνθήκες είναι νομικά δεσμευτικές συμφωνίες μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών, δεν μπορούν να προσαρμοστούν στις τοπικές ανάγκες και συνθήκες. Συνεπώς, οι διεθνείς συνθήκες είναι γενικά αντίθετες στη σταδιακή, οργανική εξέλιξη του δικαίου που είναι ουσιαστική στο αγγλοσαξωνικό σύστημα του κοινού δικαίου (common law). Με τη σειρά τους, οι διεθνείς συνθήκες φαίνονται να ταιριάζουν πιο άνετα με την παράδοση του ηπειρωτικού δικαίου που διακρίνει καθαρά μεταξύ θεσπισθέντος δικαίου και νομολογίας – από την άποψη αυτή, υποστηρίζουν οι ανωτέρω συγγραφείς ότι τα κράτη όπου εφαρμόζεται το common law ενδεχομένως να είναι πιο επιφυλακτικά απέναντι στην ανάληψη διεθνών συμβατικών υποχρεώσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Λαμβάνοντας υπόψη τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, αλλά και τα όσα αναφέρουν οι Varisco et al. (2021), οι Holtom και Bromley (2013) και ο de Bruin (2022), προτείνονται τα ακόλουθα μέτρα στο πλαίσιο των προοπτικών της ΑΤΤ:

α) Δημιουργία μίας πλατφόρμας για την τακτική ανταλλαγή απόψεων σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης, κάτι που μπορεί να οδηγήσει και στην περαιτέρω αποσαφήνιση βασικών διατάξεων της ΑΤΤ, αναθεώρηση και εμπλουτισμό των υφιστάμενων διατάξεων στη βάση της προόδου της τεχνολογίας, της εθνικής ασφάλειας και των γεωπολιτικών εξελίξεων. Αυτό παράλληλα θα επιτρέψει την οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών, τον συντονισμό των κοινών προσπαθειών, καθώς και την υποστήριξη της ανάπτυξης ικανοτήτων για την αποτελεσματική ερμηνεία και εφαρμογή της ΑΤΤ, κυρίως ως προς την ενίσχυση τούς να δημιουργήσουν ή να ενδυναμώσουν υφιστάμενα εθνικά συστήματα ελέγχου.

β) Παροχή κατευθυντήριων γραμμών στα κράτη για την εναρμόνιση των εθνικών καταλόγων ελέγχου, τη θέσπιση μηχανισμών ελέγχου και αύξησης της λογοδοσίας των κρατών, καθώς μηχανισμού για την αναθεώρηση και την ενημέρωση του πεδίου εφαρμογής της Συνθήκης, την αύξηση της διαφάνειας και της ανταλλαγής πληροφοριών διαμέσου ενός συστήματος εποπτείας από διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη στη βάση του δημοσίου διαλόγου και μίας πλατφόρμας ανοικτής στο κοινό.

γ) Δημιουργία μίας πλατφόρμας παροχής πληροφοριών που θα ενημερώνεται από διεθνείς φορείς και την κοινωνία των πολιτών και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, προκειμένου να υποστηρίζεται καλύτερα η αξιολόγηση των κινδύνων από τα Κράτη Μέρη, όσον αφορά στα πιθανά εγκλήματα που ενδέχεται να διαπραχθούν από τη μεταφορά όπλων.

δ) Θέσπιση μίας διακρατικής επιτροπής τακτικού ελέγχου προόδου και εφαρμογής της Συνθήκης από τα Κράτη Μέρη. Αυτό με τη σειρά του θα απαιτήσει από τα κράτη την παροχή πληροφοριών για τις ενέργειές τους. Στη βάση αυτών των

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

πληροφοριών και στη βάση της ερμηνείας που παρέχει το Διεθνές Δίκαιο, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε τυχόν απαιτούμενη αναθεώρηση της ΑΤΤ, καθώς και βελτίωση των σημείων εκείνων που εμποδίζουν την πλήρη και αποτελεσματική εφαρμογή της.

ε) Παροχή βοήθειας προς τα κράτη για την αποτελεσματική εφαρμογή των υποχρεώσεών τους από τη Συνθήκη στη βάση της ενδυνάμωσης του ρόλου της Γραμματείας. Η ΑΤΤ μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της πολιτικής βούλησης που απαιτείται για τη δημιουργία, τον εκσυγχρονισμό και την ενίσχυση των εθνικών συστημάτων ελέγχου μεταφορών και των προσπαθειών για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης όπλων. Η Συνθήκη προβλέπει ότι η Γραμματεία θα διαδραματίζει ρόλο γραφείου συμψηφισμού στις προσπάθειες διεθνούς βοήθειας αντιστοιχίζοντας τις ανάγκες και τους πόρους, αλλά θα πρέπει να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στον εντοπισμό των αναγκών των κρατών και στη σύνδεσή τους με τους παρόχους βοήθειας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ΑΤΤ εστιάζει σε μέτρα για τη ρύθμιση του διεθνούς νομικού εμπορίου συμβατικών όπλων, με σκοπό την πρόληψη και την εξάλειψη του παράνομου εμπορίου και της εκτροπής τους στην παράνομη αγορά ή για μη εξουσιοδοτημένη τελική χρήση. Θεσπίζει ένα πλαίσιο για τα εθνικά συστήματα ελέγχου, για τη λήψη μέτρων για τον έλεγχο των εξαγωγών όπλων και για την πρόληψη και τον εντοπισμό της εκτροπής τους στα χέρια οργανωμένου εγκλήματος ή τρομοκρατικών ομάδων, βάσει κοινώς προσδιορισμένων κριτηρίων, τις ειδικές περιστάσεις κατά τις οποίες η μεταφορά των αντικειμένων που περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης (κατηγορίες συμβατικών όπλων, και συναφών πυρομαχικών και εξαρτημάτων) πρέπει να απαγορεύεται.

Τα κράτη εισαγωγής λαμβάνουν μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι παρέχονται κατάλληλες και σχετικές πληροφορίες, όταν ζητούνται, στο συμβαλλόμενο κράτος εξαγωγής για να βοηθήσουν το τελευταίο στη διεξαγωγή της διαδικασίας αξιολόγησης του κινδύνου. Η ΑΤΤ είναι η πρώτη διεθνής συνθήκη που εισάγει την υποχρεωτική απαίτηση για τα συμβαλλόμενα κράτη να λαμβάνουν μέτρα, σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο, για τη ρύθμιση της διαμεσολάβησης που πραγματοποιείται εντός της δικαιοδοσίας τους. Τα συμβαλλόμενα κράτη καλούνται επίσης να λάβουν μέτρα για την πρόληψη της εκτροπής. Επιπλέον, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να αναφέρουν ετησίως για τις εγκεκριμένες ή πραγματικές εισαγωγές και εξαγωγές του προηγούμενου έτους.

Η ΑΤΤ, ως η πρώτη διεθνής νομικά δεσμευτική συνθήκη που στοχεύει στον έλεγχο των μεταφορών όπλων, αποτελεί θεμελιώδες εργαλείο για τη διασφάλιση της διατήρησης της ειρήνης, της ασφάλειας και της μείωσης του ανθρώπινου πόνου, συμβάλλοντας έτσι και στην πραγματοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης. Παρά το γεγονός ότι είναι ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, η ΑΤΤ παρέχει στα κράτη σημαντικό βαθμό διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά στην ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων αυτής, κάτι το οποίο ενδεχομένως να περιορίζει την αποτελεσματικότητά της, όπως κατέστη σαφές από την προηγηθείσα ανάλυση. Αυτό οφείλεται τόσο στην αμφισημία που διέπει την έκφραση των διατάξεων, όσο και

στην απουσία ενός εποπτικού μηχανισμού. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει κεντρική ερμηνευτική αρχή που να μπορεί να ερμηνεύσει και να επιβάλει αυτές τις υποχρεώσεις καθιστά εν μέρει αναποτελεσματική την ΑΤΤ. Η εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων διαμέσου της Συνθήκης, ή και ευρωπαϊκών όπως καταδείχθηκε με το παράδειγμα της ΕΕ, καθιστά αναγκαία την τροποποίηση των υφιστάμενων διατάξεων που εγείρουν σημαντικούς περιορισμούς στην καθολική εφαρμογή τους αδιακρίτως, χωρίς να αφήνουν την εφαρμογή της στην καλή πίστη των κρατών.

Στο πλαίσιο αυτό, το διεθνές δίκαιο σε συνδυασμό με την κρατική πρακτική και την ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων από διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς, μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στο να καταστεί πιο αποτελεσματική η ΑΤΤ. Δεδομένου ότι υπάρχουν αυξανόμενα σημάδια έντασης στο διεθνές περιβάλλον ασφάλειας, η σημασία της ΑΤΤ γίνεται ακόμη πιο κρίσιμη, καθώς είναι η μόνη παγκόσμια συνθήκη που στοχεύει στη διασφάλιση της διαφάνειας, της ευθύνης και της λογοδοσίας στις διεθνείς μεταφορές συμβατικών όπλων.

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Altamimi, A. M. (2022). The European Peace Facility and the UN Arms Trade Treaty: Fragmentation of the International Arms Control law?. *Journal of Conflict and Security Law*, <https://doi.org/10.1093/jcsl/krac024>.

Amnesty International (2022). Arms control. Ανακτήθηκε από: <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/arms-control/>

ATT Monitor (2017). Transparency in the ATT. Ανακτήθηκε από: https://attmonitor.org/wp-content/uploads/2020/07/EN-ATT_Monitor_17_Chapter-1.pdf

Boothby, W. H. (2016). *Weapons and the Law of Armed Conflict*. Oxford: Oxford University Press.

Casey-Maslen, S. (2016). The Arms Trade Treaty and exports to Saudi Arabia: “Now is the summer of our discontent?”. Ανακτήθηκε από: https://blog.oup.com/2016/08/arms-trade-treaty-saudi-arabia-law/?itm_medium=sidebar&itm_source=trendmd-widget&itm_campaign=OUPBlog&itm_content=OUPBlog_0

de Bruin, E. (2022). Export Control Regimes—Present-Day Challenges and Opportunities. Στο: R. Beeres, R. Bertrand, J. Klomp, J. Timmermans & J. Voetelink (Eds.), *NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2021. Compliance and Integrity in International Military Trade* (σελ. 31-54). The Hague, The Netherlands: Asser Press.

European Council (2021). EU sets up the European Peace Facility. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/03/22/eu-sets-up-the-european-peace-facility/>

Hamilton, T. (2022). Defending Ukraine with EU weapons: arms control law in times of crisis. *European Law Open*, 1(3), doi:10.1017/elo.2022.35.

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

- Hayashi, M. (2017). Export Control in the Arms Trade Treaty: Can It Have an Impact on the Prevention of Serious Violations of International Humanitarian Law?. Στο: D. Tamada & P. Achilleas (Eds.), *Theory and Practice of Export Control. Balancing International Security and International Economic Relations* (σελ. 127-138). Singapore: Springer.
- Hoijtink, M., & Muehlenhoff, H. L. (2021). The European Peace Facility and the Legitimation of European Arms Exports. Ανακτήθηκε από: <https://www.e-ir.info/2021/06/01/gunning-for-peace-the-european-peace-facility-and-the-legitimation-of-european-arms-exports/>
- Holtom, P. (2019). Can the Arms Trade Treaty Increase Transparency in International Arms Transfers?. *History of Global Arms Transfer*, 8, 19-38.
- Holtom, P., & Bromley, M. (2013). Next Steps for the Arms Trade Treaty: Securing Early Entry Into Force. *Arms Control Today*, June, 8-14.
- Jalil, G. Y. (2016). Arms Trade Treaty: A Critical Analysis. *Strategic Studies*, 36(3), 78-94.
- Jørgensen, N. H. B. (2014). State Responsibility for Aiding or Assisting International Crimes in the Context of the Arms Trade Treaty. *American Journal of International Law*, 108(4), 722-749.
- Kimball, D. G. (2017). The Arms Trade Treaty At a Glance. Ανακτήθηκε από: https://www.armscontrol.org/factsheets/arms_trade_treaty
- Klomp, J., & Beeres, R. (2022). Does Legal Origin Matter for Arms Control Treaty Ratification?. Στο: R. Beeres, R. Bertrand, J. Klomp, J. Timmermans & J. Voetelink (Eds.), *NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2021. Compliance and Integrity in International Military Trade* (σελ. 157-174). The Hague, The Netherlands: Asser Press.
- Kologlu, Z. (2022). The Arms Trade Treaty. Στο: E. Gian, C. Schwarzenegger & M. Stempkowski (Eds.), *Arms Trafficking* (σελ. 115-169). Berlin: Carl Grossmann Publishers.

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

Lustgarten, L. (2015). The Arms Trade Treaty: Achievements, Failings, Future. *ICLQ*, 64, 569-600.

Nave, E. (2019). The Importance of the Arms Trade Treaty for the Implementation of the Sustainable Development Goals. *Journal of Conflict and Security Law*, 24(2), 297–324.

Nielsen, N. (2020). Borrell: Africa 'needs guns' for stability. Ανακτήθηκε από: <https://euobserver.com/world/147577>

Olabuenaga, P. A. (2019). Why the Arms Trade Treaty Matters – and Why It Matters That the US Is Walking Away. Ανακτήθηκε από: <https://www.justsecurity.org/63968/why-the-arms-trade-treaty-matters-and-why-it-matters-that-the-us-is-walking-away/>

Oxfam International (2022). Why we need a global Arms Trade Treaty. Ανακτήθηκε από: <https://www.oxfam.org/en/why-we-need-global-arms-trade-treaty>

Parker, S. (2016). The Arms Trade Treaty. A Practical Guide to National Implementation. Ανακτήθηκε από: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/ATT%20Handbook%20Text%20WEB.pdf>

Parker, S. (2008). Implications of States' Views on an Arms Trade Treaty. Ανακτήθηκε από: <https://undir.org/sites/default/files/publication/pdfs//implications-of-states-views-on-an-arms-trade-treaty-en-240.pdf>

Research Society of International Law (2019). 5 Years Later, Why Has The Arms Trade Treaty Failed?. Ανακτήθηκε από: <https://rsilpak.org/2020/5-years-later-why-has-the-arms-trade-treaty-failed/>

Saferworld (2021). Weapons for peace? What to expect in 2021 from the EU's new 'peace facility'. Ανακτήθηκε από: <https://www.saferworld.org.uk/resources/news-and-analysis/post/936-->

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

[weapons-for-peace-what-to-expect-in-2021-from-the-euas-new-apeace-facilitya](#)

Saferworld (2020). European “Peace” Facility: Causing more harm than bringing peace. Ανακτήθηκε από: <https://www.svenskafreds.se/app/uploads/2020/12/201110-joint-cso-epf-statement.pdf>

Saferworld (2019). Joint letter to the European Union Foreign Affairs Council. Ανακτήθηκε από: <https://www.saferworld.org.uk/resources/news-and-analysis/post/822-joint-letter-to-the-european-union-foreign-affairs-council>

Sangiorgio, S. (2022). Levels and Characteristics of the Illegal Trade in Conventional Arms. Στο: E. Gian, C. Schwarzenegger & M. Stempkowski (Eds.), *Arms Trafficking* (σελ. 43-63). Berlin: Carl Grossmann Publishers.

Sharma, G., & Finaud, M. (2019). The Arms Trade Treaty (ATT) and Asia’s Major Power Defiance - India, China, Pakistan, and Indonesia. Ανακτήθηκε από: <https://dam.gcsp.ch/files/2y10NglVtodrmScPeADoEPMuu59qGSGn3rBtYW6cOndix7QEZaYZjlO>

Stachowitsch, S., & Sachseder, J. (2019). The gendered and racialized politics of risk analysis. The case of Frontex. *Critical Studies on Security*, 7(2), 107–123.

Stavrianakis, A. (2016). Legitimising liberal militarism: politics, law and war in the Arms Trade Treaty. *Third World Quarterly*, 37(5), 840–865.

Stohl, R., & Grillot, S. (2009). *The International Arms Trade*. Cambridge: Polity Press.

Stohl, R., Fletcher, R., & Yousif, E. (2022). The Arms Trade Treaty: Assessing Its Impact on Countering Diversion. Ανακτήθηκε από: <https://www.stimson.org/2022/the-arms-trade-treaty-assessing-its-impact-on-countering-diversion/>

Η Συνθήκη Εμπορίας Όπλων. Αποτελεσματικότητα, εποπτικός μηχανισμός, προοπτικές.

The Arms Trade Treaty (2022). Treaty Text. Ανακτήθηκε από:
<https://thearmstradetreaty.org/treaty-text.html?templateId=209884#>

The Arms Trade Treaty (2022α). Treaty Status. Ανακτήθηκε από:
<https://thearmstradetreaty.org/treaty-status.html?templateId=209883>

United Nations Department of Economic and Social Affairs (2022) SDGs-Goal 16.
Ανακτήθηκε από: <https://sdgs.un.org/goals/goal16>

United Nations Office for Disarmament Affairs (2022). The Arms Trade Treaty.
Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/disarmament/att/>

Varisco, A. E., Maletta, G., & Robin, L. (2021). Taking stock of the Arms Trade Treaty. Achievements, Challenges and Ways Forward. Ανακτήθηκε από:
https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-12/2112_att_first_six.pdf

Wood, B. (2022). The Arms Trade Treaty: Assessing Its Impact on Countering Diversion. Ανακτήθηκε από: https://unidir.org/sites/default/files/2022-08/UNIDIR_The_Arms_Trade_Treaty_Assessing_its_Impact_on_Countering_Diversion.pdf

Yihdego, Z. (2007). *The Arms Trade and International Law*. Portland: Hart Publishing.